

STIMULERING MIDDEN- EN KLEINBEDRIJF

Rapport Institutioneel Onderzoek en Basis Selectie Document, betrekking hebbend op het stimuleringsbeleid van de rijksoverheid t.a.v. het midden- en kleinbedrijf, 1946 - 2002

Concept 9 september 2003

Auteur: Peter Brand, Digital display BV

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
	<i>Samenvatting en indeling van het onderzoek</i>	3
	<i>Verantwoording (afbakening van het beleidsterrein)</i>	4
	<i>Welke stimuleringsinstrumenten hanteert de overheid</i>	6
	I <i>Subsidieverlening</i>	6
	II <i>Kredietverlening</i>	9
	III <i>Fiscale faciliteiten</i>	11
	IV <i>Wetgevende instrumenten</i>	11
	V <i>Advies- en voorlichtingsactiviteiten</i>	12
2.	Actorenoverzicht	13
	<i>Internationale organen</i>	13
	<i>Rijksoverheid</i>	14
	<i>Overige instellingen met een publiekrechtelijke taak</i>	17
	<i>Particuliere organisaties</i>	22
3.	Historisch overzicht van het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf	24
	<i>Wat houdt het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf in?</i>	24
	<i>Wat is het midden- en kleinbedrijf?</i>	25
	<i>Hoe is het midden- en kleinbedrijf georganiseerd?</i>	26
	<i>Ontwikkeling van het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf sinds 1946</i>	28
4.	Overzicht van handelingen	34
	<i>Algemeen</i>	34
	<i>Stimuleringsmaatregelen</i>	36
	<i>Wetgeving</i>	36
	<i>Uitvoering</i>	37
	<i>Evaluatie en verantwoording</i>	39
5.	Overzicht van stimuleringsmaatregelen	41
	<i>Subsidieregelingen</i>	41
	<i>Kredietregelingen</i>	65
	<i>Fiscale regelingen</i>	71
	<i>Wetgevende instrumenten</i>	75
	<i>Ondernemingsrecht</i>	75
	<i>Arbeid & Sociale zekerheidsrecht</i>	76
	<i>Advisering en voorlichting</i>	79
6.	Lijst van afkortingen	83
7.	Bronnen	85
	<i>Wet- en regelgeving</i>	85
	<i>Literatuur</i>	85
	<i>Interviews/ commentaar</i>	86
8.	Schematisch overzicht stimuleringsmaatregelen	87

1. Inleiding

Samenvatting en indeling van het onderzoek

Dit Rapport Institutioneel Onderzoek / Basis Selectie Document (RIO/BSD) behandelt het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf. Het onderzoek heeft betrekking op de periode van 1946 t/m 2002.

Het beleid m.b.t. het midden- en kleinbedrijf kan worden gedefinieerd als beleid gericht op de bevordering van de oprichting en (door)groei van ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf, waartoe alle particuliere ondernemingen kunnen worden gerekend uitgezonderd de landbouw. Door het stimuleren van ondernemerschap en het verbeteren van het ondernemingsklimaat wordt dit mkb-beleid vorm gegeven. Met behulp van verschillende stimuleringsinstrumenten wordt getracht de belemmeringen op financieel, fiscaal en juridisch gebied voor kleine en middelgrote ondernemingen weg te nemen.

Het RIO geeft een historische beschrijving van het beleidsterrein en een overzicht van de handelingen die overheidsorganen op het beleidsterrein hebben verricht. Omdat dit RIO wordt gecombineerd met een basis-selectiedocument zullen de geformuleerde handelingen worden gewaardeerd. Daarmee wordt bepaald wat er met de neerslag die uit de handelingen voortvloeit dient te gebeuren (vernietigen of bewaren).

Dit RIO/BSD kent de volgende indeling:

- In de inleiding wordt het stimuleringsbeleid mkb afgebakend met andere beleidsterreinen. Tevens worden de stimuleringsinstrumenten besproken die de overheid gebruikt om haar beleidsdoelstellingen te bereiken
- In het actorenoverzicht worden alle actoren die op het beleidsterrein actief zijn (geweest) weergegeven. Omdat dit RIO/BSD alleen het overheidshandelen op het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf centraal stelt, zullen geen handelingen worden opgenomen van particuliere instellingen en natuurlijke personen
- Hoofdstuk drie geeft een overzicht van de ontwikkeling van het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf
- In hoofdstuk vier worden de handelingen beschreven. De handelingen worden onderverdeeld in algemene handelingen en handelingen die in directe relatie staan met de stimuleringsmaatregelen
- Het overzicht van stimuleringsmaatregelen in hoofdstuk vijf vormt een specificatie van de handelingen van dit RIO/BSD.

Bij een groot aantal van de handelingen wordt naar het Overzicht van stimuleringsmaatregelen verwezen. In dit overzicht wordt per regeling aangegeven wat het doel is van de regeling, wie zich met de uitvoering bezig houdt, de publicatiegegevens, enz. Omdat het Overzicht van stimuleringsmaatregelen specifieke informatie bevat m.b.t. bepaalde handelingen kan zij hiervan niet los worden gezien

Verantwoording (afbakening van het beleidsterrein)

Dit onderzoek richt zich op de stimulering van het midden- en kleinbedrijf, wat inhoudt het bevorderen van het ondernemerschap en het verbeteren van het ondernemingsklimaat voor het mkb.

Dit onderzoek richt zich niet op de kwaliteitszorg voor het mkb, zoals het waarborgen van de betrouwbaarheid van de beroepsuitoefening ter bescherming van de consument, of het scheppen van voorwaarden voor een grotere bedrijfszekerheid. Hiervoor kan worden verwezen naar het **RIO Beroepenkwaliteit**. Stimulering van het midden- en kleinbedrijf en het ondernemerschap moet gezien worden als stimulering van de deskundigheid van het management, m.a.w. is het management, de ondernemer wel voldoende geëquipeerd om op veranderende markten te kunnen opereren en op wijziging van omgevingsfactoren te kunnen anticiperen? Uiteraard worden bij dit onderzoek de omgevingsfactoren (het ondernemingsklimaat) niet vergeten.

Dit onderzoek heeft ook raakvlakken met het beleidsterrein **Industrie- en Technologiebeleid**. Waar het beleid gericht is op de (groot)industrie en grote technologiebedrijven, wordt dit niet tot dit onderzoek gerekend. Het beleid uitsluitend gericht op het industriële midden- en kleinbedrijf wordt wel gerekend tot het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf.

Waar het stimuleringsbeleid betrekking heeft op regionaal beleid, wordt dat in dit institutioneel onderzoek buiten beschouwing gelaten. Het regionaal economisch beleid heeft raakpunten met de zorg voor het midden- en kleinbedrijf, omdat regionale organen (zoals de Kamers van Koophandel) met name facilitaire taken krijgen toegewezen ter bevordering van de kwaliteit van het mkb (beroepenkwaliteit) of om diensten daarvoor te verrichten. De bemoeienis van het ministerie met regionale en ruimtelijke economische beleidsaangelegenheden wordt echter beschreven in een apart institutioneel onderzoek, het **RIO Regionaal economisch beleid**.

De KvK hebben ook de vrijheid om zelf beleid te ontwikkelen. Dit aspect wordt eveneens apart behandeld in een afzonderlijk RIO-onderzoek voor de Kamers van Koophandel.¹

Het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf heeft tevens raakvlakken met het beleidsterrein Exportbevordering. De overheid richt zich hierbij op het aanmoedigen van het Nederlands bedrijfsleven om tot uitvoer van producten, diensten en kennis naar of investeringen in buitenlandse markten over te gaan. Zie hiervoor het **RIO Exportbevordering**. Omdat het institutioneel onderzoek Exportbevordering zich uitstrekt tot het gehele bedrijfsleven, dus inclusief het midden- en kleinbedrijf, zal dit facet van het stimuleringsbeleid van de overheid (t.a.v. het mkb), in het institutioneel onderzoek Stimulering midden- en kleinbedrijf niet worden meegenomen.

Het herverzekeren van export- en importkredieten is ook te beschouwen als een instrument ten behoeve van de exportbevordering. Dit deel van het beleidsterrein is behandeld in het **RIO Herverzekerd**: Een institutioneel onderzoek naar het overheidshandelen op het beleidsterrein herverzekering van export- en importkredieten en investeringsgaranties, 1940-1996 (PIVOT-rapport nummer 78, Den Haag 1999).

---

¹ Dit onderzoek is in 2002 verricht door Doxis in opdracht van de Vereniging van Kamers van Koophandel en Fabrieken in Nederland

Bij de uitvoering van een aantal subsidieregelingen zijn het TNO en NWO betrokken. De handelingen van deze instanties staan in het **RIO Wetenschapsbeleid**: Een institutioneel onderzoek naar het wetenschapsbeleid van de rijksoverheid in de periode 1945-1999 (PIVOT-rapport nr. 96). Dit RIO heeft betrekking op het beleidsterrein wetenschappelijk onderzoek en wetenschapsbeleid. Om deze reden zullen de handelingen van TNO en NWO in het onderzoek Stimulering midden- en kleinbedrijf buiten beschouwing worden gelaten.

Voor handelingen op het gebied van staatsdeelnemingen en (directe) financiering van het bedrijfsleven d.m.v. staatsgaranties, borgstellingen, kredieten en leningen wordt verwezen naar het **RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven** (PIVOT-rapport nr. 57). Er wordt bij financieringen een onderscheid gemaakt tussen financieringen met staatsgarantie (zoals deelnemingen, leningen en kredieten met staatsgarantie) en directe overheidsfinanciering (deelnemingen, garanties, kredieten en leningen). De financieringsinstrumenten die in dit RIO behandeld worden zijn: de Bijzondere Financiering-regeling 1971, A(A)-kredieten, de Garantieregeling Particuliere Participatiemaatschappijen 1981, de Regeling Steun Individuele Bedrijven en het Industrieel Garantiefonds. Andere financieringsinstrumenten en subsidies (in enge zin) worden in het RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven (1940-1995) niet behandeld, maar zullen wel ter sprake komen in het RIO Stimulering midden- en kleinbedrijf.

Ook buiten het ministerie van Economische Zaken is beleid t.a.v. het midden- en kleinbedrijf te vinden. Zo zijn er de fiscale maatregelen waar (beginnende) ondernemers gebruik van kunnen maken. Zie hiervoor het **RIO Belastingen**: De geheiligde schuld. Een institutioneel onderzoek naar het handelen van actoren op het beleidsterrein van de heffing van Rijksbelastingen op grond van wet- en regelgeving betreffende de zgn. heffingswetten, per belastingsoort, m.u.v. de invoerrechten en accijnzen, 1940-1993 (PIVOT-rapport nr. 65). Hierin is ook opgenomen de WBSO, de Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor volksverzekeringen.

Uit het onderzoek komt naar voren dat de overheid een breed spectrum aan stimuleringsmaatregelen hanteert t.a.v. het mkb. Daarbij horen ook wetgevende instrumenten. Een aantal van deze maatregelen heeft betrekking op het sociale zekerheidsrecht en arbeid.

Zij worden behandeld in de volgende RIO's:

RIO Sociale voorzieningen: Sociale Voorzieningen. Een institutioneel onderzoek op het beleidsterrein sociale zekerheid t.a.v. de sociale voorzieningen, 1940-1996 (PIVOT-rapport nr. 89) In dit RIO wordt o.a. de IOAZ en Bbz behandeld.

RIO Arbeidsverhoudingen: Werkende Arbeidsverhoudingen. Een institutioneel onderzoek op het terrein van Rijksoverheid en arbeidsverhoudingen (1940) 1945-1994 (PIVOT-rapport nr. 114). In dit RIO wordt de medezeggenschap (waaronder de Wet op de Ondernemingsraden) en het aangaan dan wel beëindigen van arbeidsverhoudingen geregeld.

Tenslotte kan nog gewezen worden op het **RIO Wetgeving**. Handelingen met betrekking tot de totstandkoming van wetten vallen n.l. onder het beleidsterrein Wetgeving, beschreven in PIVOT-rapport 12, "So many laws argue so many sins".

Welke stimuleringsinstrumenten hanteert de overheid

Financiële en overige stimuleringsinstrumenten

I Subsidieverlening

Het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf is bij uitstek het terrein waar de subsidieverlening hét beleidsinstrument is om beleidsdoelstellingen te bereiken (hierbij wordt dan gedoeld op subsidieverlening in ruime zin, inclusief kredietverlening en garantiestelling).

Een subsidie (van het Lat. *subsidium* = hulp, bijstand) is volgens art. 4:21 van de Algemene wet bestuursrecht, een aanspraak op financiële middelen, door een bestuursorgaan verstrekt met het oog op bepaalde activiteiten van de aanvrager, anders dan als betaling voor aan het bestuursorgaan geleverde goederen of diensten.

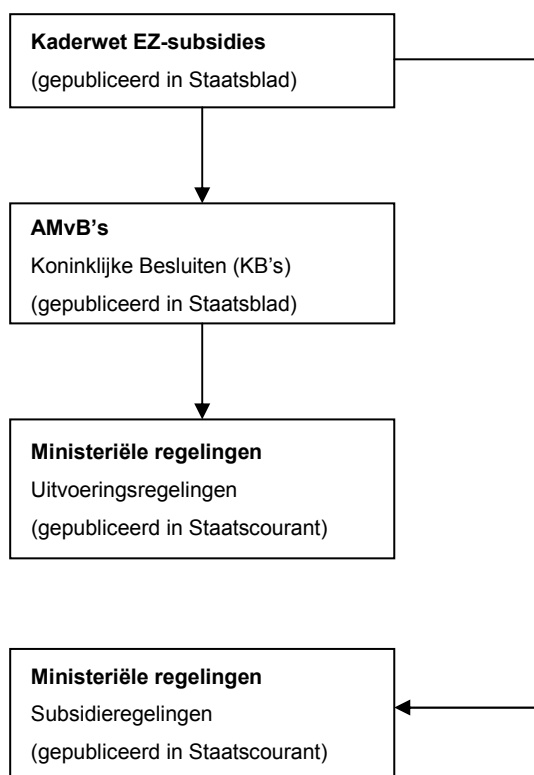
Een bestuursorgaan mag slechts subsidie verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift, dat regelt voor welke activiteiten subsidie kan worden verstrekt, zo zegt art. 4:23 Awb. Dit artikel heeft geleid tot het ontstaan van een algemene subsidie(kader)wet, de Kaderwet EZ-subsidies.

De praktijk van de subsidieverlening loopt in het algemeen via de trits: het maken van een regeling, het toekennen op grond van de regeling en een verantwoording achteraf. In casu is van belang de eerder genoemde Kaderwet EZ-subsidies, die als basis geldt voor de subsidieverlening door EZ. Zoals de naam al zegt is dit een kaderwet die nader dient te worden ingevuld door (lagere) regelgeving. Die lagere regelgeving bestaat uit AMvB's ter uitvoering van de Kaderwet, ministeriele regelingen ter uitvoering van de AMvB's en tenslotte ministeriele regelingen die rechtstreeks gebaseerd zijn op de Kaderwet EZ-subsidies (**zie schema subsidieregeling**).

De volgende stap bij de verlening van subsidies is de toekenning. Voordat een onderneming of ondernemer recht heeft op toekenning van een subsidie, dient er aan een aantal eisen te worden voldaan. Deze eisen zijn dwingend voorgeschreven op grond van de onderliggende regeling. Met de uitvoering van de regeling hoeft EZ zich veelal niet zelf bezig te houden. Meestal wordt dit gedelegeerd aan een uitvoeringsorgaan (art. 3 lid 5 Kaderwet EZ-subsidies). De belangrijkste uitvoeringsorganen die zich op het gebied van Stimulering midden- en kleinbedrijf bezig houden zijn Senter, Novem en Syntens.

Verantwoording vormt tenslotte de laatste fase in de subsidieverlening. Hier wordt beoordeeld of een mkb-ondernemer überhaupt wel recht had op een subsidie en of deze subsidie wellicht dient te worden ingetrokken. Ook verandering van omstandigheden kunnen nopen tot intrekking van een subsidie (b.v. het niet meer voldoen aan het omvangscriterium).

Schema subsidiereggeving

Toelichting

Koninklijk Besluit (KB): beslissing, genomen door de regering alléén, zonder medewerking van de Staten-Generaal.

Onderscheid:

- AMvB (of Groot KB): bevat algemene regels die de Kroon mag uitvaardigen nadat de Raad van State is gehoord (een AMvB wordt gepubliceerd in het Staatsblad)
- Klein KB: besluit in een concreet geval, waarvoor de Raad van State niet hoeft te worden gehoord (geen publicatie vereist)

Ministeriele regeling: ministerieel besluit van algemene inhoud, meestal ter uitvoering van een wet of AMvB

Het vaststellen van subsidieplafonds

Het subsidieplafond is een belangrijk middel om de overheidsuitgaven aan subsidies te beheersen.

Onder een subsidieplafond wordt verstaan: het bedrag dat gedurende een bepaald tijdvak ten hoogste beschikbaar is voor de verstrekking van subsidies (art. 4:22 Awb).

De overheid is niet verplicht om een subsidieplafond vast te stellen. Indien wel subsidieplafond wordt vastgesteld is een wettelijke grondslag verplicht voorgeschreven (art. 4:25 Awb).

Een subsidie wordt geweigerd voor zover door verstrekking van de subsidie het subsidieplafond zou worden overschreden, zo stelt artikel 4:25 lid 2 van de Awb.

Als de begroting geen ruimte laat voor subsidieverlening (door het ontbreken van een begrotingspost) mag een subsidie, op grond van de wet of de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, niet zonder meer door de overheid geweigerd worden. De overheid dient haar financiële verplichtingen jegens haar burgers na te komen ook als er geen begrotingspost aanwezig is. De regeling biedt de oplossing voor het probleem dat aan de ene kant de begroting geen ruimte laat voor subsidiering terwijl anderzijds de wet niet toestaat dat een subsidie wordt geweigerd. Dit probleem speelt met name bij zgn. open-einde-regelingen waarbij de hoeveelheid aanvragen voor een subsidie vooraf onbekend is. Door een subsidieplafond in te stellen worden de wettelijke aanspraken beperkt (in het vakjargon spreekt men van dichtschrœien van open-einde-regelingen). Het instellen van een subsidieplafond dient de begrotingsdiscipline terwijl niet voorbij wordt gegaan aan de rechtszekerheid van subsidie-aanvragers.

Hoe het beschikbare (subsidie)bedrag wordt verdeeld moet worden bepaald bij of krachtens wettelijk voorschrift (art. 4:26 Awb). De overheid is vrij in haar keuze voor de wijze van verdeling. Er kan worden gekozen uit een tweetal systemen:

- systeem 'wie het eerst komt, wie het eerste maalt'
- tendersysteem. Bij het tendersysteem moeten de aanvragen binnen een bepaalde termijn worden ingediend, waarna een rangorde wordt bepaald op grond van kwalitatieve criteria. Deze criteria kunnen worden opgenomen in de regeling zelf of in een daarop gebaseerd plan of programma. Het voordeel van het tendersysteem is de mogelijkheid om de kwalitatief beste aanvragen voorrang te geven. Bij een tenderprocedure worden er op basis van een subsidieregeling twee beslissingen achter elkaar genomen:
  - de beslissing over het subsidiebedrag dat binnen de termijn beschikbaar wordt gesteld
  - de toekenning van de subsidie aan de aanvrager, totdat het "subsidiepotje" leeg is, (soms via een verdeelsleutel of vastgestelde rangorde; in dat geval wordt er binnen die termijn eenmaal beslist).

De subsidieprocedure gaat met verslaglegging en verantwoording gepaard. Soms wordt de eerste beslissing door de minister genomen en de tweede door een door de minister aangewezen instantie (uitvoerende instantie).

Naar een Kaderwet EZ-subsidies

Begin jaren negentig hebben aanbevelingen, die moesten leiden tot een betere controleerbaarheid van overheidssteun door de wetgever (dit o.a. naar aanleiding van het RSV-debacle), tot gevolg gehad dat er door de rijksoverheid geen financiële bijdrage meer mocht worden verstrekt zonder een van toepassing zijnde wettelijke grondslag.

De minister van EZ had voordat dit in de Algemene Wet Bestuursrecht werd vastgelegd, reeds rechtsregels laten vaststellen. In de **Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ**, Stb. 1991, 767 en de **Kaderwet specifieke uitkeringen EZ**, Stb. 1991, 768, zijn nadere verplichtingen voor het ministerie vastgelegd. De eerste regelt de uitkeringen aan particuliere ondernemingen, het tweede aan andere overheden, mede in overeenstemming met de Gemeentewet en de Provinciewet, of aan ondernemingen die grotendeels ook door gemeente en /of provincie worden ondersteund.

In deze kaderwetten zijn een aantal beginselen vastgelegd, zoals het in beginsel niet verstrekken van een financiële bijdrage zonder regeling in de vorm van een AMvB (tenzij sprake van spoedregeling of uitzonderingen vastgelegd in bestaande regelingen). Wettelijk wordt geregeld welke elementen er in

de vast te stellen AMvB-regelingen aanwezig dienen te zijn zoals subsidievoorwaarden, wijze van aanmelding, mogelijkheid tot beroep bij de Raad van Beroep voor het Bedrijfsleven. Vanaf 1993 is er ook een samenhang met de Algemene Wet Bestuursrecht, waarnaar soms in de besluiten verwezen wordt. Subsidies aan particulieren boven een bepaald bedrag moeten ingeschreven worden in een openbaar register dat door EZ wordt beheerd (Kaderwet verstrekking fin. middelen EZ, art. 11; Besluit tot uitvoering in Stb. 1992, 453).

Door de komst van derde tranche van de Algemene wet bestuursrecht (Stb. 1997, 618) kon een aantal artikelen uit de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ worden verwijderd, omdat de Awb daar nu in voorzag. De grondslag die de kaderwet bood was echter te smal. De wet was namelijk beperkt tot het verstrekken van financiële middelen aan ondernemers. Zodoende werd besloten om de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ per 1 januari 1998, samen met de Kaderwet specifieke uitkeringen EZ, te vervangen door de **Kaderwet EZ-subsidies** (Stb. 1996, 180 / Stb. 1997, 510 en 637). In deze wet vervalt de verplichting tot het bijhouden van een register, maar de minister moet wel periodiek (om de vijf jaar) verslag doen van zijn subsidiebeleid. De Kaderwet EZ-subsidies schrijft voor dat er geen subsidieregelingen zonder AMvB mogen worden vastgesteld.

Met de invoering van deze wet is de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ dan wel vervallen verklaard, ze blijft echter wel van toepassing op subsidies die voor de inwerkingtreding van de nieuwe Kaderwet zijn verleend of vastgesteld.

Volgens de Kaderwet EZ-subsidies kan de minister de uitvoering van een AMvB of ministeriële regeling delegeren aan andere bestuursorganen (intermediairs), inclusief het nemen van (subsidie)besluiten op grond van deze regels. Voorheen kon deze (beschikkings)bevoegdheid ook worden geattribueerd², maar dit is ter vergroting van de flexibiliteit vervangen door delegatie (attributie vereist namelijk een uitputtende opsomming in de wet van alle bestuursorganen). De nieuwe regeling heeft op het gebied van de procedure van subsidieverlening echter geen consequenties, want in beide gevallen geschiedt het verlenen van subsidies onder eigen verantwoordelijkheid van de intermediairs.

Tegenwoordig moet dus de subsidieverlening beter verantwoord worden, maar nog steeds is niet alle subsidieverlening terug te vinden in de wet- en regelgeving, met name waar het de subsidieverlening aan organisaties en instellingen betreft. Hiervoor blijft het dus noodzakelijk de EZ-begrotingen te bestuderen.

II Kredietverlening

In het RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven (PIVOT-rapport nr. 57) wordt geen verschil gemaakt tussen subsidieregelingen en een aantal kredietregelingen. Beiden worden gerekend tot het (ruime) subsidiebegrip en niet in dat RIO behandeld.

Ook wordt in de regelgeving van EZ dit onderscheid niet gemaakt. Dit betekent dat zowel subsidies (in enge zin) als kredieten, leningen, borgstellingen en kredietgaranties onder de term subsidies worden

---

² Delegatie is het overdragen van een bevoegdheid tot het nemen van besluiten aan een ander die deze bevoegdheid vervolgens onder zijn eigen verantwoordelijkheid gaat uitoefenen (art. 10:13 Awb). Bij attributie wordt geen bevoegdheid overgedragen maar wordt een tevoren niet bestaande bevoegdheid door de wet gecreëerd en vervolgens rechtstreeks aan een orgaan toegekend

geplaatst. Om deze reden is ook hier de Kaderwet EZ-subsidies van toepassing. In dat opzicht kan verwezen worden naar hetgeen boven is beschreven bij het onderwerp subsidieverlening.

Omwille van de duidelijkheid is in dit onderzoek wel een onderscheid aangebracht tussen beide stimuleringsinstrumenten. Het verstrekken van kredieten is evenals subsidieverlening een financieel instrument maar anders dan bij subsidieverlening moet de ondernemer het ontvangen geldbedrag op een later tijdstip weer terugbetalen. Hij kan dit echter doen op voor hem gunstige voorwaarden. Tot de kredietregelingen worden in dit Institutioneel Onderzoek gerekend: kredieten, kredietgaranties, leningen en borgstellingen.

De mkb-ondernemer kan in aanmerking komen voor een krediet (al dan niet onder staatsgarantie) of lening. Er kan onderscheid worden gemaakt tussen:

- achtergestelde kredieten of leningen. Een achtergestelde lening is een lening waarvan de verstrekker, in geval van faillissement of surseance van betaling van de kredietnemer, is achtergesteld bij alle overige schuldeisers. Dit betekent dat het nog niet afgeloste deel van de achtergestelde lening pas wordt terugbetaald nadat de onderneming aan alle andere schuldverplichtingen heeft voldaan (voorbeelden: het AA-krediet, IFOM-regeling)
- leningen tegen een gunstige rente, d.w.z. een rente die lager is dan de rente op de kapitaalmarkt
- leningen waarbij geen afsluitprovisie in rekening gebracht bij het aangaan van de overeenkomst

Behalve het verstrekken van een geldsom ten gunste van de ondernemer (directe overheidsfinanciering) kan de overheid ook een borgstellingsovereenkomst afsluiten met een kredietinstelling op een met de ondernemer te sluiten (krediet)overeenkomst. Borgtocht is een overeenkomst waarbij een derde, ook wel borg genoemd (hier de overheid), zich jegens een schuldeiser (een bank) verbindt om aan de verbintenis in de plaats van de schuldenaar (de ondernemer) te voldoen, indien deze niet zelf zijn verplichtingen kan nakomen. Deze acte van borgtocht wordt borgstelling genoemd. Diverse EZ-regelingen bieden een mogelijkheid tot borgstelling van kredieten die door banken aan ondernemers worden verstrekt. Zulke regelingen zijn bedoeld voor beginnende en bestaande ondernemingen die over te weinig middelen beschikken en een tekort aan zekerheden hebben.

Informal investors (vermogensverschaffing door particulieren)

Het fenomeen van de zgn. informal investor is de laatste tijd ook in Nederland bezig met een snelle opmars. Informal investors zijn particulieren die veelal een succesvol verleden als ondernemer achter zich hebben, over voldoende financiële middelen beschikken en die dit geld willen investeren in startende bedrijven. Zij stellen naast geld, hun ervaring, kennis en netwerken ter beschikking van jonge, snel groeiende, veelal innovatieve ondernemingen, die op een andere wijze moeilijk aan extern risicodragend vermogen kunnen komen. Daar staat tegenover dat zij een bepaald rendement verwachten en invloed willen hebben op de beslissingen die de ondernemer in het bedrijf neemt. De combinatie van geld en persoonlijke betrokkenheid is kenmerkend voor dit type financiering en vult als zodanig een leemte te midden van andere vormen van risicodragende vermogensverschaffing (zoals via participatiemaatschappijen, institutionele beleggers, etc).

Er loopt bij het ministerie van Economische Zaken een onderzoek naar de knelpunten voor informal investors, die niet alleen een belangrijke financieringsrol, maar ook een coachingsfunctie hebben voor startende ondernemers.

III Fiscale faciliteiten

De belastingdruk heeft gevolgen voor het investeringsklimaat. De hoogte van de belastingen heeft namelijk invloed op de beschikbaarheid van financiële middelen. Startende ondernemers hebben vaak onvoldoende financiële middelen voor (nieuwe) investeringen.

Door maatregelen in de financiële sfeer kan het fiscale klimaat worden verbeterd. Door lastenverlichtingsmaatregelen wordt de financiële druk op de (startende) ondernemer verlicht. Zo wordt bijvoorbeeld de positie van de kleine zelfstandige verbeterd door de zgn. zelfstandigenaftrek. Ook kunnen fiscale maatregelen ertoe bijdragen dat ondernemerschap in netto-termen voldoende wordt beloond (verkleining wig bruto-/netto).

Stimulering van het midden- en kleinbedrijf kan behalve via subsidieverlening dus ook via het fiscale instrument, d.w.z. via lastenverlichting worden gerealiseerd. Fiscale maatregelen vormen daarom een belangrijk financieel instrument en zijn van grote betekenis voor het mkb.

Het ministerie van Financiën is verantwoordelijk voor de totstandkoming van fiscale wetgeving. Daarbij wordt samengewerkt met andere departementen. Een aantal fiscale regelingen zijn zelfs op initiatief van het ministerie van Economische Zaken in het leven geroepen (b.v. BTW-vrijstelling, startersaftrek).

De fiscale maatregelen waar (startende) ondernemers gebruik van kunnen maken zijn reeds in een ander institutioneel onderzoek behandeld. Het RIO Belastingen (PIVOT-rapport nr. 65) geeft een uitvoerige behandeling van het beleidsterrein van de heffing van Rijksbelastingen. Als gevolg hiervan bevat het RIO Stimulering midden- en kleinbedrijf geen handelingen die verband houden met de fiscale regelgeving. Wel is er in het Overzicht van stimuleringsmaatregelen een lijst met belastingmaatregelen opgenomen. Het [overzicht Fiscale regelingen](#) bevat de belangrijkste fiscale regelgeving die de overheid ten dienste staat bij haar stimuleringsbeleid m.b.t. het midden- en kleinbedrijf. Het overzicht is bijgevoegd omdat de fiscale regelingen in het RIO Belastingen niet vanuit het oogpunt van mkb-stimulering worden besproken en het in het kader van dit onderzoek toch gewenst is om hierover enig inzicht te verschaffen.

IV Wetgevende instrumenten

Ondernemingsrecht

Het ministerie van Economische Zaken heeft zich ten doel gesteld het ondernemerschap te stimuleren of aan te moedigen en het ondernemingsklimaat te verbeteren. Het verbeteren van de juridische infrastructuur past in deze doelstelling. Bij de juridische infrastructuur richten de activiteiten van de overheid zich in het bijzonder op het ondernemingsrecht. Er wordt gestreefd naar een flexibilisering en vereenvoudiging van het ondernemingsrecht voor met name startende en kleine ondernemingen (midden- en kleinbedrijf). Door vermindering van de regeldruk en verbetering van de kwaliteit van wetgeving worden belemmeringen weggenomen en kansen gecreëerd die de opstart en (door)groei van een onderneming mogelijk maken en

verbeteren. Voorbeelden: de herziening (vereenvoudiging) van de Handelsregisterwet (ten behoeve ingeschreven ondernemers), modernisering van de vestigingswetgeving (beperking en flexibilisering van regelingen en vergunningen waardoor het aantal vestigingsregelingen fors wordt teruggebracht)

Arbeid & Sociale zekerheidsrecht

Ondernemers moeten de ruimte krijgen om te ondernemen en dienen daarbij zo min mogelijk beperkingen te ondervinden. Ondernemers zijn soms terughoudend met personeelsuitbreiding. De belangrijkste oorzaken hiervoor zijn de (hoge) kosten van arbeid, het gebrek aan flexibiliteit en de mate van scholing van werknemers. De overheid heeft in haar taak om te zorgen voor een goed ondernemingsklimaat, een aantal specifieke maatregelen genomen m.b.t. arbeid om de flexibiliteit en kwaliteit van arbeid te vergroten.

De verantwoordelijkheid voor de totstandkoming van deze maatregelen ligt niet alleen bij het ministerie van EZ³. In samenwerking met het ministerie van SZW is wet- en regelgeving gemaakt die de ruimte voor ondernemerschap (in het bijzonder voor starters en doorgroeiërs) beoogt te vergroten met als doel de werkgelegenheid te bevorderen.

Voorbeelden: invoering van de Wet inschakeling werkzoekenden (regeling voor gesubsidieerd werk met als doel het toegankelijker maken van de arbeidsmarkt voor werklozen en uitkeringsgerechtigden), aanpassing van het Ontslagbesluit (wijziging van het ontslagrecht, waardoor ontslagprocedures korter worden)

De regelingen op het terrein van het ondernemingsrecht en arbeid & sociale zekerheidsrecht worden in andere RIO's behandeld. Zie hiervoor het overzicht Wetgevende instrumenten. Deze regelingen leveren daarom voor dit onderzoek geen aparte handelingen op.

V Advies- en voorlichtingsactiviteiten

De overheid kan het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf ook vorm geven door het uitvoeren van een aantal gerichte voorlichtings- en adviseringsactiviteiten. Het ministerie van Economische Zaken brengt dit in de praktijk door het opzetten van voorlichtingscampagnes, de instelling van voorlichtingsloketten, de oprichting van informatieplatforms, het geven van adviezen en het bieden van persoonlijke begeleiding aan ondernemers.

Het ministerie kan deze activiteiten overdragen aan instanties als Senter, Syntens en IRC.

Voorbeelden van advies- en voorlichtingsactiviteiten: MKBalans (met als doel ondernemers inzicht te geven in de bedrijfsvoering van hun mkb-onderneming), de campagne "Nederland gaat digitaal" (om het gebruik van ICT en internet in het midden- en kleinbedrijf te stimuleren), Dreamstart (om een zo gunstig mogelijk klimaat te scheppen voor ondernemers die in Nederland een op technologie gebaseerd bedrijf willen opzetten, de zgn. technostarters).

---

³ Beleidsnota *Werk door ondernemen; Stimulering van het midden- en kleinbedrijf*, 1995

2. Actorenoverzicht

De term actor

Actoren zijn overheidsorganen en privaatrechtelijke instellingen die een rol spelen op een beleidsterrein. In dit rapport zullen alleen de handelingen worden opgenomen van actoren die een publiekrechtelijke bevoegdheid hebben. De privaatrechtelijke instellingen die een belangrijke rol op het beleidsterrein spelen worden in de loop van het onderzoek nader besproken. In deze lijst zijn alleen de actoren opgenomen die betrekking hebben op advisering van het midden en kleinbedrijf.

Internationale organen

De Europese Commissie

De Europese commissie maakt als uitvoerend orgaan deel uit van de Europese Unie (voorheen Europese Economische Gemeenschap). De Europese Commissie kent verschillende directoraten-generaal. Enkele daarvan houden zich direct of indirect bezig met het stimuleringsbeleid van het mkb.

De belangrijkste taak van het DG Milieu is het ontwerpen en uitwerken van nieuwe milieuwetgeving en erop toezien dat de overeengekomen maatregelen ook daadwerkelijk door de lidstaten in praktijk worden gebracht. De opdracht van het DG Milieu:

- Het bevorderen van een duurzame ontwikkeling, met vrijwaring van het recht van de toekomstige generaties op een leefbaar milieu
- Het streven naar een hoog niveau van milieu- en gezondheidsbescherming en naar een verbetering van de levenskwaliteit
- Het bevorderen van de milieu-efficiëntie
- Het bevorderen van een verantwoord gebruik en een degelijk en efficiënt beheer van de natuurlijke hulpbronnen

Een financieel instrument dat in het kader van dit beleid wordt gebruikt is het LIFE Milieu-programma. Dit programma kent een subsidieregeling voor het mkb, gericht op innovatie (milieutechnologie).

Het DG Ondernemingen is de resultante van de fusie per 1 januari 2000 van de voormalige directoraten-generaal voor het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) en industrie en het directoraat innovatie. De voornaamste taak van het directoraat-generaal Ondernemingen is een ondernemingenbeleid uit te werken dat gericht is op ondernemerschap en dat een omgeving schept die vernieuwingen in de hand werkt. Het directoraat-generaal Ondernemingen heeft als ambitie beleidsideeën aan te reiken om de concurrentie van bedrijven aan te moedigen en zo de Europese economie een nieuw elan te geven met als doel in Europa een economie te creëren die gebaseerd is op de kennis-economie.

Het DG Onderzoek ontwikkelt het beleid van de EU op het gebied van onderzoek en technologische ontwikkeling met als doel het internationale concurrentievermogen van de Europese industrie te vergroten. Bovendien rekent dit DG het tot haar taak de Europese activiteiten op het gebied van onderzoek te coördineren met de activiteiten die door de Lidstaten zelf worden uitgevoerd op dit terrein. Ook het wordt het beleid van de EU op andere gebieden (milieu, energie, etc) door haar

ondersteund. Tenslotte wil het DG een beter begrip bevorderen van de rol van wetenschap in de moderne maatschappij.

Één van de instrumenten die gebruikt wordt voor de verwezenlijking van dit beleid, is het meerjarig kaderprogramma (Vijfde en Zesde kaderprogramma), waarmee financiële samenwerking tussen universiteiten, onderzoekscentra en industrieën, inclusief kleine en middelgrote ondernemingen (mkb), wordt georganiseerd en ondersteund.

Rijksoverheid

De minister van Economische Zaken

De Minister van Economische Zaken is de hoofdactor op dit beleidsterrein.

Op 3 juli 1946 werd het departement van Economische Zaken ingesteld. Het directoraat-generaal (DG) dat binnen het ministerie vanaf 1946 verantwoordelijk is voor het stimuleringsbeleid voor het midden- en kleinbedrijf, kent nogal wat naamswijzigingen en reorganisaties. Achtereenvolgens hebben de volgende DG's zich bemoeid met het stimuleringsbeleid:

- DG Handel en Nijverheid (DG H en N), vanaf 1948 tot 1952
- DG voor de Middenstand, vanaf 1952 tot okt. 1954
- DG Middenstand en Toerisme, vanaf 1954 tot okt. 1964
- DG voor het Midden- en Kleinbedrijf en Toerisme (DG MKB en T), vanaf 1964 tot sept. 1973
- DG voor Handel, Ambacht en Diensten (DG HAD), vanaf 1973 tot jan. 1986
- DG voor Diensten, Midden- en Kleinbedrijf en Ordening (DG DMO), vanaf 1986 tot 1993
- DG voor Economische Structuur (DG ES), (Staf)afdeling Ondernemerschap en MKB, vanaf 1993 tot 2001

Eind 2000 kwam het SG/DG-beraad⁴ tot de conclusie dat de aansturing, inrichting en werkwijze van EZ versterkt moest worden om zodoende haar slagkracht te vergroten en om sneller te kunnen inspelen op ontwikkelingen in de externe omgeving. Als gevolg hiervan werd de organisatie van het ministerie opnieuw ingericht waarbij ook de namen en de werkerreinen van de DG's werden gewijzigd. Per 1 april 2001 zijn er een viertal nieuwe directoraten-generaal: DG Ondernemingsklimaat, DG Innovatie, DG Marktordering en Energie en DG Buitenlandse Economische Betrekkingen.

In de nieuwe organisatie zullen de ambtenaren vaker voor verschillende projecten en taken werken. Deze projecten en taken kunnen ook de grenzen van directoraten-generaal overschrijden.

De taken van de vroegere afdeling Ondernemerschap en MKB zijn per 1 april 2001 overgenomen door het DG Ondernemingsklimaat (DGO) en het DG Innovatie (DGI).

DGO houdt zich daarbij bezig met het generieke gedeelte van ondernemerschap (gericht op wet- en regelgeving). DGO wil optimale condities scheppen die leiden tot bedrijvigheid en ondernemerschap. Dit beleid richt zich niet op het mkb alleen maar moet in breder perspectief worden gezien. De Directie

---

⁴ Tegenwoordig spreekt men van de Bestuursraad. Hierin zijn vertegenwoordigd de secretaris-generaal, de plv. secretaris-generaal, de directeuren-generaal, de directeur Algemeen Economische Politiek.

Ondernemerschap en Financieel Ondernemingsklimaat (OFO)⁵ heeft binnen DGO de taak het ondernemerschap aan te moedigen of te stimuleren, de fiscale en juridische infrastructuur te verbeteren (o.a. door vermindering regeldruk of deregulering) en het financieel ondernemingsklimaat te verbeteren (verbeteren van de toegang tot de kapitaalmarkt). Momenteel liggen de uitdagingen vooral op het terrein van het ondernemingsrecht (flexibilisering, wegnemen van tegenstrijdige wet- en regelgeving, verbeteren voorlichting rond bedrijfsoverdracht, etc.).

De Directie OFO vormt een eerste aanspreekpunt voor MKB-Nederland. Daarmee is OFO een relevante speler ten aanzien van de informatie voor de hogere echelons binnen Economische Zaken met betrekking tot de visie en beeldvorming van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf.

Het DG Innovatie is belast met het specifieke gedeelte van ondernemerschap (gericht op innovatie). Innovatie is essentieel voor een duurzame groei. Het ministerie van EZ heeft alle innovatiegerichte activiteiten samengebracht in het Directoraat-Generaal voor Innovatie (DGI). DGI zet zich in voor het versterken van het vernieuwingsvermogen van de Nederlandse economie op de gebieden kennis, technologie, arbeid en innovatief ondernemerschap.

Innovatief ondernemerschap (in de vorm van innovatieve technostarters en snelle groeiers) zorgt voor een vergroting van het vernieuwingsvermogen en de dynamiek van de economie. Het EZ-beleid richt zich op wegnemen van specifieke belemmeringen voor technostarters en snelgroeiende ondernemingen, het stimuleren van ondernemerschap (houding, vaardigheden) vanuit het onderwijs en het bijdragen aan een ondernemende cultuur. Doelgroepen daarbij zijn bedrijven, de kennisinfrastructuur en intermediaire organisaties.

De Directie Markt en Innovatie (M&I) voert binnen DGI o.a. het beheer over de subsidieregelingen welke betrekking hebben op kennisoverdracht (zoals SKO, SKB, KIM, Pionier⁶) en speur- en ontwikkelingswerk (WBSO). De uitvoering van de regelingen SKO, SKB, Pionier en S&O ligt bij Senter.

De Directie Infrastructuur en Innovatie (I&I) draagt zorg voor het beleid inzake technostarters en innovatief ondernemerschap (met o.a. de projecten Dreamstart, New Venture, Livewire).

Tot slot is de Directie ICT en Innovatie (ICT) verantwoordelijk voor de coördinatie van stimulerende acties om de toepassing van internet en e-commerces door het mkb te bevorderen (met b.v. Sp.oed-advies, "Nederland gaat digitaal", voorlichtingsloket INFORME, etc.)

Toen ondernemerschap werd benoemd als één van de bakens van het EZ-beleid werd het noodzakelijk geacht om de door de reorganisatie ontstane scheiding tussen 'gewoon ondernemerschap' en 'innovatief ondernemerschap' te overbruggen. Hiertoe werd het Programma Ondernemerschap in het leven geroepen, een samenwerkingsprogramma tussen DGI en DGO. In het programma werd de noodzaak erkend om de verschillende beleidsactiviteiten m.b.t. ondernemerschap, intern binnen EZ goed af te stemmen.

De beide directoraten-generaal behouden in het samenwerkingsprogramma hun beleidsvrijheid (b.v. m.b.t. subsidieverlening). Alleen in bepaalde situaties (b.v. bij de vaststelling van begrotingen) worden omwille van de onderlinge coördinatie besluiten genomen via het Programma Ondernemerschap. Het programma wordt aangestuurd vanuit DGO. In dit kader wordt gesproken van een lichte coördinatie.

---

⁵ In 2003 is de naam veranderd in Directie Ondernemerschap

⁶ De subsidieregelingen KIM en Pionier zijn inmiddels ingetrokken

Nederlandse onderneming voor energie en milieu BV (Novem)

Novem, de Nederlandse organisatie voor energie en milieu, is een buitendienst en sinds 1 juli 2002 een tijdelijk agentschap van het ministerie van Economische Zaken⁷. Buitendiensten zijn de uitvoerende organen van het EZ-Beleid waarvoor de minister volledig ministerieel verantwoordelijk is. De directeur van Novem heeft een groot aantal bevoegdheden in mandaat gekregen. De missie van Novem is het bevorderen van duurzaamheid in bredere zin: energie, milieu, maar ook op terreinen als ruimtelijke ordening, infrastructuur en veiligheid voorzover deze gerelateerd zijn aan energie en milieu. EZ stelt jaarlijks financiële middelen beschikbaar voor de uitvoering van een aantal energieprogramma's, gericht op technologieontwikkeling en om te bevorderen dat geschikte energie-efficiënte technologieën zo breed mogelijk worden toegepast. Novem voert het management van deze programma's. Novem kan financiële bijdragen geven aan de uitvoering van projecten in het kader van de verschillende programma's en subsidieregelingen. Naast het uitvoeren van EZ-beleid voert Novem ook beleid uit voor verschillende andere departementen (VROM, V&W, LNV).

Senter

Ook Senter is een buitendienst (en agentschap) van het het ministerie van Economische Zaken. De minister is volledig ministerieel verantwoordelijk voor Senter, waarbij de directeur van Senter een groot aantal bevoegdheden in mandaat heeft gekregen. Dit agentschap is verantwoordelijkheid voor de uitvoering van subsidie-, krediet- en fiscale regelingen en programma's op het gebied van energie, technologie, milieu, export en internationale samenwerking. Ondernemers kunnen er terecht voor financiële ondersteuning op deze gebieden. Doelstelling is het duurzaam versterken van de positie van het bedrijfsleven en kennisinstellingen in Nederland. Senter voert opdrachten en programma's uit van verschillende ministeries en andere overheden. Programma's die tot vernieuwing aanzetten om zo de concurrentiekracht van het bedrijfsleven te vergroten en duurzame ontwikkelingen te bevorderen. Daarnaast biedt Senter, vanuit de programma's die zij uitvoert, informatie en kennis over ontwikkelingen op het terrein van technologie, energie en milieu. Ook kan Senter ondersteuning verlenen bij het zoeken naar een partner voor technologische samenwerking.

In 1997 is het agentschap Senter geïntegreerd met de **stichting EG-Liaison**. Deze integratie leidt tot één loket voor internationale technologische samenwerking voor bedrijven en kennisinstellingen. Senter/EG-Liaison is het Nederlandse informatiecentrum (National Contact Point) voor Europese subsidies voor onderzoek en technologische ontwikkeling. EG-Liaison heeft tot doel de deelname van Nederlandse bedrijven en instellingen aan Europese R&D-programma's te versterken en innovatieve samenwerking binnen Europa te stimuleren. EG-Liaison geeft voorlichting en onafhankelijk advies over de mogelijkheden van Europese R&D-programma's (bv. Zesde Kaderprogramma), verzorgt trainingen en cursussen en helpt ondernemers bij het opbouwen van uw consortium en het vinden van nieuwe partners.

Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

De minister van Economische Zaken is betrokken geweest bij de oprichting van de Stichting Millennium Platform (samen met het ministerie van Economische Zaken en VNO-NCW)

---

⁷ Voor 1 juli 2002 waren de activiteiten van Novem ondergebracht in een BV (met EZ als 100% aandeelhouder)

Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)

De minister van Sociale Zaken is uitvoerder voor een aantal subsidieregelingen inzake scholingsprojecten. Deze scholingsprojecten worden gefinancierd met door het Europees Sociaal Fonds ter beschikking gestelde gelden en richten zich primair op het midden- en kleinbedrijf.

Overige instellingen met een publiekrechtelijke taak

Adviescommissie CO2-reductieplan

De Adviescommissie CO2-reductieplan is ingesteld in 1998 (Stb. 1998, 397). De adviescommissie heeft tot taak de minister van Economische Zaken op zijn verzoek te adviseren omtrent aanvragen om subsidie op grond van het Besluit subsidies CO2-reductieplan (BSC). De adviescommissie bestaat uit een voorzitter en vier tot twaalf andere leden. De leden zijn niet als ambtenaar werkzaam bij het ministerie van Economische zaken.

Adviescommissie milieugerichte productontwikkeling

De adviescommissie is in 1996 ingesteld. De adviescommissie milieugerichte productontwikkeling adviseert de minister van Economische Zaken over kredietaanvragen voor milieu-ontwikkelingsprojecten op grond van de Kredietregeling milieugerichte productontwikkeling (MPO), art. 5 lid 1 (Stcrt. 1996, 117). Per 1-1-2001 is de kredietregeling ingetrokken.

Adviescommissie referentieprojecten milieutechnologie

Deze adviescommissie is in 1996 ingesteld. De adviescommissie heeft tot taak de minister van Economische Zaken op zijn verzoek te adviseren over aanvragen om subsidie op grond van de Subsidieregeling referentieprojecten milieutechnologie (SRM), art. 5 lid 1 (Stcrt. 1996, 149). De commissie bestaat uit een voorzitter en tenminste vier en ten hoogste zes andere leden. Met ingang van 1 januari 2003 is de SRM-regeling komen te vervallen.

Centraal Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK)

Het CIMK is opgericht in 1967. Zij is werkzaam geweest in de periode 1967-1986. Het CIMK is opgericht door de Centrale ondernemersorganisaties van het mkb, vakorganisaties, hoofdbedrijfschappen van het mkb, vertegenwoordigers en functionarissen van het ministerie. Het Centraal instituut verstrekt individueel en collectief voorlichting aan het mkb. Het CIMK is een permanent bijstandorgaan van het mkb en houdt zich door middel van voorlichting en het geven van cursussen bezig met het stimuleringsbeleid van het mkb. De instelling wordt door de minister gesubsidieerd. Het CIMK treedt op als adviseur van het ministerie van Economische Zaken, ter beoordeling van kredietaanvragen van mkb-ondernemingen en het uitoefenen van toezicht daarop.

Centrale beoordelingscommissie

De Centrale beoordelingscommissie is voor het ministerie van Economische Zaken uitvoerder van de Kredietregeling voor het Midden- en Kleinbedrijf 1985 (art. 9 lid b.1 t/m b.4).

De minister van Economische Zaken benoemt de leden van de Centrale beoordelingscommissie voor een periode van vijf jaar (art. 2 lid 2.3 en 2.4). De voorzitter wordt door de minister aangewezen (art. 2 lid 2.5).

College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB)

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is een bestuursrechtelijk college dat oordeelt over geschillen op het terrein van het sociaal-economisch bestuursrecht. Daarnaast is het College hoger beroepsinstantie voor uitspraken betreffende een bepaald aantal wetten, zoals bijvoorbeeld de Mededingingswet en de Telecommunicatiewet. Verder fungeert het College in hoger beroep als tuchtrechter.

Het College werd in 1954 in het leven geroepen bij de inmiddels ingetrokken Wet administratieve rechtspraak bedrijfsorganisatie. Aanvankelijk was het College louter de administratieve rechter in het kader van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. Daarna werd het College ook aangewezen als rechter in wetten die niets of weinig met de P.B.O. te maken hebben, maar wel liggen op het terrein van het sociaal-economisch bestuur.

Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK)

Het Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (eveneens afgekort CIMK) is de opvolger van de 'oude' CIMK. Aanzet voor deze verandering is de subsidieregeling managementondersteuning SMO (Stcrt. 1986, 188) waarvan de uitvoering opgedragen wordt aan het CIMK. In een statutenherziening wordt de uitvoering van het voorlichtings- en advieswerk opgedragen aan de nieuw ingestelde regionale instituten voor het Midden- en Kleinbedrijf (RIMK's). Ook wordt hierbij de benoeming van consultants van EZ in regionale dienstencentra (RMK's) geregeld. Het CIMK draagt zorg voor de subsidiering en het samengaan van regionale instituten voor het Midden- en Kleinbedrijf (RIMK's).

Het landelijke CIMK heeft de bevoegdheid om regelingen (m.n. subsidieregelingen) van het ministerie van EZ uit te voeren. Daarnaast heeft zij een particuliere adviestaak. De voorzitter wordt door de minister benoemd (in Stcrt. 1988, 58 is de eerste voorzitter benoemd). De minister kan consultants benoemen in RIMK's. Deze RIMK's zijn onderdeel van het CIMK. Het CIMK heeft van de minister de bevoegdheid om subsidie te verstrekken volgens door hem vastgestelde regels. Het CIMK adviseert ook rijksinstellingen over de kredietwaardigheid of de bedrijfsvoering van ondernemers. Het CIMK is werkzaam geweest in de periode 1987-1989.

Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM)

Het EIM werd in 1930 opgericht en begon zijn werkzaamheden op 2-1-1931. Het statutaire doel was: het bevorderen van onderzoekingen van sociale en economische aard in het belang van het midden- en kleinbedrijf. Tot de statutenwijziging in 1962 heette het EIM het Economisch Instituut voor de Middenstand. Het EIM verricht vooral beleidsonderzoek voor overheden, branche-organisaties en intermediairs. Zij voert voor het min. EZ elk jaar een groot onderzoeksprogramma uit. Het MKB en Ondernemerschap zijn de hoofdthema's. Verder is er aandacht voor subthema's als bedrijfsoprichtingen, snelle groeiers, export, innovatie, arbeid, etc.

Het EIM is feitelijk geen voorlichtingsinstituut en zij laat daarom de informatie- en adviestaak (op het niveau van de individuele onderneming) over aan overheids- en particuliere initiatieven.

Innovation Relay Centre Nederland (IRC Nederland)

IRC Nederland is een samenwerkingsverband tussen Senter en Syntens. IRC Nederland maakt deel uit van een professioneel netwerk van 68 IRC's in de Europese Unie, IJsland, Noorwegen, Israël en Midden- en Oost-Europa. Het IRC netwerk is opgezet met steun van het Innovation Programma van de Europese Commissie. Opdrachtgevers zijn o.a. de Europese Commissie en het min. EZ.

IRC Nederland faciliteert en ondersteunt Nederlandse bedrijven en instellingen bij het vinden van Europese partners. Kennisoverdracht omtrent de benodigde innovatieve technologie in deze partnerships speelt hierbij een belangrijke rol. Tevens geeft het IRC eerste lijns informatie over financiering van innovatie en intellectueel eigendomszaken bij transnationale technologieoverdracht.

Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (IMK)

Het Instituut voor Midden- en Kleinbedrijf vervangt in 1990 het Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK). Het IMK is een onafhankelijke instelling die zich bezig houdt met het adviseren van kleine en middelgrote ondernemingen. Het instituut beschikt over een landelijk netwerk van vestigingen.

Het Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf Nederland dat in 1995 nog enkele uitvoerende bevoegdheden ten aanzien van de uitkering van subsidies heeft, ontwikkelt zich steeds meer tot opleidingsinstituut en particulier adviesorgaan. Zo kunnen startende ondernemers bij het IMK aankloppen voor informatie en advies op het gebied van de bedrijfsvoering. Het IMK verstrekt informatie en geeft voorlichting (tegen vergoeding van kosten), zij verricht onderzoek ter advisering, zij geeft adviezen m.b.t. ruimtelijk economisch beleid. Ook organiseert zij cursussen. Bovendien is zij voor ondernemers vraagbaak voor Europese regelgeving. Vanaf 1995 werkt het IMK als een zelfstandige stichting en vanaf 1998 is het IMK als IMK-Nederland BV een besloten vennootschap.

Nationale Investeringsbank (NIB)

De NIB is een Nederlandse financieringsinstelling, opgericht op 31 oktober 1945 onder de benaming Maatschappij tot Financiering van het Nationaal Herstel NV (ook wel Herstelbank). Zij is in het leven geroepen met het doel na de Tweede Wereldoorlog de welvaart in Nederland te herstellen.

De oprichters van de Herstelbank waren de Nederlandse staat, De Nederlandsche Bank, de grote handelsbanken en een groot aantal andere institutionele beleggers. In 1963 kreeg zij haar huidige naam. De NIB is uitvoerder voor EZ m.b.t. een aantal kredietregelingen.

Projectbureau CO₂-reductieplan

Voor de uitvoering van het CO₂-reductieplan hebben Novem en Senter het Projectbureau CO₂-reductieplan opgericht. Dit samenwerkingsverband richt zich op de stimulering van grote, klimaatvriendelijke investeringsprojecten. Het stimuleert onder meer CO₂-besparende investeringen die nog onvoldoende rendabel zijn voor zelfstandige marktintroductie. Ook stelt het de kennis uit de ondersteunde projecten beschikbaar. Bijvoorbeeld aan bedrijven en kennisinstellingen. Daarnaast ondersteunt het Projectbureau de overheid bij de voorbereiding van subsidieregelingen en zorgt het voor de uitvoering ervan. Binnen de verschillende subsidieregelingen schrijft het Projectbureau tenders uit. In deze tenders kunnen uitvoerders van projecten subsidie aanvragen. De tenders variëren naar onderwerp, hebben elk een eigen budget en kennen soms eigen criteria.

Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf (RMK)

Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (RZO)

De Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf (RMK) is in 1959 ingesteld door het Hoofdbedrijfschap Detailhandel en het Hoofdbedrijfschap Ambachten. De RMK is een zelfstandig samenwerkingsorgaan met een publiekrechtelijk karakter. Zij had tot taak de overheid te adviseren over vraagstukken van ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf. In 1999 is zij vervangen door de Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (RZO). De Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap is de

rechtsoopvolger van de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf. De RZO wordt voor een groot gedeelte gefinancierd door het Hoofdbedrijfschap Detailhandel en het Hoofdbedrijfschap Ambachten. De doelstelling van de RZO is het uitoefenen van meer invloed op het beleid in Brussel en Den Haag voor zelfstandige ondernemers. De RZO wil een bijdrage leveren aan een krachtig en dynamisch zelfstandig ondernemerschap in Nederland door gevraagd en ongevraagd met beleidsadviezen en initiatieven te komen. Bovendien wil de RZO marktgericht opereren en op projectbasis samenwerking aangaan met derden.

De RZO zal in 2004 ophouden te bestaan.

Regionale InnovatieCentra (ICa)

De InnovatieCentra (opgericht in 1987/ Stcrt. 1987, 177) zijn van 1988 tot 1993 ministeriele organen. In 1993 werden zij verzelfstandigd met een subsidieregeling. In totaal zijn er achttien InnovatieCentra, die gecoördineerd worden door een landelijk innovatiecentrum. Een van de doelstellingen, het bereiken van een technologievolgend mkb, wordt vooral uitgevoerd door de regionale ICa. De innovatiecentra helpen kleine en middelgrote ondernemingen met technologische vernieuwing. ICa slaan hierbij een brug tussen ondernemers en kennisinstellingen (zoals TNO, onderzoeks- en ontwikkelingsafdelingen van grote bedrijven en onderwijs). Bedrijven met technologische vragen kunnen terecht bij een van de 18 regionale InnovatieCentra. Ook organiseren ICa technologische voorlichtingsprojecten. Het personeel van de ICa bestond van 1988 tot 1993 uit gedetacheerde medewerkers van de Rijksnijverheidsdienst. Na 1993 verzelfstandigden de ICa maar kregen nog wel startsubsidies. Per 1 januari 1998 zijn de InnovatieCentra opgeheven omdat op dat moment de Stichting Syntens van start is gegaan waarin de ICa met de 12 regionale IMK's zijn samengebundeld.

Regionale Instituten Midden- en Kleinbedrijf (RIMK)

De regionale instituten zijn onderdeel van het Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK). Deze 38 organisaties zijn zoveel mogelijk gevestigd in de kantoren van Kamers van Koophandel. De RIMK's hebben als taak om samen te gaan met andere regionale adviesorganen voor het midden- en kleinbedrijf (in zgn. 'ondernemershuizen'). De regionale instituten Midden- en Kleinbedrijf worden vanaf 1989 Instituten voor het Midden- en Kleinbedrijf (IMK's) genoemd (als regionale afdeling van de advies- en voorlichtingsinstituten).

Rijksnijverheidsdienst (RND)

De Rijksnijverheidsdienst, welke is opgericht in 1910, was een centrale voorlichtingsorganisatie van het ministerie van Economische Zaken op het gebied van de technologie. Ook hield zij zich bezig met de uitvoering van een aantal subsidieregelingen op technologiegebied. Zij is begin jaren negentig vervangen door de (decentrale) InnovatieCentra (ICa).

Stichting Coördinatie Dienstverlening Kleinbedrijf (SCDK)

Hierin zijn de regionale organen verenigd die belast zijn met de ondersteuning van het kleinbedrijf op regionaal niveau. Deze RDK's (Regionale Stichtingen Dienstverlening Kleinbedrijf) hebben uitvoerende taken bij ministeriële regelingen voor winkeliers die tussen wal en schip vallen, zoals de Rijksgroepsregeling oudere zelfstandigen. Het beleid wordt landelijk gecoördineerd door de SCDK. De RDK's zijn vanaf 1987 geleidelijk vervangen door Regionale instituten midden- en kleinbedrijf (RIMK's)

Stichting Ontwikkeling en Sanering (O&S)

De Stichting Ontwikkeling en Sanering Midden en Kleinbedrijf, later de Stichting Ontwikkeling en Samenwerking (O&S) genoemd, is opgericht op 21-9-1966 (Stcrt. 1966, 215) met het doel de structuur van het midden- en kleinbedrijf te verbeteren. Dit gebeurt door het bevorderen van de procedures waarbij minder rendabele ondernemingen tot betere ontplooiing kunnen komen of indien nodig worden opgeheven. De stichting kan adviezen geven en ontwikkelings- en saneringshulp verstrekken (uitvoeren van subsidieregelingen) in het kader van managementondersteuning. Door de Stichting zijn een aantal commissies ingesteld: de centrale commissie voor de bedrijfsbeëindiginghulp en 14 regionale uitvoerende commissies voor de bedrijfsbeëindiginghulp. In 1987 wordt zij samen met het Centraal Instituut voor het MKB en de Stichting Coördinatie Dienstverleningscentra Kleinbedrijf (CDK) samengevoegd tot het Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (Stcrt. 1987, 197).

Stichting uitvoeringsorgaan compensatieregeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen (SUC)

De stichting is uitvoerder voor de TZZ-regeling (regeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen). (Stcrt. 1988 (Stcrt. 36) / zoals gewijzigd in 1991 (Stcrt. 62)

Stichting voor de Technische wetenschappen (Technologiestichting STW)

STW is een organisatie die zich bezig houdt met het stimuleren van excellent wetenschappelijk onderzoek aan de Nederlandse universitaire onderzoeksinstituten, en het bevorderen van de toepassing van de resultaten van het onderzoek door derden. De STW is uitvoerder voor een aantal subsidieregelingen op innovatiegebied. Het budget van STW is voor 60% afkomstig van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en voor 40% van het ministerie van Economische Zaken

Stichting watersnood bedrijven

Deze Stichting is door het ministerie van Economische Zaken in het leven geroepen (Stb. 1995, 537). Zij verstrekt op aanvraag subsidies aan ondernemers die schade hebben geleden als gevolg van de hoge waterstanden van de Maas en Rijn in 1994 en 1995. De Stichting is uitvoerder van de Subsidieregeling waterschade en Besluit subsidies waterschade.

Stuurgroep bevordering videotexdiensten in het midden- en kleinbedrijf

De Stuurgroep bevordering videotexdiensten (mkb) is op 19-7-1989 bij beschikking ingesteld door de minister van Economische Zaken (Stcrt. 1989, 142). De minister acht het van groot belang dat het Nederlandse mkb meer ervaring opdoet met elektronische dienstverlening, gelet ook op de ontwikkelingen in de ons omringende landen. De Stuurgroep is een adviesorgaan dat tot taak heeft de minister van Economische Zaken te adviseren over de beleidsontwikkeling ten aanzien van videotexdiensten in het midden- en kleinbedrijf. De stuurgroep is in 1991 opgeheven.

Syntens

Syntens bestaat sinds 1 januari 1998 en geeft voorlichting namens de overheid aan het midden- en kleinbedrijf. Syntens is een onafhankelijke organisatie en de samenbundeling van 20 InnovatieCentra's (IC's) met 12 Regionale Instituten voor het Midden- en Kleinbedrijf (IMK's). De InnovatieCentra zijn daarmee opgeheven. Syntens is gezamenlijk met de Kamers van Koophandel

gehuisvest in zgn. Ondernemingshuizen. Zij heeft 16 vestigingen verspreid over Nederland (hoofdkantoor te Den Haag). Syntens is een innovatienetwerk voor ondernemers. Syntens werkt hierbij in opdracht van het ministerie. Zij is een beleidsinstrument van het DG Innovatie. Zij stimuleert en begeleidt ondernemers in het midden- en kleinbedrijf via tal van projecten bij innovatie in de meest brede zin van het woord. Zij levert expertise op het gebied van Nieuw Ondernemerschap, Informatie & communicatietechnologie, Product & Procesontwikkeling, Personeel & Organisatie, Samenwerken en Marketing & Strategie.

Het ministerie van Economische Zaken is de belangrijkste financier van Syntens. Het ministerie wil op deze manier het vernieuwend vermogen van het mkb stimuleren. EZ financiert Syntens voor de uitvoering van subsidieregelingen en voor een aantal voorlichtingsactiviteiten. Om deze reden brengt Syntens voor haar advieswerkzaamheden de kosten, binnen bepaalde grenzen, niet aan de ondernemer in rekening.

Twinning

Twinning is een ideëel commercieel bedrijf dat het ministerie van EZ in 1998 heeft opgezet. Dit op initiatief van Hans Wijers, voormalig minister van Economische Zaken (1994-1998), en Roel Pieper, die kan bogen op een lange carrière in de ICT. Beiden stelden vast dat er in Nederland geen gunstig financieel klimaat bestond voor startende ICT ondernemers. De kapitaalmarkt (banken, participatiemaatschappijen), was nauwelijks toegankelijk voor starters; huisvesting kon slechts worden verkregen indien een contract voor meerdere jaren werd getekend en grote bedrijven (accountants, advocatenkantoren etc.) toonden geen interesse. Twinning kreeg ten doel het ongunstige startersklimaat te verbeteren en zodoende het ICT ondernemerschap te stimuleren. Als eerste zgn. incubator in Nederland bood Twinning geselecteerde startende ondernemingen niet alleen venture capital maar tevens huisvesting en de toegang tot het Twinning netwerk: ervaren ondernemers die de Twinning bedrijven met raad en daad bijstaan in het realiseren van groei. Het ministerie van EZ is enige aandeelhouder van Twinning. EZ heeft in 2001 aangekondigd dat zij Twinning wil verzelfstandigen, echter de plannen voor een privatisering hebben geen doorgang kunnen vinden wegens gebrek aan overnamepartners.

Particuliere organisaties

Energiedistributiebedrijven

Het Energiebesparingsfonds is ingesteld door de energiebedrijven. Het fonds maakt onderdeel uit van het Milieu Actie Plan (MAP). De regeling is van toepassing op (kleine) ondernemingen met weinig liquide middelen of investeringsruimte. Het energiebesparingsfonds wordt uitgevoerd door de (lokale) energiebedrijven. Zij worden daarbij ondersteund door Senter.

Financiële instellingen

De financiële instellingen zijn betrokken bij de uitvoering van een aantal kredietregelingen. Zo kunnen bij bankinstellingen aanvragen voor borgstellingskredieten (garantiekredieten) worden ingediend (borgstelling door de overheid). De banken zijn bovendien uitvoerder van de regeling Natuurlijk Ondernemen (MKB-milieulening) en het Groei- en Milieuprogramma van het Europees Investeringsfonds (EIF).

Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond en Nederlands Christelijk Ondernemersverbond (KNOV-NCOV)

Beiden zijn later samengegaan in **MKB-Nederland**

Dit zijn koepels van werkgeversorganisaties op het gebied van de detailhandel en het midden- en kleinbedrijf. Zij spelen een rol bij onderhandelingen met het ministerie van EZ inzake de belangen van hun organisaties. In 1995 zijn de KNOV en NCOV samengegaan in het MKB-Nederland. MKB-Nederland is een ondernemerscentrale voor de belangenbehartiging en dienstverlening gericht op het mkb. Deze organisatie wil bestaande wet- en regelgeving ondernemersvriendelijker maken en nieuw beleid initiëren dat is gericht op veranderende omstandigheden in het midden- en kleinbedrijf.

Verbond Nederlandse Ondernemingen en Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (VNO-NCW)

Het VNO-NCW is de grootste werkgeversorganisatie (centrale ondernemingsorganisatie) in ons land en vertegenwoordigt bijna alle sectoren van de Nederlandse economie. Meer dan 105.000 ondernemingen zijn bij haar aangesloten waarvan de meeste via de 160 brancheorganisaties die lid zijn van de werkgeversvereniging. Grotere Nederlandse bedrijven zijn veelal rechtstreeks lid. VNO-NCW vertegenwoordigt de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven in binnen- en buitenland en verleent diensten aan haar leden. VNO-NCW wil een goed vestigings- en investeringsklimaat in Nederland scheppen. De ondernemersvereniging praat (o.a. in de Sociaal Economische Raad) mee over nieuwe wet- en regelgeving en beslissingen van de overheid die het bedrijfsleven aangaan. De vereniging is op 1-1-1997 ontstaan door fusie van het VNO en het NCW. Het VNO is het resultaat van een fusie in 1968 van het Verbond van Nederlandsche Werkgevers (VNW) en het Centraal Sociaal Werkgevers Verbond (CSWV); In 1970 is de NCW ontstaan door een fusie van het Verbond Protestants-Christelijke Werkgevers (VPCW) en het Nederlands Katholiek Werkgeversverbond (NKWV). Het VNO-NCW is o.a. betrokken geweest bij de oprichting van de Stichting Millennium Platform (samen met het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties). Het VNO-NCW is gevestigd te Den Haag.

Ziektekostenverzekeraars

De particuliere ziektekostenverzekeraars zijn tot 1 april 1988 uitvoerder geweest van de Tijdelijke compensatieregeling ziektekosten zelfstandigen (TCR). De (tijdelijke) regeling is in 1988 ingetrokken en opgevolgd door de (definitieve) Regeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen (TZZ)

3. Historisch overzicht van het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf

Wat houdt het beleidsterrein Stimulering midden- en kleinbedrijf in?

Stimulering van het midden- en kleinbedrijf richt zich op het aanmoedigen of bevorderen van het ondernemerschap, het wegnemen van belemmeringen en het creëren van kansen, dit om ontstaan, groei en doorgroei van kleine en middelgrote ondernemingen te verbeteren en te vergroten. In de praktijk betekent dit het beantwoorden van een tweetal vragen. Ten eerste waar moet de mkb-ondernemer aan voldoen om het ondernemen tot een succes te maken. Hier komen persoonlijke eigenschappen en vaardigheden om de hoek kijken en speelt de kwaliteit van het management een rol. Als tweede geldt de vraag waar de markt en andere omgevingsfactoren aan dienen te voldoen om het ondernemerschap te doen slagen. Dit zijn zaken die voorwaardenscheppend zijn voor (goed) ondernemerschap.

Ondernemerschap of ondernemersactiviteit wordt door sommige economen als een afzonderlijke productiefactor beschouwd die dan bestaat uit het combineren van de andere productiefactoren (zoals arbeid, technologie en kapitaal), met het doel bij de productie van goederen en of diensten, toekomstige winstmogelijkheden te realiseren.

In juni 1995 werd door de ministers van EZ, SZW en de staatssecretarissen van EZ en Financiën de beleidsnota over stimulering van het mkb 'In Werk door ondernemen; stimulering van het midden- en kleinbedrijf' gepresenteerd. In deze nota wordt gesteld dat vaak ten onrechte wordt voorbijgegaan aan de factor ondernemerschap.

Volgens de Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (RZO), concentreert ondernemerschap binnen het midden- en kleinbedrijf zich op het managen van de bestaande organisatie en het ondernemen met als doel concurrentievoordeel te behouden of te verkrijgen. Bedrijven moeten innovatief blijven en professionaliseren om hun klantenkring vast te kunnen houden en uit te breiden. Het bevorderen van het ondernemerschap door de overheid betekent dat ontstaan, groei en doorgroei van kleine en middelgrote bedrijven wordt gestimuleerd.

De overheid heeft zich ten doel gesteld het ondernemerschap in het mkb te stimuleren omdat goed ondernemerschap een belangrijke bijdrage levert aan de economie en zorgt voor werkgelegenheid (banenmotor van de economie). Ondernemerschap in het mkb heeft een belangrijk welvaartsverhogend effect. Het zorgt voor flexibiliteit en vernieuwing, is een middel voor individuele ontplooiing, emancipatie en integratie en levert een positieve bijdrage aan maatschappelijke vraagstukken en knelpunten.

Voor de overheid is het scheppen van meer kansen en het wegnemen van belemmeringen voor ondernemerschap van evident belang. In dit verband is belangrijk de in september 1999 door de staatssecretaris van EZ aan de Tweede Kamer aangeboden nota 'De ondernemende samenleving: meer kansen, minder belemmeringen voor ondernemerschap'.

Het ministerie van EZ maakt bij het stimuleren van ondernemerschap het volgende onderscheid:

- het bijdragen aan een nationale en internationale omgeving waarin ondernemers optimaal

kunnen opereren

- het bijdragen aan mentaliteit en vaardigheden die bij een onderneming passen

Wat is het midden- en kleinbedrijf?

Om de historie van het beleidsterrein te kunnen beschrijven is het van belang te weten wat er moet worden verstaan onder het midden- en kleinbedrijf. Er is geen eenduidige definitie te geven van wat het mkb is en wat daaronder gerekend wordt. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen:

- Ondernemingen die actief zijn in de sectoren kleine nijverheid (ambacht), detailhandel, horeca en vervoer. Deze ondernemingen worden ook wel aangeduid met de term **middenstand**⁸ en verkopen anders dan de groothandel, hun waren per stuk of in kleine hoeveelheden dan wel diensten per werkzaamheid aan een consument. Binnen deze bedrijfstakken werken zowel kleine zelfstandigen als grote concernketens.

Detailhandel is een vorm van handel waarbij de uiteindelijke gebruiker, de consument, de afnemer is. In de bedrijfskolom vormt de detailhandel de laatste schakel. De detailhandel kan in een groot aantal vormen, zowel voor wat betreft de wijze van presentatie als de grootte en de wijze van bedrijfsvoering, worden waargenomen: marktkooplieden, ambulante handel, ambachtzaken, zelfstandige winkeliers (eventueel weer onderscheiden naar een vereniging via inkoopcombinatie of het vrijwillig filiaalbedrijf), warenhuizen, supermarkten⁹, zelfbedieningswinkels en postorderbedrijven. Deze grote verscheidenheid vloeit voort uit het feit dat de detailhandel tracht zich zo goed mogelijk aan de wensen van de consument aan te passen.

- Ondernemingen met werknemers minder dan een vastgesteld aantal. Deze “kleine” ondernemingen vallen soms onder subsidieregelingen of onder samenwerkingsverbanden die mede door het ministerie worden aangestuurd.
Het MKB-Nederland gaat uit van ondernemingen met niet meer dan 250 werknemers. Een bedrijf behoort volgens de nieuwe definitie van de Europese Commissie¹⁰ tot het mkb wanneer het maximaal 250 werknemers in dienst heeft (grens lag voorheen bij 500 werknemers). Het ministerie van EZ hanteert in diverse voor het mkb van toepassing zijnde subsidie-regelingen verschillende omvangscriteria. Zo kunnen de eisen t.a.v. het maximaal aantal medewerkers per regeling variëren van 50, 100, 200, tot 250 werknemers. Bij 250 medewerkers ligt hier toch wel de grens, want boven dit aantal zijn er in beginsel geen subsidieregelingen meer van toepassing die zich expliciet richten op het midden- en kleinbedrijf.

---

⁸ Tot ca. 1950 werd vooral de sociologische getinte term *middenstand* gebruikt om de groep ondernemers in het MKB mee aan te duiden. De term *midden- en kleinbedrijf* heeft een duidelijke economische inslag en is meer op het type ondernemer afgestemd

⁹ Vorm van kleinhandel waar hoofdzakelijk levensmiddelen worden verkocht terwijl het assortiment in de non-food sector max. 30% van de totale omzet mag uitmaken

¹⁰ EG Verordening nr. 70/ 2001, Bijlage I (een kleine en middelgrote onderneming gedefinieerd als een onderneming met max. 250 werknemers, een jaaromzet van max. € 40 miljoen ofwel een balanstotaal van max. € 27 miljoen)

In dit Institutioneel onderzoek Stimulering midden- en kleinbedrijf wordt gebruik gemaakt van de tweede definitie. Reden hiervoor is de zeer prominente rol die de subsidieverlening inneemt bij het beleid van EZ als het de stimulering van het mkb betreft. Omdat bij de meeste stimuleringsmaatregelen de bedrijfsgrootte (aantal werknemers) relevant is, past deze definitie dan ook beter in dit onderzoek. Het nadeel van de eerste definitie is dat ook grote concernketens tot het mkb gerekend zouden kunnen worden en er niet kan worden gedifferentieerd naar bedrijfsgrootte. Vertegenwoordigers van beide categorieën zijn veelal verenigd in een belangengroep, zoals een vak- of brancheorganisatie.

Hoe is het midden- en kleinbedrijf georganiseerd?

De belangrijkste kenmerken van een mkb-onderneming zijn de zelfstandigheid van de ondernemer, zijn directe betrokkenheid bij alle aspecten van de bedrijfsvoering en de kleinschaligheid van de activiteiten. Veruit het grootste aantal ondernemingen in Nederland behoort tot het midden- en kleinbedrijf. Ondanks dit feit is het aantal mkb-ondernemingen sinds 1950 vrij sterk teruggelopen (m.u.v. de horecasector). Hierbij hebben veranderingen in het consumentengedrag en schaalvergroting een grote rol gespeeld. Later maken bepaalde trends de kleine onderneming weer populairder zoals de toenemende specialisatie, de voordelen van de buurtwinkel, de hang naar kleinschaligheid, de bloei van de markthandel, enz.

In de privaatrechtelijke zin hebben de Nederlandse ondernemers in het midden- en kleinbedrijf zich sinds 1995 georganiseerd in het **MKB-Nederland**. Het MKB-Nederland is ontstaan uit een samenvoeging van het Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond (KNOV) en het Nederlands Christelijk Ondernemersverbond (NCOV). Het MKB-Nederland is een ondernemerscentrale voor de belangenbehartiging en dienstverlening gericht op het midden- en kleinbedrijf. Circa 125 branche-organisaties en ongeveer 400 regionaal en lokaal gerichte ondernemersverenigingen zijn aangesloten bij MKB-Nederland. Zij behartigt daarmee de belangen van ca. 165.000 ondernemers in o.a. de sectoren industrie en bouw, detailhandel en winkelambacht, medische dienstverlening en gezondheidszorg, horeca, recreatie en toerisme en zakelijke dienstverlening. In ledental is MKB-Nederland de grootste Nederlandse ondernemerscentrale. Het mkb is gebaat bij een gezond ondernemingsklimaat en derhalve een stimulerend overheidsbeleid. In de visie van het MKB-Nederland is een bundeling van alle ondernemerskrachten daarbij van essentieel belang.

Behalve een effectieve belangenbehartiging biedt zij haar leden ook een daadwerkelijke ondersteuning die aansluit op de dagelijkse ondernemerspraktijk (het informeren en adviseren over diverse onderwerpen, b.v. subsidies). MKB-Nederland rekent het tot haar taak bestaande wet- en regelgeving ondernemersvriendelijker te maken en bovenal nieuw beleid te initiëren, toegesneden op veranderende omstandigheden in het midden- en kleinbedrijf. Dit gebeurt zowel op rijksniveau als op provinciaal, regionaal en lokaal niveau. Steeds vaker behartigt MKB-Nederland tevens de belangen van het mkb op Europees niveau door middel van haar vaste standplaats in Brussel. Dankzij haar omvang en werkwijze is MKB-Nederland een belangrijke partner voor ondernemersverenigingen en branche-organisaties.

Het **VNO-NCW** is de grootste centrale ondernemingsorganisatie in Nederland en speelt een belangrijke rol als vertegenwoordiger van het Nederlandse midden- en kleinbedrijf.

De vereniging vertegenwoordigt samen met de ruim 160 aangesloten (branche)organisaties meer dan 105.000 Nederlandse ondernemingen. Daarbij gaat het om ongeveer 60 procent van de bedrijven met 10 tot 100 werknemers en ruim 95 procent van de ondernemingen met 100 tot 500 medewerkers.

VNO-NCW vertegenwoordigt de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven in binnen- en buitenland en verleent diensten aan haar leden. In de belangenbehartiging gaat het o.a. om onderwerpen als belastingwetgeving, infrastructuur en arbeidswetgeving en gezondheidszorg.

De dienstverlening van VNO-NCW is in hoofdzaak gericht op de aangesloten (bedrijfstaking)organisaties en regionale verenigingen. Het zwaartepunt ligt daarbij op algemene informatievoorziening over sociaal-economische (politieke) ontwikkelingen. Door middel van nauwe banden met een aantal andere organisaties levert VNO-NCW adviesmaatwerk aan bedrijven en bedrijfstakken (o.a. begeleiding van cao-onderhandelingen).

In publiekrechtelijk verband zijn de werknemers- en werkgeversbonden vertegenwoordigd in de Hoofdbedrijfschappen Detailhandel en Ambachten, die samenwerken in de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf. De RMK is in januari 1999 vervangen door de **Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (RZO)**.

Een bedrijfschap is een krachtens de Wet op de Bedrijfsorganisatie 1950 ingesteld openbaar lichaam voor ondernemingen die in het bedrijfsleven een gelijke of verwante functie vervullen. Zo is er een bedrijfschap Horeca en Catering, Schildersbedrijf, Slagersbedrijf, het Bosschap en het Landbouwschap. In totaal zijn er 19 bedrijfschappen. Er bestaan ook twee hoofdbedrijfschappen: het Hoofdbedrijfschap voor Detailhandel en het Hoofdbedrijfschap Ambachten. In 1959 hebben deze twee de Raad voor het midden- en kleinbedrijf ingesteld, een zelfstandig samenwerkingsorgaan met een publiekrechtelijk karakter en met als taak de overheid te adviseren over vraagstukken van ondernemingen in het midden- en kleinbedrijf (in jan. 1999 vervangen door de RZO).

Het bestuur van een (hoofd)bedrijfschap bestaat uit een gelijk aantal leden werkgevers en werknemers, die door de representatieve organisaties van werkgevers en werknemers worden aangewezen. De (hoofd)bedrijfschappen hebben tot taak 'een het belang van het Nederlandse volk dienende bedrijfsuitoefening door de ondernemingen waarvoor zij zijn ingesteld te bevorderen, alsmede het gemeenschappelijk belang van die ondernemingen te behartigen' (art. 71 Wet op de bedrijfsorganisatie). Ter vervulling van die taken is aan de (hoofd)bedrijfschappen de bevoegdheid toegekend verordeningen te maken. Voorts verrichten zij taken op het gebied van reclame, voorlichting, vakopleiding e.d.

Met de hulp van de hoofdbedrijfschappen en de overheid hebben de ondernemersverbonden het Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM) en het Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK) opgericht.

Ontwikkeling van het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf sinds 1946

Eerste jaren na de oorlog

Na Polen is Nederland het land dat het meest heeft geleden onder de Duitse bezetting. Als de balans wordt opgemaakt blijkt sprake van zware oorlogsschade door verwoesting van havens, fabrieken, schepen en door uitplundering. Ondanks de enorme taak waarvoor men staat gaat de wederopbouw niettemin voortvarend van start. Het accent ligt bij de industrie. Het beleid dat de overheid voert is er een van deregulering en voorkeursbehandeling. Het midden- en kleinbedrijf heeft weinig tot geen prioriteit in het overheidsbeleid van kort na de oorlog.

De jaren vijftig

In de jaren vijftig gaat de overheid zich gericht met het midden- en kleinbedrijf bezighouden. Het beleid richt zich daarbij vooral op het maken van nieuwe wetgeving en het herzien van bestaande wetgeving. Zo worden in deze periode een groot aantal ordeningswetten herzien (o.a. Winkelsluitingswet 1951) en komen een groot aantal vestigingswetten tot stand (o.a. Vestigingswet Bedrijven 1954, Handelsregisterwet 1955). De oprichting in 1952, binnen het ministerie van Economische Zaken, van een DG voor de Middenstand, past in het beeld van de toegenomen beleidsontwikkeling ten aanzien van het mkb. Ook wordt er een staatssecretaris voor het midden- en kleinbedrijf benoemd.

De jaren zestig en zeventig

Ten gevolge van de bevolkingstoename en stijging van het BNP, maakt het midden- en kleinbedrijf een sterke groei door. Ook groeit de invloed van de brancheverenigingen. Het beleid dat door EZ wordt gevoerd heeft tot doel voorwaarden te scheppen waardoor het midden- en kleinbedrijf zich kan ontwikkelen en zijn essentiële rol in de economie kan blijven spelen. Het mkb-beleid kent hierbij twee hoofdvormen:

- het functionele (of specifieke) beleid, dat inspeelt op de specifieke aard van het mkb en zich uitsluitend richt op het midden- en kleinbedrijf (b.v. vestigingswetgeving, subsidieregelingen, financiering, voorlichting & advisering, onderwijs);
- het integratiebeleid, dat beoogt de mkb-belangen te integreren in beleidsterreinen waarvoor de primaire verantwoordelijkheid bij een andere bewindspersoon ligt. Dit beleid heeft derhalve tot doel de inpassing van het midden- en kleinbedrijf in het gehele economische proces te verbeteren (b.v. fiscaal beleid, sociaal beleid)

In de Middenstandsnota van 1959 wordt gesteld dat met de afronding van ordenings- en mededingingswetgeving, het specifieke beleid als afgerond kan worden beschouwd. De overheid kan zich nu gaan concentreren op het integratiebeleid¹¹.

---

¹¹ TK 1958-1959, 5819, nr. 26

In de praktijk betekent dit integratiebeleid dat EZ zich ten doel stelt om het mkb tegenover andere ministeries voor al te beperkende regelgeving te beschermen.

Bovendien stimuleert EZ onderzoek naar de branches in het midden- en kleinbedrijf. Belangrijk is hierbij de rol van het EIM (Economisch Instituut voor midden- en kleinbedrijf). Het EIM is een onderzoeksbureau waar vooral beleidsonderzoek wordt verricht voor overheden, brancheorganisaties en intermediairs. Ook werd de voorlichting voor het mkb geïntensiveerd. Hiervoor werd in 1967 het CIMK opgericht (Centraal Instituut voor het midden- en kleinbedrijf). Het CIMK ontwikkelde zich tot een adviseur van zowel de overheid als het midden- en kleinbedrijf. De voorlichting en advisering heeft vooral betrekking op economische en technische aspecten van de bedrijfsvoering. Ook wordt de uitvoering van een aantal subsidie- en garantieregelingen aan het CIMK overgelaten.

Tenslotte is er dan nog het overheidsbeleid ten aanzien van zgn. garantiekredieten. Door het creëren van diverse garantieregelingen wordt de ondernemer, die wegens gebrek aan zekerheden moeilijk aan krediet kan komen, ondersteund. Dit garantiekredietverleningsbeleid neemt in de jaren zestig een hoge vlucht.

De jaren tachtig

In september 1982 wordt door de staatssecretaris van Economische Zaken de brief *Het midden- en kleinbedrijf in hoofdlijnen*¹² gepresenteerd aan de Tweede Kamer. In de brief wordt in hoofdlijnen het mkb-beleid geschetst voor de jaren tachtig.

De moeilijke sociaal-economische situatie begin jaren tachtig, noopt EZ te woekeren met de beschikbare middelen. Een herijking van het gedurende vele jaren ontwikkelde mkb-beleid en het daarbij behorende instrumentarium wordt daarom noodzakelijk geacht. De doelmatigheid en doeltreffendheid moet dan ook opnieuw worden beoordeeld.

De staatssecretaris noemt in zijn brief een aantal punten die voor verbetering vatbaar zijn:

- waar mogelijk dient meer aan het particuliere initiatief te worden overgelaten (de vele subsidieregelingen zijn mede een uitvloeisel van het voorheen geldende idee dat voor ieder probleem de overheid een oplossing moest aanreiken)
- waar doelmatig dient het beleid geregionaliseerd en gedecentraliseerd te worden
- de doeltreffendheid van het beleid (instrumentarium) dient vergroot te worden (dit zal volgens de staatssecretaris leiden tot vereenvoudiging, verduidelijking en versnelling van procedures, verbetering van de toegankelijkheid voor individuele ondernemingen en vermindering van de bureaucratie)
- er wordt geconstateerd dat het fiscale beleid van steeds grotere betekenis zal zijn voor het mkb. Beleid dat gericht is op herstel van het bedrijfsleven, wordt nl. voor een belangrijk deel gerealiseerd via het fiscale instrument (via lastenverlichting). Meer aandacht zal volgens de staatssecretaris worden besteed aan de positie van de kleine zelfstandige, o.a. door een permanente zelfstandigenaftrek in het leven te roepen
- door het sterk toegenomen beroep op de regeling Kredietbeschikking midden- en kleinbedrijf 1976, worden ongewenste vertragingen in de aanvraagprocedures gesignaleerd. De overheid wil hierin verbetering brengen door een grotere mandaatverlening aan de banken mogelijk te maken

---

¹² TK 1981-1982, 17 553, nr. 1

- er zal door de overheid naar worden gestreefd, de subsidieregelingen, die op het mkb betrekking hebben, zoveel mogelijk samen te voegen.
Ook wordt voor middelgrote en kleine ondernemingen een bundeling van instrumenten overwogen, een soort Algemene wet midden- en kleinbedrijf, waarin diverse voor het mkb van toepassing zijnde regelingen worden bijeengebracht die nog niet in wetten zijn vastgelegd
- de overheid wil de knelpunten die het midden- en kleinbedrijf ondervindt bij innovatie van producten en productieprocessen (S&O) wegnemen. Onder andere worden de Regeling contract-research, de Regeling innovatief management en de Subsidieregeling samenwerking MKB bij informatieprojecten genoemd om knelpunten weg te nemen
- de staatssecretaris heeft uit oogpunt van doelmatigheid, organisatiestructuur, bekendheid en regionale bereikbaarheid, de wens geuit om te komen tot een organisatorische bundeling van het advies- en voorlichtingsinstrumentarium en te streven naar één adviesdienst voor het midden- en kleinbedrijf

De periode na 1990

Begin jaren negentig heeft Nederland nog te kampen met een aanzienlijke werkloosheid. In het regeerakkoord van het Kabinet Kok-I, vormt het stimuleren van de banengroei één van de speerpunten. Het midden- en kleinbedrijf wordt hierbij genoemd als banenmotor van de economie. Volgens het kabinet is er aanleiding om de mogelijkheden na te gaan om de banengroei in het mkb een extra stimulans te geven. Daarbij wordt opgemerkt dat ondernemerschap van vitaal belang is voor economische groei en werkgelegenheid terwijl toch vaak ten onrechte aan deze productiefactor wordt voorbijgegaan.

Beleid(smaatregelen) voor de periode 1995-1999: de Nota *Werk door Ondernemen*:

In juni 1995 werd door de ministers van Economische Zaken en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en de staatssecretarissen van EZ en Financiën de beleidsnota over stimulering van het midden- en kleinbedrijf gepresenteerd: *Werk door ondernemen; Stimulering van het midden- en kleinbedrijf*¹³. De nota bevat beleidsvoornemens die beogen meer werk te scheppen door de ruimte voor ondernemerschap in het algemeen en die voor starters en doorgroeiers in het bijzonder te vergroten.

Het Kabinet zal daartoe in de eerste plaats zorgen voor een goed ondernemingsklimaat. De ondernemer moet de ruimte hebben om te ondernemen en moet daarbij zo min mogelijk worden gehinderd. De nota richt zich met name op het fiscale klimaat, de regeldruk, flexibiliteit en kwaliteit van arbeid. Maatregelen van de overheid om te zorgen voor een goed economisch klimaat:

- fiscale maatregelen. Ondernemerschap moet in netto-termen voldoende worden beloond. Bovendien heeft de hoogte van de belastingen invloed op de beschikbaarheid van financiële middelen en daarmee invloed op het investeringsklimaat
- verminderen van de regeldruk (deregulering)
- maatregelen m.b.t. arbeid. Ondernemers zijn soms terughoudend met personeelsuitbreiding. De kosten van arbeid, het gebrek aan flexibiliteit en de mate van scholing van werknemers zijn hiervoor de belangrijkste oorzaak

---

¹³ Kamerstukken II, 24 243, nr. 1

In aanvulling op het stimuleringsbeleid gericht op ondernemerschap, zal nieuwe bedrijvigheid (starters) en doorgroei (bij bestaande bedrijven) extra worden gestimuleerd door een aantal gerichte maatregelen:

- maatregelen in de fiscale sfeer.
Vooral (industriële) starters hebben het vaak moeilijk. Er moet worden geïnvesteerd in dure machines en gebouwen, terwijl er nog nauwelijks omzet is. Door lastenverlichtingsmaatregelen wordt de financiële druk op de starter verlicht
- maatregelen op het gebied van regelgeving.
Wetgeving bevat vaak drempels om een bedrijf te starten (zoals vergunningvereiste, administratieve lasten, etc.)
- het bevorderen van de kwaliteit van het ondernemerschap.
Voor een succesvolle start en doorgroei is de kwaliteit van het ondernemerschap essentieel. Door een goede voorbereiding en begeleiding wordt de slaagkans verhoogt en biedt dit betere doorgroei mogelijkheden. Ontmoediging van kansloze starters is ook onderdeel van de eerste startersopvang
- de beschikbaarheid van ondernemingsfinanciering verbeteren.
Ondernemers die willen starten zijn, bij gebrek aan eigen geld, veelal aangewezen op bankkrediet. Gebrek aan zekerheden breekt de ondernemer op bij het verkrijgen van krediet. De overheid is hier op ingesprongen door het in het leven roepen van diverse garantieregelingen (b.v. het besluit Borgstelling MKB-kredieten).
Groeiende en innoverende ondernemingen hebben een relatief grote vermogensbehoefte terwijl er een vaak lange periode verloopt voordat het geïnvesteerd vermogen zich terug begint te verdienen. De ondernemer heeft dan behoefte aan kapitaal dat pas na verloop van tijd terugbetaald hoeft te worden. Ook hiervoor heeft de overheid maatregelen genomen (b.v. AA-krediet, een achtergesteld krediet voor middelgrote en grote bedrijven, maar niet voor starters)

Beleid(smaatregelen) voor de periode 2000-2004: de Nota *De ondernemende samenleving (de nota DOS)*:

Ruim vier jaar later, in september 1999, wordt door de staatssecretaris van EZ de beleidsnota *De ondernemende samenleving: meer kansen, minder belemmeringen voor ondernemerschap*¹⁴ aan de Tweede Kamer aangeboden.

In de nota DOS worden op de positieve effecten van ondernemerschap gewezen. Ondernemerschap fungeert als banenmotor voor de economie (werkgelegenheid), zorgt voor flexibiliteit en vernieuwing, is een middel voor individuele ontplooiing emancipatie en integratie.

In de beleidsnota worden echter ook een aantal problemen gesignaleerd:

- sinds 1994 is sprake van stagnatie van het aantal startende ondernemers
- Nederland kent in vergelijking met andere landen relatief weinig startende, vernieuwende en substantieel groeiende ondernemingen
- het aandeel zgn. technostarters (startende ondernemers die aan speur- en ontwikkelingswerk doen) blijkt laag, evenals het aandeel snelle groeiers onder de starters (zgn. gazellen)

---

¹⁴ Kamerstukken II, 26 736, nrs. 1-2

Om deze reden wordt het wegnemen van belemmeringen en creëren van meer kansen voor ondernemerschap centraal gesteld. Om deze einddoelen te bereiken dient de overheid zorg te dragen voor een goede marktordening, adequate regelgeving en een productief economisch klimaat. De instrumenten (beleidsacties) die de overheid presenteert in haar nota¹⁵ om dit te bereiken:

- het scheppen van lage toe- en uittredingsdrempels (voor goede marktordening)
- verdere deregulering en verbetering van de kwaliteit van regelgeving (voor adequate regelgeving)
- oplossen van specifieke knelpunten voor technostarters en snelle groeiers, wegnemen belemmeringen voor startende exporteurs, zorgen voor een goed functionerende transparante kapitaalmarkt, meer aandacht voor ondernemerschap in onderwijsprogramma's, lokaal en regionaal beleid m.b.t. aandacht voor ondernemerschap (voor productief economisch klimaat)

Conclusie

Het midden- en kleinbedrijf wordt van groot belang geacht voor de economie, dit o.a. omdat het werkgelegenheid schept, zorgt voor vernieuwing en flexibiliteit, en bijdraagt aan een belangrijke welvaartsverhoging.

Kort na de Tweede Wereldoorlog lag, mede door de verwoesting van de industrie, de prioriteit niet bij het mkb. Gesteld kan worden dat in de jaren vijftig een actief overheidsbeleid t.a.v. het mkb op gang is gekomen, waarbij het beleid vooral betrekking heeft op het specifieke beleid (i.c. vestigingsbeleid of kwaliteitszorg voor het midden- en kleinbedrijf).

Eind jaren vijftig wordt dit specifieke beleid als afgerond beschouwd en kan de overheid zich gaan concentreren op het integratiebeleid, met als doel de mkb-belangen te integreren in beleidsterreinen waarvoor de primaire verantwoordelijkheid bij een ander bewindspersoon ligt. Als gevolg hiervan krijgt EZ een coördinerende positie. Voor deze integratietask was zelfs een speciale bewindspersoon aangewezen (in de vorm van een staatssecretaris voor het midden- en kleinbedrijf¹⁶).

Door de economische recessie in de jaren tachtig en het gebrek aan beschikbare middelen, vindt er een herijking plaats van het tot dan gevoerde mkb-beleid. De doelmatigheid en doeltreffendheid van beleidsmaatregelen moeten opnieuw worden beoordeeld. Dit leidt o.a. tot een herziening en aanpassing van stimuleringsmaatregelen en de wens te komen tot een samenvoeging van het advies- en voorlichtingsinstrumentarium. Dat dit niet alleen bij een wens blijft, wordt duidelijk in 1987, wanneer het Centraal Instituut voor het MKB, de Stichting Ontwikkeling & Sanering MKB, en de Stichting Coördinatie Dienstverleningscentra Kleinbedrijf (CDK) worden samengevoegd tot een Coördinerend Instituut voor het MKB (CIMK).

Vanaf de jaren tachtig verandert de rol van de overheid. Was in de jaren zeventig en begin jaren tachtig het mkb-ondersteuningsbeleid erop gericht om met name kleine ondernemingen te subsidiëren, halverwege de jaren tachtig vindt er een omslag plaats. Door een terugtrekkende overheid

---

¹⁵ In 2001 heeft het kabinet de *Voortgangsrapportage De Ondernemende Samenleving* doen verschijnen waarin de acties zijn geëvalueerd die in de nota DOS waren aangekondigd. De vraag of de nota DOS in haar opzet is geslaagd, was niet eenduidig te beantwoorden. Toch zijn er aanwijzingen dat het beleid uit de nota DOS een positieve bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van het ondernemerschap in de Nederlandse samenleving

¹⁶ De stas voor het midden- en kleinbedrijf bestaat momenteel niet meer. De stas is tegenwoordig voor de buitenlandse handel en ondernemerschap verantwoordelijk

en deregulering wordt de directe steunverlening aan kleine bedrijven steeds meer uitzondering. Daarbij werd het uitgangspunt van de overheid dat meer aan het particuliere initiatief (lees bedrijfsleven) dient te worden overgelaten. De overheid kan alleen de randvoorwaarden scheppen voor goed ondernemerschap. Een beleid gericht op de individuele ondernemer verschuift naar een meer marktgericht beleid waarbij men door het stellen van meer regels aan de markt een eerlijke concurrentie hoopt te bewerkstelligen. Ondernemerschap moet zich maximaal kunnen ontwikkelen. De overheidsrol is daarbij gericht op het creëren en bevorderen van een *level playing field* (het zorgen voor een eerlijke concurrentie).

Er vindt een ontwikkeling plaats van een EZ-beleid dat is gericht op mkb-ondersteuning (individuele en directe steun aan de mkb-ondernemer), naar een beleid gericht op het ondernemerschap (in ruime zin, niet beperkt tot het mkb).

Ook is het mkb-beleid in de jaren negentig niet meer een zaak van het ministerie van EZ alleen, maar strekt het zich tevens uit over andere ministeries. Gesteld wordt dat door stimulering van het bedrijfsleven ook andere doelen bereikt kunnen worden zoals het scheppen van meer werkgelegenheid. Het midden- en kleinbedrijf fungeert als banenmotor van de economie, derhalve moet het ondernemerschap worden gestimuleerd en het ondernemingsklimaat worden verbeterd. Het ministerie van EZ beschikt door de samenwerking met andere departementen over een uitgebreid instrumentarium (fiscaal, arbeidsrechtelijk, e.d.) om het mkb-beleid vorm te geven.

De laatste jaren wordt echter geconstateerd dat de (hoge) lastendruk de toe- en uittredingsdrempels voor ondernemers verhogen. Ook is decentrale regelgeving nogal eens strijdig met elkaar. Er dient nu volgens de overheid een kwaliteitsslag gemaakt te worden waarbij de kwaliteit van wetgeving wordt verbeterd en de lastendruk wordt verminderd.

4. Overzicht van handelingen

Algemeen

1.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het voorbereiden, vaststellen, evalueren en coördineren van het stimuleringsbeleid voor het midden- en kleinbedrijf
Periode: 1946 -
Product: Beleidsnotities, beleidsnota's, rapporten, evaluaties.
Bijv. de beleidsnota's: Werk door ondernemen: Stimulering van het midden- en kleinbedrijf (1995), De ondernemende samenleving: meer kansen, minder belemmeringen voor ondernemerschap (1999)
Waardering: B 1
2.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het instellen van adviescolleges en het benoemen van voorzitters en leden van deze adviescolleges
Periode: 1946 -
Bron: Kaderwet adviescolleges, art. 4, art. 11 (Stb. 1996, 378)
Product: benoemingsbeschikkingen
Waardering: B 4
3.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het informeren van de Staten-Generaal over het stimuleringsbeleid voor het midden- en kleinbedrijf
Periode: 1946 -
Bron: Grondwet, art. 97 (voor 1953)
Grondwet, art. 104 (1953 - 1982)
Grondwet, art. 68 (1983 - heden)
Toelichting: Het beantwoorden van Kamervragen, anderszins informeren van Kamercommissies en Kamerleden
Waardering: B 3
4.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het beantwoorden van brieven van burgers, bedrijven en instellingen over het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf
Periode: 1946 -
Product: brieven, nota's, notities
Toelichting: Het behandelen van klachten of verzoeken maakt deel uit van deze handeling
Waardering: V 5 jaar
5.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het beslissen op bezwaarschriften naar aanleiding van beschikkingen (subsidiebesluiten) voor het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf
Periode: 1946 -
Bron: Algemene wet bestuursrecht, art. 7:1, art. 6:4 (sinds 1994)

Product: beschikkingen (op bezwaar)
Toelichting: Deze taak wordt (heden) uitgeoefend door de directie Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ), de centrale juridische stafdirectie van EZ
Waardering: V 7 jaar

6.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het behandelen van beroepszaken over het mkb-stimuleringsbeleid die bij bestuursrechtelijke colleges aanhangig zijn gemaakt
Periode: 1946 -
Bron: Dossier Nieuwe Bewindspersonen EZ (2002, pag. 55)
Product: verweerschriften, brieven
Toelichting: Deze taak wordt (heden) uitgeoefend door de directie Wetgeving en Juridische Zaken (WJZ), de centrale juridische stafdirectie van EZ
Waardering: V 7 jaar

7.

Actor: College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB)
Handeling: Het beslissen op beroepschriften naar aanleiding van beschikkingen (subsidiebesluiten) voor het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf
Periode: 1955 -
Bron: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ, art. 9 (Stb. 1993, 650 / vervallen in 1996, Stb. 180)
Kaderwet EZ-subsidies, art. 9 (Stb. 1996, 180)
Wet bestuursrechtspraak bedrijfsorganisatie, art. 18 lid 3
Toelichting: In 1955 is de Wet bestuursrecht bedrijfsorganisatie in werking getreden (waarbij het CBB werd ingesteld)
Waardering: B

8.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het voorbereiden van intern onderzoek en het vaststellen van onderzoeksrapporten betreffende het stimuleringsbeleid midden- en kleinbedrijf
Periode: 1946 -
Product: brieven, nota's, rapporten
Waardering: V 5 jaar (rapporten bewaren)

9.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het verstrekken van onderzoekopdrachten betreffende het mkb-stimuleringsbeleid aan externe organen en het financieren van dergelijke onderzoeksprojecten
Periode: 1946 -
Bron: Rijksbegroting
Product: brieven, onderzoeksrapporten, rekeningen, administratieve correspondentie
Waardering: V 5 jaar (rapporten bewaren)

10.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het delegeren en mandateren van de uitvoering van het mkb-stimuleringsbeleid aan andere bestuursorganen (intermediairs) en buitendiensten van het ministerie van Economische Zaken
Periode: 1946 -
Bron: Kaderwet EZ-subsidies, art. 3 lid 5 (Stb. 1996, 180)
Mandaatregeling ministerie van Economische Zaken 1988

Product: Besluit mandaat, volmacht en machtiging directie Financiering en Deelnemingen EZ (Stcrt. 1999, 6)
Besluit mandaat, volmacht en machtiging directoraat-generaal Economische Structuur Ministerie van Economische Zaken (Stcrt. 1999, 40)
Besluit mandaat, volmacht en machtiging voor het directoraat-generaal voor Innovatie van het Ministerie van Economische Zaken (Stcrt. 2001, 73)
Besluit mandaat, volmacht en machtiging directoraat-generaal voor Ondernemingsklimaat Ministerie van Economische Zaken (Stcrt. 2001, 76)
beschikkingen
Waardering: V 10 jaar (na vervallen)

11.
Actor: Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
Handeling: Het verrichten van (beleids) onderzoek voor de overheid, branche-organisaties en Intermediairs inzake het stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: -
Product: onderzoeksrapporten, brieven
Toelichting: Het EIM voert voor het min. EZ elk jaar een groot onderzoeksprogramma uit.
Waardering: V 5 jaar (rapporten bewaren)

12.
Actor: Adviescolleges
Handeling: Het gevraagd en ongevraagd geven van advies aan de minister van Economische Zaken over het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: Kaderwet adviescolleges, art. 17, art. 18 (Stb. 1996, 378)
Product: brieven, rapporten
Waardering: V 10 jaar

Stimuleringsmaatregelen

Wetgeving

13.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het maken, wijzigen en intrekken van wet- en regelgeving voor subsidieverlening
Periode: 1946 -
Bron: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ, art. 2 (Stb. 1993, 650 / vervallen in 1996, Stb. 180)
Kaderwet EZ-subsidies, art. 3 (Stb. 1996, 180)
Wet op de toegang tot ziektekostenverzekeringen, art. 8 (Stb. 1986, 123)
Product: zie overzicht Subsidieregelingen
Toelichting: De subsidieregelingen bevatten o.a. bepalingen betreffende:

- criteria voor de verstrekking van de financiële middelen (subsidies)
- aanvraag en besluitvorming
- verplichtingen voor de aanvrager/ ontvanger
- hoogte van de subsidie
- verstrekking van gegevens door aanvrager
- intrekking en wijziging van de subsidieverlening of -vaststelling

Waardering: B 1

14.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het maken, wijzigen en intrekken van wet- en regelgeving voor het verlenen van kredieten, kredietgaranties, leningen en borgstellingen door de overheid
Periode: 1946 -
Bron: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ, art. 2 (Stb. 1993, 650 / vervallen in 1996, Stb. 180)
Kaderwet EZ-subsidies, art. 3 (Stb. 1996, 180)
Product: zie overzicht Kredietregelingen
Toelichting: De kredietregelingen bevatten o.a. bepalingen betreffende:

- criteria voor de verstrekking van de financiële middelen (kredieten)
- aanvraag en besluitvorming
- verplichtingen voor de aanvrager/ ontvanger
- hoogte van de subsidie (krediet)
- verstrekking van gegevens door aanvrager
- intrekking en wijziging van de subsidieverlening of -vaststelling

Waardering: B 1

15.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het (jaarlijks) vaststellen van (subsidie)plafonds voor subsidie- en kredietregelingen voor het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1998 -
Bron: Kaderwet EZ-subsidies, art. 3 lid 3 (Stb. 1996, 180)
Awb, art. 4:22
Product: vaststelling(s)regeling) subsidieplafond (bij AMvB's of ministeriële regeling)
Waardering: B

Uitvoering

16.

Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het toekennen en uitkeren van subsidies in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Subsidieregelingen
Product: beschikkingen
Toelichting: Adviesverlening van derden terzake van de subsidieverlening wordt geacht deel uit te maken van deze handeling
Waardering: V 10 jaar

17.

Actor: Senter
Novem
Twinning
Projectbureau CO2-reductieplan
De directeur van de Rijksnijverheidsdienst
Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
Stichting Watersnood Bedrijven Nederland
Stichting voor de Technische Wetenschappen
Stichting Ontwikkeling en Sanering voor het MKB
Centraal (Coördinerend) Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
Stichting uitvoeringsorgaan compensatieregeling

De minister van SZW
Europese Commissie
Handeling: Het toekennen en uitkeren van subsidies in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Subsidieregelingen
Product: beschikkingen
Waardering: V 10 jaar

18.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het toekennen en uitkeren van kredieten aan mkb-ondernemers, het geven van kredietgarantie en het afsluiten van borgstellingsovereenkomsten met banken in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Kredietregelingen
Product: beschikkingen, overeenkomsten
Toelichting: De minister kan een voorschot verstrekken op een vastgesteld krediet
Waardering: V 10 jaar (na beëindiging overeenkomst)

19.
Actor: Centraal (coördinerend) Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (CIMK)
Handeling: Het adviseren van de minister van Economische Zaken bij de beoordeling van kredietaanvragen en het uitoefenen van toezicht hierop
Periode: 1967 - 1989
Bron: -
Product: adviesrapporten, brieven
Waardering: V 5 jaar

20.
Actor: Senter
Novem
Nationale Investeringsbank
Centrale Beoordelingscommissie
Handeling: het toekennen en uitkeren van kredieten aan mkb-ondernemers in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Kredietregelingen
Product: beschikkingen, overeenkomsten
Waardering: V 10 jaar (na beëindiging overeenkomst)

21.
Actor: De minister van VROM
Handeling: Het (af)geven van een groenverklaring ten behoeve van de financiering van milieuvriendelijke innovatieprojecten
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Kredietregelingen
Product: beschikking
Waardering: V 5 jaar

22.
Actor: De minister van Economische Zaken
Handeling: Het verlenen van ontheffingen van bepalingen uit subsidiebesluiten
Periode: 1946 -
Bron: zie overzicht Subsidieregelingen / overzicht Kredietregelingen
Product: ontheffingsbeschikking

Toelichting: ook van toepassing m.b.t. kredietregelingen
Waardering: V 10 jaar

23.

Actor: De minister van Economische Zaken
Centraal (Coördinerend) Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
Innovation Relay Centre Nederland
Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
Rijksnijverheidsdienst
Stichting Coördinatie Dienstverlening Kleinbedrijf
Senter
Syntens

Handeling: Het al dan niet samen met derden uitvoeren van voorlichtings- en adviseringsactiviteiten in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid

Periode: 1946 -

Bron: zie overzicht Advies- en voorlichtingsactiviteiten

Product: voorlichtingsmateriaal, brieven, rapporten

Toelichting: Dit kan o.a. in praktijk worden gebracht door het opzetten van speciale advies- en informatieplatforms waar de ondernemer terecht kan voor informatie en gerichte adviezen of het anderszins adviseren of geven van voorlichting aan ondernemers

Waardering: V 10 jaar (instellingsbesluiten bewaren)

24.

Actor: De minister van Economische Zaken

Handeling: Het financieren van voorlichtings- en adviseringsactiviteiten van derden in het kader van het mkb-stimuleringsbeleid

Periode: 1946 -

Bron: zie overzicht Advies- en voorlichtingsactiviteiten

Product: brieven, rekeningen, administratieve correspondentie

Toelichting: Het betreft voorlichting en advisering aan ondernemers

Waardering: V 7 jaar

Evaluatie en verantwoording

25.

Actor: De minister van Economische Zaken

Handeling: Het periodiek evalueren van de diverse subsidie- en kredietregelingen

Periode: 1946 -

Bron: Kaderwet EZ-subsidies, art. 5 (Stb. 1996, 180)

Awb, art. 4:24

Product: evaluatieverslagen

Toelichting: De minister moet op grond van de Kaderwet EZ-subsidies ten minste eenmaal in de 5 jaar een verslag publiceren over de doeltreffendheid en de effecten in de praktijk

Waardering: B 3

26.

Actor: De minister van Economische Zaken

Handeling: Het instellen en instandhouden van een openbaar register waarin gegevens worden vermeld omtrent genomen subsidie- en kredietbeschikkingen

Periode: 1992 - 1997

Bron: Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ, art. 11(Stb. 1993, 650 / vervallen in 1996, Stb. 180)

Toelichting: Het openbaar register bevat de volgende gegevens:

- de AMvB of ministeriele regeling op grond waarvan de beschikking is genomen
- naam van de ondernemer
- het verstrekte bedrag
- datum waarop de beschikking is genomen

De gegevens blijven tenminste 1 jaar bewaard in het register. Geen gegevens worden in het register opgenomen m.b.t. beschikkingen waarbij het te verstrekken bedrag minder dan FL 10.000,- bedraagt

Waardering: B 3

27.

Actor: Adviescolleges

Handeling: Het opstellen van periodieke rapportages en het al dan niet op verzoek van de minister van Economische Zaken opstellen van evaluatieverslagen waarin aandacht wordt besteed aan de doelmatigheid en doeltreffendheid van de eigen taakvervulling

Periode: 1946 -

Bron: Kaderwet adviescolleges, art. 28 lid 1, lid 2 (Stb. 1996, 378)

Product: jaarverslagen, evaluatieverslagen

Waardering: B 3

5. Overzicht van stimuleringsmaatregelen

Opmerkingen

Het hier gegeven overzicht van stimuleringsmaatregelen is met zorgvuldigheid samengesteld. Echter kan als gevolg van de grote hoeveelheid aan maatregelen, geen garantie worden gegeven voor wat betreft de actualiteit en volledigheid. Zo ook is het oordeel van de Algemene Rekenkamer in haar onderzoeksrapport **Stimulering van midden- en kleinbedrijf en ondernemerschap** (2001): *"dat de beleidsmaatregelen een grote mate van verscheidenheid vertonen. Jaarlijks worden ook maatregelen gewijzigd en vervangen door of samengevoegd met andere maatregelen. Verder is sprake van een veelheid van betrokken actoren en wisselende doelgroepen. Als gevolg hiervan is het samenstellen van een juist, volledig en actueel overzicht van alle relevante maatregelen vrijwel onmogelijk"*.

Om duidelijkheid te verschaffen over alle instrumenten die de overheid inzake het stimuleringsbeleid ter beschikking staan, zijn zoveel mogelijk stimuleringsmaatregelen in dit overzicht opgenomen. In het overzicht kunnen dan ook maatregelen voorkomen die tevens in andere RIO's vermeld staan. Waar dit het geval is wordt dit expliciet aangegeven. Voor de handelingen op grond van deze regelingen wordt dan uiteraard naar deze RIO's verwezen.

Maatregelen van de rijksoverheid (primair) gericht op stimulering van het midden- en kleinbedrijf in de periode vanaf 1946

Subsidieregelingen

<i>Regeling:</i>	ALS. Actieplan Life Sciences (voorheen Life Science 1998)
<i>Gepubliceerd:</i>	Kamerstukken II 1998/ 1999, 25 518, nr 17 Stcrt. 2000, 42 (ALS Incubators) Stcrt. 2000, 175 (ALS Zaaikapitaal)
<i>Onderwerp:</i>	Innovatie (biotechnologie)
<i>Doel:</i>	Om de Nederlandse biotechnologiebedrijven een stimulans te geven, heeft het ministerie van Economische Zaken het Actieplan Life Sciences ontwikkeld. Doel van dit Actieplan is het realiseren van vijftien nieuwe startende bedrijven per jaar in de periode tot en met 2004. Het Actieplan Life Sciences bestaat uit vijf actielijnen, gericht op het ontplooiën van nieuwe activiteiten door startende bedrijven. Platform Life Sciences, Zaaikapitaal, Incubators, Apparatenfonds, Participatiefonds
<i>Omvangscriterium:</i>	nvt, maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
<i>Periode:</i>	1998 - 1999, 2000 -
<i>Uitvoerder:</i>	min. EZ (EZ heeft de uitvoering gemandateerd aan NWO) <u>zie RIO Wetenschapsbeleid</u>
<i>Regeling:</i>	Besluit subsidies waterschade 1995 (opvolger van subsidieregeling waterschade) Met de totstandkoming van het Besluit subsidies waterschade 1995, wordt de subsidieregeling waterschade (1995) ingetrokken. Het besluit is door de min. EZ vastgesteld
<i>Gepubliceerd:</i>	Stb. 1995, 537
<i>Onderwerp:</i>	Financiering (schadevergoeding)

Doel: *het verlenen van subsidies aan bedrijven die waterschade hebben geleden*
Omvangscriterium: *regeling richt zich op het mkb*
Periode: *1995*
Uitvoerder: *Stichting Watersnood Bedrijven Nederland 1995*

Regeling: **BIT. Besluit Subsidies Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's**
Deze regeling heeft in juli 1997 de BTIP-regeling vervangen
Gepubliceerd: *Stb. 1997, 331*
Onderwerp: *Innovatie (technologiestimulering)*
Doel: *het door subsidieverlening bevorderen van deelname van Nederlandse bedrijven aan internationale technologieprogramma's (het stimuleren van technologische samenwerking tussen bedrijven en partners in en buiten Europa, al dan niet in samenwerking met kennisinstellingen).*
De regeling bestaat uit drie (sub)programma's:

- *Eureka (technologise samenwerking binnen Europa)*
- *Technologische samenwerking met geïndustrialiseerde landen (bilaterale samenwerking met de VS, Japan, Israël en Singapore)*
- *Technologische samenwerking met opkomende markten (bilaterale samenwerking met Indonesië Zuid-Afrika en India)*

Omvangscriterium: *nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling*
Periode: *1997 - 2001*
Uitvoerder: *Senter*
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid

Regeling: **BSC. Besluit subsidies CO2-reductieplan**
Gepubliceerd: *Stb. 1998, 397/ zoals gewijzigd in 2001 (Stb. 405)*
Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *het verstrekken van subsidie aan deelnemers die voor eigen rekening, of in samenwerkingsverband, een CO2-reductieproject uitvoeren, dat past binnen een CO2-reductieplan. Voor kleine en middelgrote ondernemingen bedraagt de subsidie 40% van de rechtstreeks aan het CO2-reductieproject toe te rekenen, door de subsidieontvanger gemaakte kosten, voor zover noodzakelijk voor een vermindering van de uitstoot van CO2.*
In 2001 is het besluit in die zin gewijzigd dat behalve CO2-reductie ook een substantiële reductie van de broeikasgassen CO2, CH4, N2O, PFKs, HFks of SF6 wordt nagestreefd. De behandeling van aanvragen verloopt via een tendersysteem.

Omvangscriterium: *voor kleine en middelgrote ondernemingen (mkb) extra subsidiemogelijkheid*
Periode: *1998 - 2001, 2001-*
Uitvoerder: *min. EZ (wordt geadviseerd door Adviescommissie CO2-reductieplan / aanvragen dienen te worden ingediend bij het Projectbureau CO2-reductieplan)*

Regeling: **BSET. Besluit Subsidies EnergiebesparingsTechnieken**
Gepubliceerd: *Stb. 1993, 186 / zoals gewijzigd in 1994 (Stb. 876) en 1995 (Stb. 148), ingetrokken in 1997 (Stb. 128)*
Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *de EZ-regeling heeft tot doel, het bevorderen van energiebesparing middels subsidieverlening bij de aanschaf of lease van energiebesparende technische voorzieningen. De investering moet betrekking hebben op nieuwe voorzieningen en moet max. FL 2000,- (normbedrag in 1995) bedragen*

Omvangscriterium: *nvt*
Periode: *1993 - 1997*
Uitvoerder: *Senter*

- Regeling:** **BSI. Besluit Subsidies Informatietechnologie (IT)**
BSI is de opvolger van de SBI-regeling (Subsidieregeling Branchegebijze Informaticastimulering) en de TGP-regeling (Telematica Gids Projecten). De TGP-regeling liep van 1991 t/m 1993 en is in 1993 opgegaan in BSI
- Gepubliceerd:** *Stb. 1994, 432 / vervallen in 1996 (Stb. 638)*
- Onderwerp:** *Innovatie (informatietechnologie)*
- Doel:** *in het kader van dit besluit worden jaarlijks een aantal subsidieprogramma's op informatietechnologiegebied vastgesteld door de min. EZ. Voor bepaalde onder deze regeling vallende projecten kan subsidie worden aangevraagd. Het gaat daarbij om onderzoek-, branche- en pilotprojecten*
- Omvangscriterium:** *maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb*
- Periode:** *1994 - 1997*
- Uitvoerder:** *min. EZ*
- Regeling:** **Bsik. Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur**
Deze regeling volgt de ICES/KIS-regeling op Besluit door min. EZ in overeenstemming met min. LNV, OC&W, Financiën, VWS, VROM
- Gepubliceerd:** *Stb. 2002, 649*
- Onderwerp:** *Innovatie (informatietechnologie)*
- Doel:** *het Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur heeft tot doel het tot stand brengen van kwalitatief hoogwaardige netwerken in de kennisinfrastructuur die flexibel inspelen op lange termijn kennisvragen, en het identificeren en stimuleren van innovatieve onderzoeksgebieden. De overheid kan subsidie verlenen aan nationale samenwerkingsverbanden (zgn. kennisconsortia) van (semi) publieke en private partijen die kennis aanbieden c.q. vragen. De subsidie kan ten hoogste 50% van de projectkosten bedragen*
- Omvangscriterium:** *nvt*
- Periode:** *2002 -*
- Uitvoerder:** *min. EZ (Senter toetst aanvraag op financieel/ organisatorische aspecten; externe adviescie. brengt o.a. op grond hiervan advies uit aan ministers)*
- Regeling:** **BTOC. Subsidieregeling Bedrijfsgericht Technologisch Onderzoek door Collectiviteiten**
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1991, 147*
Stcrt. 1994, 114 (BTOC 1994) / zoals gewijzigd in 1995 (Stcrt. 23), 1996 (Stcrt. 12)
- Onderwerp:** *Innovatie (technologiestimulering)*
- Doel:** *het subsidiëren van stichtingen of (branche)verenigingen die collectief technisch wetenschappelijk onderzoek voor een bedrijfstak (doen) uitvoeren. De aanvraag dient te worden ingediend door een stichting of vereniging en tenminste drie ondernemers dienen bij te dragen aan een project. De regeling richt zich op oorspronkelijk Nederlands onderzoek met een grote kans van slagen. De in het onderzoek verworven kennis moet worden verspreid binnen de relevante bedrijfstak. Max. 50% van de projectkosten kunnen worden gesubsidieerd. De BTOC biedt vooral middelgrote en kleinere ondernemingen de mogelijkheid om tegen aanvaardbare kosten nieuwe technologische inzichten te verwerven*
- Omvangscriterium:** *maatregel geldt specifiek voor het mkb*
- Periode:** *1987 - 1997*
- Uitvoerder:** *Senter*
- Regeling:** **BTS. Besluit subsidies Bedrijfsgerichte Technologische**

Samenwerkingsprojecten (deze regeling is ook wel bekend onder de naam **TS. Technologische Samenwerking**)

De regeling is in 1997 van start gegaan als opvolger van de **PBTS** (Programmatische Bedrijfsgerichte Technologie Stimulering), **BTOC** (Bedrijfsgericht Technologisch Onderzoek door Collectiviteiten), **Branche Samenwerkingsprojecten** en **T&U** (toeleveren en uitbesteden)

In mei 2001 zijn het Besluit subsidies Bedrijfsgerichte Internationale Technologieprogramma's (BIT) en het Besluit subsidies maritiem onderzoek (SMO) in BTS geïntegreerd. Dit past in het Nederlandse beleid om het steuninstrumentarium te vereenvoudigen en te stroomlijnen

Gepubliceerd: Stb. 1996, 638 / zoals gewijzigd in 2001 (Stb. 228)
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het stimuleren van nationale en internationale technologische samenwerking, tussen bedrijven onderling en tussen bedrijven en kennisinstellingen, door het stimuleren van onderzoek- en ontwikkelingsprojecten. Subsidies van 25 tot 50%, met voor het mkb een extra opslag van 10%. Voorwaarden: het moet gaan om samenwerking tussen twee of meer partijen in een technologisch innovatief project
Omvangscriterium: nvt, max. subsidie indien mkb-onderneming
Periode: 1997 - 2001
Uitvoerder: Senter

Regeling: **COO. Regeling tegemoetkoming Cursorisch Ondernemers Onderwijs**
Gepubliceerd: Stcrt. 1988, 150 / zoals gewijzigd in 1990 (Stcrt. 249)
Onderwerp: Kennisoverdracht
Doel: het subsidiëren van cursorisch ondernemersonderwijs ter stimulering van het ondernemerschap
Omvangscriterium: -
Periode: 1988 - 1994
Uitvoerder: -
zie RIO Beroepenkwaliteit

Regeling: **COMMEND. Consumer Multi Media Networks in Digital**
COMMEND is een EUREKA-project
Gepubliceerd: N 506/1997, Eureka 1549
Onderwerp: Innovatie (stimulering micro-electronica)
Doel: Het COMMEND-project is een Europees samenwerkingsproject van de Europese producenten op het gebied van de consumentenelektronica. Het onderzoek binnen het COMMEND-project is te karakteriseren als complex en technisch risicovol.
Omvangscriterium: nvt
Periode: 1997 - 2000
Uitvoerder: min. EZ

Regeling: **CRAFT (Europese R&D-regeling)**
Gepubliceerd: -
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het stimuleren van onderzoeksactiviteiten bij het mkb met weinig of geen R&D-faciliteiten. De regeling is van toepassing als sprake is van samenwerking tussen minimaal drie Europese mkb-ondernemers uit twee EU-lidstaten (daarbij wordt de Europese definitie voor het mkb gehanteerd). De samenwerking moet een R&D-project betreffen waarbij het onderzoek grotendeels is uitbesteed. De Europese Commissie betaalt tot 50% van de projectkosten tot max. € 1 miljoen (2003). Heden maakt CRAFT deel uit van het 6^e EU-Kaderprogramma

Omvangscriterium: max. 250 werknemers
Periode: voor 1997 -
Uitvoerder: Senter/ EG-Liason

Regeling: **CRUST. Co2 Re-use through Underground Storage
Energieprogramma CO2-reductieplan**
Het programma maakt deel uit van het **Besluit Subsidies
Energieprogramma's**

De BSE-regeling (in werking getreden per 1 april 1994) biedt een breed scala aan soorten projecten waaraan door de overheid ondersteuning wordt verleend. Doel van de regeling is het bevorderen van (industriële) projecten die gericht zijn op energiebesparing d.m.v. het stimuleren van gebruik van duurzame energie, milieuvriendelijke energietechnieken en energiebesparing. De BSE-regeling is de basis voor een groot aantal jaarlijks vast te stellen energieprogramma's (worden in de Staatscourant gepubliceerd). Novem en Senter zijn met de uitvoering belast

Gepubliceerd: Stb. 1994, 204/ Stb. 1997, 623 / laatst gewijzigd in 1998 (Stb. 551)
Stcrt. 2002, 27 (uitvoeringsregeling)

Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: de uitstoot van CO2 reduceren door subsidiering van projecten voor ondergrondse opslag (zgn. CO2-buffer)

Omvangscriterium: nvt
Periode: 2000 -
Uitvoerder: Projectbureau CO2-reductieplan (is een samenwerkingsverband van Senter en Novem)

Regeling: **DBT. Energieprogramma Duurzame Bedrijventerreinen**
Het programma maakt deel uit van het **Besluit Subsidies
Energieprogramma's**

De BSE-regeling (in werking getreden per 1 april 1994) biedt een breed scala aan soorten projecten waaraan door de overheid ondersteuning wordt verleend. Doel van de regeling is het bevorderen van (industriële) projecten die gericht zijn op energiebesparing d.m.v. het stimuleren van gebruik van duurzame energie, milieuvriendelijke energietechnieken en energiebesparing. De BSE-regeling is de basis voor een groot aantal jaarlijks vast te stellen energieprogramma's (worden in de Staatscourant gepubliceerd). Novem en Senter zijn met de uitvoering belast

Gepubliceerd: Stb. 1994, 204/ Stb. 1997, 623 / laatst gewijzigd in 1998 (Stb. 551)

Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het d.m.v. subsidiering ondersteunen van de realisatie van bedrijventerreinen (min. 15 ha) met een duurzaam karakter. Kenmerken: energiebesparing, verminderde milieubelasting en efficiënt ruimtegebruik

Omvangscriterium: nvt
Periode: 2000 -
Uitvoerder: Novem

Regeling: **DEN. Energieprogramma Duurzame Energie in Nederland**
Het programma maakt deel uit van het **Besluit Subsidies
Energieprogramma's**

De BSE-regeling (in werking getreden per 1 april 1994) biedt een breed scala aan soorten projecten waaraan door de overheid ondersteuning wordt verleend. Doel van de regeling is het bevorderen van (industriële) projecten die gericht zijn op energiebesparing d.m.v. het stimuleren van gebruik van duurzame energie, milieuvriendelijke energietechnieken en energiebesparing. De BSE-regeling is de basis voor een groot aantal jaarlijks vast te stellen

- energieprogramma's (worden in de Staatscourant gepubliceerd). Novem en Senter zijn met de uitvoering belast
- Gepubliceerd:** Stb. 1994, 204/ Stb. 1997, 623 / laatst gewijzigd in 1998 (Stb. 551)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
- Doel:** het onderzoeken, ontwikkelen en testen van ideeën subsidiëren als wel het demonstreren, introduceren en verspreiden van innovaties op het gebied van duurzame energie stimuleren door subsidiering
- Omvangscriterium:** nvt
- Periode:** 2000 -
- Uitvoerder:** Novem
- Regeling:** **E&M. Subsidieregeling Energiebesparings- en Milieudadviezen**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1992 (E&M 1993)
Stcrt. 1997, 240 (E&M 1998)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
- Doel:** het geven van subsidie voor het laten uitbrengen van een extern advies over de energie- / milieusituatie van een bedrijf en de mogelijke verbetering hierin. De maatregel richt zich op ondernemingen en non-profitinstellingen. In 1997 is de regeling aangepast i.v.m. de invoering van de 3^e tranche van de Awb
- Omvangscriterium:** nvt
- Periode:** voor 1993 - 1998
- Uitvoerder:** Novem
- Regeling:** **EDI. Energieprogramma Energiebesparing door Innovatie**
Het programma maakt deel uit van het Besluit Subsidies Energieprogramma's
De BSE-regeling (in werking getreden per 1 april 1994) biedt een breed scala aan soorten projecten waaraan door de overheid ondersteuning wordt verleend. Doel van de regeling is het bevorderen van (industriële) projecten die gericht zijn op energiebesparing d.m.v. het stimuleren van gebruik van duurzame energie, milieuvriendelijke energietechnieken en energiebesparing. De BSE-regeling is de basis voor een groot aantal jaarlijks vast te stellen energieprogramma's (worden in de Staatscourant gepubliceerd). Novem en Senter zijn met de uitvoering belast
- Gepubliceerd:** Stb. 1994, 204/ Stb. 1997, 623 / laatst gewijzigd in 1998 (Stb. 551)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
- Doel:** het stimuleren van projecten gericht op ontwikkeling en toepassing van nieuwe technologieën of het stimuleren van projecten gericht op ontwikkeling en toepassing van bestaande technologieën die leiden tot energiebesparing
- Omvangscriterium:** nvt
- Periode:** 2000 -
- Uitvoerder:** Senter
- Regeling:** **EET. Programma economie, ecologie en technologie**
(gezamenlijk programma van EZ en VROM)
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1996, 91 (Subsidieregeling economie, ecologie en technologie)
Stcrt. 1997, 13 (in 1997 is de regeling aangepast a.g.v. de nieuwe Kaderwetten. De regeling werd toen gebaseerd op het Besluit Subsidies economie, ecologie en technologie)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
- Doel:** het ondersteunen van samenwerking tussen bedrijven, kennisinstituten en universiteiten m.b.t. grote technologie-ontwikkelingsprojecten die op de lange termijn kunnen bijdragen aan een aanzienlijke verbetering van het milieu en een verduurzaming van de economie

- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1996, 1997 -
Uitvoerder: min. EZ in overeenstemming min. OC&W (daarbij geadviseerd door Adviescommissie EET)
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **EMA. Subsidieregeling Energie-efficiency en Milieu-adviezen (Schoner Produceren)**
 De **subsidieregeling Energiebesparings- en Milieuadviezen 1998** wordt hierbij ingetrokken
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1998, 173
 Regeling door min. EZ in overeenstemming min. VROM in het leven geroepen
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het geven van subsidie voor een op maat gesneden advies door een deskundig (extern) adviesbureau, dat inzicht geeft in de milieu- en/of energiesituatie van een organisatie. Hierdoor hoopt men de milieubelasting van productieprocessen en producten te verminderen en de energie-efficiency van met name mkb-bedrijven te verbeteren
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 1998 - 2001
Uitvoerder: Senter
- Regeling:** **Eureka/ BTIP. Besluit subsidies Bedrijfsgerichte Technologiestimulering Internationale Programma's** (in 1997 overgegaan in BIT)
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1989, 110 (Subsidieregeling BTIP) / Stb. 1994, 434 (Besluit BTIP)
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het subsidiëren van ondernemingen die actief zijn op het gebied van hoogwaardige technologische samenwerking. Het gaat daarbij om internationale onderzoeks- en haalbaarheidsprojecten. De programma's waarbinnen de projecten voor subsidiëring in aanmerking komen worden jaarlijks door de minister aangegeven. Voor zowel haalbaarheids- als onderzoeksprojecten geldt een subsidiepercentage van 37,5%
- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1989 - 1997
Uitvoerder: Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **HMKB. Subsidieregeling Haalbaarheidsprojecten MKB (Haalbaarheidsfaciliteit MKB)**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1995, 248 / zoals gewijzigd in 1996 (Stcrt. 180 en 248), 1997 (Stcrt. 113). Stcrt. 1997, 237 (HMKB 1998) / zoals gewijzigd in 1998 (Stcrt. 118, 189 en 243), 1999 (Stcrt. 65 en 197), 2000 (Stcrt. 235)
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
Doel: het stimuleren van het mkb tot invoering van nieuwe productieprocessen en technologieën. De subsidieregeling stelt het mkb in staat om haalbaarheidsstudies te laten verrichten naar de invoering van technologische vernieuwing.
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 1996 - 2001
Uitvoerder: Senter
zie RIO Beroepkwaliteit
- Regeling:** **Hoofdlijnen aanvulling negatief vermogen bij bedrijfsbeëindiging oudere ondernemers 1971, 1980**

- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1970, 253 / zoals gewijzigd in 1972 (Stcrt. 144 en 211), 1975 (Stcrt. 31), 1976 (Stcrt. 20) / Stcrt. 1980, 117 en 118 (Hoofdlijnen aanvulling negatief vermogen bij bedrijfsbeëindiging oudere werknemers 1980) / zoals gewijzigd in 1984 (Stcrt. 65 en 236)*
- Onderwerp:** *Bedrijfsontwikkeling en sanering*
- Doel:** *de structuur van het midden- en kleinbedrijf verbeteren door het bevorderen van de procedures waarbij minder rendabele ondernemingen tot betere ontplooiing kunnen komen of indien nodig worden opgeheven.*
- Omvangscriterium:** *maatregel geldt specifiek voor het mkb*
- Periode:** *1971 - 1987?*
- Uitvoerder:** *O&S. Stichting Ontwikkeling en Sanering voor het MKB (tot 1987)*
- Regeling:** **Hoofdlijnen Bedrijfsbeëindiginghulp (BBH-uitkering)**
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1970, 152 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1970)
Stcrt. 1972, 171, 211, 229 (wijz. Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1970)
Stcrt. 1975, 31 (wijz. Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1970)
Stcrt. 1976, 20 (wijz. Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1970)
Stcrt. 1978, 50 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1978)
Stcrt. 1980, 115 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1980)
Stcrt. 1981, 9 (wijz. Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1980)
Stcrt. 1983, 136 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1983)
Stcrt. 1984, 241 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1985)
Stcrt. 1985, 250 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1986)
Stcrt. 1986, 250 (Hoofdlijnen bedrijfsbeëindiginghulp 1987)*
- Onderwerp:** *Bedrijfsontwikkeling en sanering*
- Doel:** *enerzijds het bevorderen van de verbetering van de structuur van het mkb op het gebied van de handel, nijverheid (ambacht of industrie) en dienstverlening, anderzijds om ondernemers met minder rendabele ondernemingen in de gelegenheid te stellen na de beëindiging van hun onderneming een andere plaats in de maatschappij te verwerven. De BBH-uitkering is een regeling van het min. EZ. De regeling is in 1987 ingetrokken*
- Omvangscriterium:** *nvt.*
- Periode:** *1970 - 1987*
- Uitvoerder:** *Stichting Ontwikkeling en Sanering voor het Midden- en Kleinbedrijf. Deze stichting is in 1967 opgericht (Stcrt. 1966, 215) en in 1987 opgegaan in het Coördinerend instituut voor het midden- en kleinbedrijf of CIMK (Stcrt. 1987, 197)*
- Regeling:** **IBTA-OE. Regeling Investeringsbevordering en Technische Assistentie Oost-Europa**
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1993, 180 / Stcrt. 1998, 130*
- Onderwerp:** *Export en internationale samenwerking*
- Doel:** *het ondersteunen van Nederlandse bedrijven bij het investeren in Midden- en Oost-Europa door het verstrekken van subsidies voor een aantal activiteiten op dit gebied. De regeling voorziet in financiële bijdragen voor haalbaarheidsstudies, proefprojecten, missies en seminars, tijdelijk management en technische assistentie, arbeidsplaatsgerichte training en opleiding*
- Omvangscriterium:** *nvt, maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb*
- Periode:** *1993 - 2002*
- Uitvoerder:** *FMO (Nederlandse FinancieringsMaatschappij voor Ontwikkelingslanden NV) zie RIO Exportbevordering*
- Regeling:** **INSTIR. Subsidieregeling Innovatiestimulering 1984**

Deze R&D-subsidieregeling volgt de SOC-regeling op. INSTIR is begin jaren negentig afgeschaft. De WBSO heeft de functie van de regeling overgenomen

Gepubliceerd: *Stcrt. 1984, 140 en 200
Stcrt. 1989, 183 (INSTIR 1989)*

Onderwerp: *Innovatie (technologiestimulering)*

Doel: *het subsidiëren van personeelskosten van speur- en ontwikkelingswerk (directe loonkosten van R&D) in middelgrote en kleine bedrijven*

Omvangscriterium: *nvt, maatregel richt zich specifiek op kleine en middelgrote ondernemingen*

Periode: *1984 - 1991*

Uitvoerder: *min. EZ*

Regeling: **ITEA. Information Technology for European Advancement**
ITEA is een EUREKA-project en Europees industrieel onderzoekprogramma op het gebied van software voor software-intensieve systemen. Het project wordt uitgevoerd in het kader van EUREKA door grotere en kleinere bedrijven, universiteiten en onderzoeksinstellingen (van de deelnemende bedrijven maakt meer dan de helft deel uit van het mkb). Hierbij zijn zowel makers als gebruikers op het gebied van informatietechnologie actief

Gepubliceerd: *N 85/2000, Eureka 2023*

Onderwerp: *Innovatie (informatietechnologie)*

Doel: *De internationale samenwerking in ITEA is erop gericht een zo hoog mogelijke synergie te bewerkstelligen tussen leveranciers onderling maar ook tussen leveranciers en de toepassende industrieën. Het uiteindelijke doel van ITEA is het overbruggen van de momenteel bestaande kloof tussen de USA en Europa op het gebied van software en software engineering, zoals ook bedoeld in de onlangs verschenen ICT nota ("De Digitale Delta") van het kabinet. In het ITEA project wordt beoogd de concurrentiepositie te verbeteren door het gezamenlijk ontwikkelen van software infrastructuur voor complexe software-intensieve systemen.*

Omvangscriterium: *nvt, regeling geldt m.n. ook voor mkb*

Periode: *1999 - 2003, 2004 - 2007*

Uitvoerder: *min. EZ/ Senter*

Regeling: **KIM. Subsidieregeling Kennisdragers in het Midden- en Kleinbedrijf**

Gepubliceerd: *Stcrt. 1994, 86 / zoals gewijzigd in 1995 (Stcrt. 23) / 1996 (Stcrt. 86 en 248), 1997 (Stcrt. 239), 1998 (Stcrt. 242), 2000 (Stcrt. 135)*

Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*

Doel: *stimuleren van technologische kennis in het mkb door indienstneming van pas afgestudeerde hbo'ers/ academici voor uitvoering van technologische innovatieprojecten. Vorm: loonkostensubsidie*

Omvangscriterium: *max. 100 werknemers (tot 1996: max. 50)*

Periode: *(pilot in 1990) 1994 - 2001*

Uitvoerder: *Syntens (na 1998), InnovatieCentra/ IMK's (voor 1998)
zie RIO Beroepenkwaliteit*

Regeling: **KP5. Vijfde Kaderprogramma (Europese regeling)**

Gepubliceerd: *EG 182/ 1999 (publicatieblad L 26 van 1-2-1999)*

Onderwerp: *Innovatie (technologiestimulering)*

Doel: *het kaderprogramma is het belangrijkste EU-instrument voor de financiering van onderzoek in Europa. Kaderprogramma's beslaan een periode van vijf jaar, waarbij het laatste jaar van het ene kaderprogramma het eerste van het volgende overlapt. Een kaderprogramma is een verzamelnaam voor Europese subsidieverlening in het kader van onderzoek en technologie (thema's: duurzame en competitieve groei, energie en milieu. Bovendien specifieke activiteiten gericht op het bevorderen van o.a. innovatie in het mkb)*

- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1998 - 2002
Uitvoerder: Europese Commissie (Senter/ EG-Liason is het Nederlandse informatiecentrum voor het kaderprogramma)
- Regeling:** **KP6. Zesde Kaderprogramma** (Europese regeling)
Gepubliceerd: EG 1513/ 2002 (publicatieblad L 232 van 29-8-2002)
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het kaderprogramma is het belangrijkste EU-instrument voor de financiering van onderzoek in Europa. Kaderprogramma's beslaan een periode van vijf jaar, waarbij het laatste jaar van het ene kaderprogramma het eerste van het volgende overlapt. Een kaderprogramma is een verzamelnaam voor Europese subsidieverlening in het kader van onderzoek en technologie (thema's: duurzame en competitieve groei, energie en milieu. Bovendien specifieke activiteiten gericht op het bevorderen van o.a. innovatie in het mkb)
- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 2002 -
Uitvoerder: Europese Commissie (Senter/ EG-Liason is het Nederlandse informatiecentrum voor het kaderprogramma)
- Regeling:** **LIFE Milieu III** (Europese regeling)
Gepubliceerd: EG 1655/ 2000
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: subsidieverlening van 30% of 50% van de kosten voor het demonstreren van innovatieve technieken en methoden ter ondersteuning van het Europese milieubeleid. Het is niet verplicht om Europees Samen te werken
- Omvangscriterium:** nvt, mkb-bedrijven hebben echter de voorkeur
Periode: 2000 - 2004
Uitvoerder: Europese Commissie i.s.m. LIFE Management Comité (hierin is namens Nederland ook VROM vertegenwoordigd)
- Regeling:** **MEDEA / MEDEA+**
MicroElectronics Development for European Application (Plus)
 MEDEA (+) is een EUREKA-project micro-elektronica
- Gepubliceerd:** N 135/1998, Eureka 1535 (MEDEA) / N 827/2000, Eureka 2365 (MEDEA+)
Onderwerp: Innovatie (stimulering micro-elektronica)
Doel: MEDEA is een Europees O&O-samenwerkingsprogramma dat ten doel heeft, het wegwerken van de technologische achterstandspositie van de Europese industrie, het verder ontwikkelen van kerncompetenties en het stimuleren van bestendige samenwerkingsverbanden binnen de Europese industrie. Conform Eureka regels dienen de te ondersteunen bedrijven samen te werken met andere bedrijven uit andere Eureka-landen. MEDEA is een Europese regeling (steunmaatregel van de Europese Cie.)
- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1997 - 2000 (MEDEA) / 2001 - 2004, 2005 - 2008 (MEDEA+)
Uitvoerder: Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **MiToe. Subsidieregeling micro-elektronica toepassingen**
Gepubliceerd: Stcrt. 1992, 9 / Stcrt. 1993, 53 / zoals gewijzigd in 1993 (Stcrt. 214), ingetrokken in 1994, Stcrt. 147 en 177)
Onderwerp: Innovatie (stimulering micro-elektronica)
Doel: De regeling heeft tot doel, de bevordering van micro-elektronica toepassingen in het mkb, door het geven van subsidie aan ondernemers voor een

- invoeringsonderzoek en het maken van een plan van aanpak terzake van het ontwikkelen van een Micro-elektronicaproject voor de markt
- Omvangscriterium:** max. 500 werknemers
Periode: 1992 - 1994
Uitvoerder: TNO
zie RIO Wetenschapsbeleid
- Regeling:** **NEO. Energieprogramma Nieuw Energie Onderzoek**
Het programma maakt deel uit van het **Besluit Subsidies Energieprogramma's**
De BSE-regeling (in werking getreden per 1 april 1994) biedt een breed scala aan soorten projecten waaraan door de overheid ondersteuning wordt verleend. Doel van de regeling is het bevorderen van (industriële) projecten die gericht zijn op energiebesparing d.m.v. het stimuleren van gebruik van duurzame energie, milieuvriendelijke energietechnieken en energiebesparing. De BSE-regeling is de basis voor een groot aantal jaarlijks vast te stellen energieprogramma's (worden in de Staatscourant gepubliceerd). Novem en Senter zijn met de uitvoering belast
- Gepubliceerd:** Stb. 1994, 204/ Stb. 1997, 623 / laatst gewijzigd in 1998 (Stb. 551)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: -
Omvangscriterium: nvt
Periode: 2000 -
Uitvoerder: Novem
- Regeling:** **NEWS. Besluit Nieuwe energie-efficiënte combinaties met w/k-systemen**
Gepubliceerd: Stcrt. 1995, 238 / zoals gewijzigd in 1996 (Stcrt. 244)
Stcrt. 1997, 237 (NEWS 1998) / zoals gewijzigd in 1998 (Stcrt. 51)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het d.m.v. subsidieverlening realiseren en demonstreren van vernieuwende energie-efficiënte warmte/kracht-systemen. De resultaten van dergelijke projecten worden openbaar gemaakt waardoor de voordelen en risico's zichtbaar en toegankelijk voor anderen worden. De hoogte van de subsidie bedraagt 30% van de kosten van het demonstratieproject met een opslag voor mkb-bedrijven van 10%. Deze EZ-regeling is per 1-1-1996 in werking getreden. In 1997 is de regeling aangepast i.v.m. de invoering van de 3^e tranche van de Awb
- Omvangscriterium:** nvt, regeling richt zich m.n. op het mkb
Periode: 1996 - 1998
Uitvoerder: Senter
- Regeling:** **OMK. Onderzoekprogramma voor het Midden- en Kleinbedrijf**
Gepubliceerd: Stcrt. 1986, 105
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: stimulering van nieuwe hoog-technologische activiteiten in kleine en middelgrote ondernemingen. De overheid wil d.m.v. een overheidssubsidie de financiële drempel voor dergelijke activiteiten verlagen, als een tijdelijke stimulans. Het onderzoekprogramma voor mkb werd in 1997 afgesloten met een eindrapport dat aan min. EZ als opdrachtgever voor de uitvoering van OMK werd aangeboden
- Omvangscriterium:** maatregel geldt specifiek voor het mkb
Periode: 1986 - 1997
Uitvoerder: STW (Stichting Technische Wetenschappen)

- Regeling:** **PBTS. Besluit Subsidies Programmatisch Bedrijfsgerichte Technologiestimulering**
- Gepubliceerd:** Stb. 1994, 436 (Besluit PBTS) / Stcrt. 1988, 42 (Subsidieregeling PBTS)
- Onderwerp:** Innovatie (technologiestimulering)
- Doel:** het subsidiëren van onderzoeksprojecten van ondernemingen in Nederland of van een samenwerkingsverband van tenminste twee ondernemingen. De subsidie bedraagt max. 37,5 % van de desbetreffende projectkosten. De min. EZ stelt jaarlijks een aantal nationale technologieprogramma's vast. Voor bepaalde onder deze technologieprogramma's vallende projecten kan subsidie worden aangevraagd
- Omvangscriterium:** nvt
- Periode:** 1987 - 1997
- Uitvoerder:** Senter (na 1995), StiPT (agentschap van EZ, tot 1995)
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **PESP. Programma Economische Samenwerking Projecten**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1987, 77 (PESP 1987)
Stcrt. 1995, 71 (PESP 1995)
Stcrt. 1999, 36 (PESP 2000)
Stcrt. 2002, 62 (PESP 2002)
- Onderwerp:** Export en internationale samenwerking
- Doel:** het vergroten van de kans op verwerving van exportorders, en het bevorderen van de bilaterale economische samenwerking. Het gaat daarbij uitsluitend om de export naar andere dan hoog geïndustrialiseerde Westerse landen (niet-OESO-landen inclusief Hongarije, Polen, Tsjechië, Turkije, Mexico, Zuid-Korea, Aruba en de Nederlandse Antillen). PESP-activiteiten zijn haalbaarheidsstudies, projectidentificatie-activiteiten en investeringsvoorbereidingsstudies. Bij PESP handelt het om projecten; marktonderzoek of acquisitieactiviteiten van individuele bedrijven komen niet voor ondersteuning in aanmerking.
- Omvangscriterium:** nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling
- Periode:** 1987 -
- Uitvoerder:** min. EZ
- Regeling:** **Pionier!**
- Gepubliceerd:** -
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
- Doel:** het bevorderen van de bedrijfsinnovatie bij het mkb. De EZ-projectgroep Pionier! is eind 1996 gestart, met als doel activiteiten te ontwikkelen om knelpunten op het gebied van verspreiden van technologische kennis en technologische samenwerking weg te nemen (doelstellingen: samenwerking op het gebied van R&D tussen bedrijven, samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen en kennisoverdracht met het oogmerk om innovatie van bedrijven bevorderen)
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
- Periode:** 1996 - 2001
- Uitvoerder:** min. EZ
- Regeling:** **PMZ. Subsidieprogramma Stimulering Productgerichte Milieuzorg**
Het programma maakt sinds 1999 deel uit van de **Subsidieregeling Milieugerichte Technologie (MT)**. De min. van VROM is verantwoordelijk voor de MT-regeling
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1999, 36 / Stcrt. 2000, 50 (wordt ieder jaar gewijzigd)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)

- Doel:** *het stimuleren van de invoering van milieumanagementsystemen in de productketen bij bedrijven gericht op de vermindering van de milieubelasting van producten en op de verbetering van de milieuprestatie van deze producten. Brancheorganisaties, industriële bedrijven en intermediairs kunnen in aanmerking komen voor subsidieverlening. Voor een kleine of middelgrote ondernemer (overeenkomstig de geldende communautaire definitie), geldt een max. subsidiepercentage (van 60%) en een max. subsidiebedrag*
- Omvangscriterium:** *max. 250 werknemers*
Periode: *1999 - (in 1998: programma Stimulering Productgerichte Milieuzorg 1998)*
Uitvoerder: *Novem*
- Regeling:** **Proefprogramma referentieprojecten milieutechnologie**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1994, 178*
Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *het bevorderen van de commercialisatie van voor Nederland nieuwe milieutechnologie (zie ook SRM)*
- Omvangscriterium:** *max. 250 werknemers*
Periode: *1994 - 1996*
Uitvoerder: *Senter*
- Regeling:** **PSB. Subsidieregeling Programma Starters op Buitenlandse Markten**
De PSB-regeling is als driejarig programma op 1-1-1996 van start gegaan en in 1998 stopgezet. In 1999 is de PSB-regeling vernieuwd (PSB-regeling 1999). In 2000 zijn de PSB-regeling 1999 en de SEM-regeling 1998 samengevoegd tot een nieuwe PSB-regeling. De oude regelingen kwamen daarmee te vervallen
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1997, 245 / zoals gewijzigd in 1998 (Stcrt. 233)
Stcrt. 1998, 243 (PSB 1999)
Stcrt. 2000, 94 (PSB 2000)*
- Onderwerp:** *Export en internationale samenwerking*
Doel: *ondersteunen van beginnende exporteurs in het mkb. PSB biedt de mkb-ondernemer de mogelijkheid een exportstrategie te ontwikkelen. Op aanvraag wordt aan een Kamer van Koophandel en Fabrieken en aan een exportbevorderende koepelorganisatie subsidie verstrekt, die een exportadvies heeft gegeven of heeft doen geven aan een ondernemer die voor het eerst wil gaan exporteren. De EVD, de regionale KvK en een aantal exportbevorderende brancheorganisaties zijn bevoegd om een exportstrategie op te stellen en om ondernemers te begeleiden bij het verkrijgen van subsidie (zie PSB 2000)*
- Omvangscriterium:** *max. 100 werknemers*
Periode: *1996 - 1998, 1999 - 2000 (PSB 1999), 2000 - (PSB 2000)*
Uitvoerder: *Senter (namens min. EZ). Per 1 januari 2003 is de uitvoerder EVD zie RIO Exportbevordering*
- Regeling:** **Regeling Europees Sociaal Fonds voor MKB-Initiatief / Europese regeling ESF (scholing voor behoud van werk)**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1996, 194 (beschikking Europese Cie. 3 juni 1994)*
Onderwerp: *Kennisoverdracht*
Doel: *subsidieverlening (met door het ESF ter beschikking gestelde gelden) voor scholing t.b.v. de implementatie van nieuwe technieken en de organisatorische gevolgen daarvan binnen het mkb*
- Omvangscriterium:** *speciale regeling voor het mkb*
Periode: *1994 - 1999*
Uitvoerder: *min. SZW. De minister heeft de uitvoering aan het Regionaal Bestuur voor de*

Arbeidsvoorziening gemandateerd. Het Regionaal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening wordt bij haar besluitvorming geadviseerd door de Stuurgroep (art. 7 lid 2 en art. 15 lid 2 van de regeling). De Stuurgroep is een adviesorgaan dat divers is samengesteld

- Regeling:** **ROB. Subsidieprogramma Reductieplan Overige Broeikasgassen**
Het programma maakt sinds 2000 deel uit van de **Subsidieregeling Milieugerichte Technologie (MT)**. De min. van VROM is verantwoordelijk voor de MT-regeling
- Gepubliceerd:** Stcrt. 2000, 50 / Stcrt. 2003, 20 (wordt ieder jaar gewijzigd)
- Onderwerp:** Innovatie (milieutechnologie)
- Doel:** het subsidiëren van projecten die een bijdrage leveren aan het meten of het beperken van de uitstoot van de broeikasgassen CH₄ en N₂O en de fluorverbindingen HFK, PFK en SF₆.
Voor een kleine of middelgrote ondernemer (overeenkomstig de geldende communautaire definitie), geldt een max. subsidiepercentage (van 60%) en een max. subsidiebedrag
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
- Periode:** 2000 -
- Uitvoerder:** Novem
- Regeling:** **SAO. Subsidieregeling applicatieonderwijs Midden- en Kleinbedrijf**
Gepubliceerd: Stcrt. 1987, 78 en 225 / zoals gewijzigd in 1989 (Stcrt. 63, 247), ingetrokken in 1992 (Stcrt. 247)
- Onderwerp:** Kennisoverdracht
- Doel:** het door verlening van subsidie aan brancheorganisaties, verstrekken van vervolgonderwijs aan reeds gevestigde (gekwalificeerde) ondernemers inzake het vakgebied van de branche
- Omvangscriterium:** nvt, regeling is speciaal voor het mkb
- Periode:** 1989 - 1992?
- Uitvoerder:** CIMK
zie RIO Beroepenkwaliteit
- Regeling:** **SBT. Subsidieregeling Branchecentra voor Technologie**
Gepubliceerd: Stcrt. 1992, 205, 206 / zoals gewijzigd in 1994 (Stcrt. 252), 1995 (Stcrt. 243) / Stcrt. 1997, 238 (SBT 1998) / zoals voor het laatst gewijzigd in 1999 (Stcrt. 50)
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
- Doel:** het vergroten van de branchespecifieke technologische kennis bij het mkb d.m.v. voorlichting, advisering en scholing. Door subsidiering van de branchecentra kunnen deze centra technologische kennis opdoen welke weer kan worden overgedragen aan ondernemers in de branche. De subsidie kan slechts worden aangevraagd door brancheorganisaties
- Omvangscriterium:** max. 100 werknemers
- Periode:** 1992 - 1997, 1998 - 2001
- Uitvoerder:** min. EZ (tot 1998)
Senter (vanaf 1998: aanvraag dient te worden ingediend bij min. EZ, p.a. Senter)
- Regeling:** **SEM. Subsidieregeling Exportmedewerkers Midden- en Kleinbedrijf 1998**
Deze regeling komt in de plaats van de Subsidieregeling exportmedewerkers midden- en kleinbedrijf, die moest worden aangepast aan de derde tranche van de Algemene wet bestuursrecht. De SEM-regeling vervangt de SMO.
In 2000 is de SEM opgegaan in PSB
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1997, 104

- Stcrt. 1997, 245 (SEM 1998) / zoals gewijzigd in 1998 (Stcrt. 241 en 248), 1999 (Stcrt. 106)
- Onderwerp:** Export en internationale samenwerking
Doel: versterking van de Nederlandse exportpositie van m.n. het mkb. Door het in dienst nemen van gekwalificeerde exportmedewerkers kan men een loonkostensubsidie verkrijgen
- Omvangscriterium:** max. 100 werknemers
Periode: 1997, 1998 - 2000
Uitvoerder: Senter (namens EZ)
zie RIO Exportbevordering
- Regeling:** **SIT. Subsidieregeling Infrastructuur Technostarters**
Gepubliceerd: Stcrt. 2002, 74
Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
Doel: verbeteren van de oriëntatie bij kennisinstellingen op kennisoverdracht en kennisexploitatie, door hen te stimuleren een goede infrastructuur en ondersteuning aan technostarters aan te bieden (dit door het bieden van adequate huisvesting, toegankelijk maken van benodigde apparatuur, coaching). De doelgroep bestaat uit publieke kennisinstellingen (en via deze de starter zelf). De kennisinstellingen kunnen een subsidie krijgen van max. 50% van de projectkosten voor het stimuleren van technostarters
- Omvangscriterium:** regeling van toepassing op mkb (starters)
Periode: 2002 - 2003
Uitvoerder: Senter
- Regeling:** **SKB. Subsidieregeling Kennisoverdracht Brancheorganisaties MKB**
 De subsidieregelingen SKB en SKO vervangen een vijftal regelingen op het gebied van kennisoverdracht: SKK, SBT, KIM, TNO MKB-Initiatief en HMKB. Dit past in het Nederlandse beleid om het steuninstrumentarium te vereenvoudigen en te stroomlijnen
- Gepubliceerd:** Stcrt. / zoals gewijzigd in 2001 (Stcrt. 242), 2002 (Stcrt. 220)
Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
Doel: het vergroten van de innovatiekracht van het mkb. De SKB verstrekt subsidies voor kennispositieprojecten en kennisoverdrachtprojecten die worden uitgevoerd door brancheorganisaties
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 2001 -
Uitvoerder: Senter
- Regeling:** **SKK. Subsidieregeling Kennisverzamelings- en kennisoverdrachtsprojecten**
Gepubliceerd: Stcrt. 2000, 117
Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
Doel: het uitbreiden van de innovatiekracht van het mkb en het stimuleren van het gebruik van kennis die nieuw is voor de ondernemer. Voor deze regeling kunnen intermediaire organisaties, zoals brancheverenigingen en samenwerkingsverbanden, in aanmerking komen
- Omvangscriterium:** regeling richt zich op het mkb
Periode: 2000 - 2001
Uitvoerder: Min. EZ (vanaf 2001 tot 1-5-2001 Senter)
- Regeling:** **SKO. Subsidieregeling Kennisoverdracht Ondernemers MKB**
 De subsidieregelingen SKO en SKB vervangen een drietal regelingen op het gebied van kennisoverdracht: KIM, TNO-MKB Initiatief en HMKB. Dit past in

- het Nederlandse beleid om het steuninstrumentarium te vereenvoudigen en te stroomlijnen
- Gepubliceerd:** Stcrt. 2001, 83
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
- Doel:** het versterken van het innovatievermogen van technologievolgende middelgrote en kleine ondernemingen. Het doel is om ondernemers te stimuleren om (voor hun) nieuwe technologieën in processen, producten of diensten van hun onderneming toe te passen
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers (vervoer is uitgesloten van de regeling)
- Periode:** 2001 -
- Uitvoerder:** Senter
- Regeling:** **SMO. Subsidieregelingen ManagementOndersteuning 1984**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1983, 253 / zoals gewijzigd in 1985 (Stcrt. 123), 1986 (Stcrt. 161 en 188)
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
- Doel:** het geven van subsidie aan ondernemers voor door hen uit te geven kosten van verbetering of vernieuwing van de bedrijfsvoering en plannen voor energiebesparing
- Omvangscriterium:** max. 200 werknemers
- Periode:** 1984 - 1985
- Uitvoerder:** directeur RND (voor industriële en ambachtelijke bedrijven)
Stichting Sanering en Ontwikkeling voor het mkb (overige bedrijven)
Stichting Voorlichting Energiebesparing Nederland (m.b.t. energiebesparing)
zie Rio Beroepkwaliteit
- Regeling:** **SMO. Subsidieregelingen ManagementOndersteuning 1986**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1986 (161 en 188), 1987 (Stcrt. 75), 1990 (Stcrt. 251), 1994 (Stcrt. 86)
- Onderwerp:** Innovatie (kennisoverdracht)
- Doel:** het geven van subsidie aan ondernemers voor door hen uit te geven kosten van verbetering en of vernieuwing van de bedrijfsvoering, technologische innovatie en invoering van automatisering
- Omvangscriterium:** max. 200 werknemers
- Periode:** 1986 - 1993?
- Uitvoerder:** Stichting RIMK (of voorganger RDM)
het hoofd van het provinciaal kantoor van de RND
NEHEM (m.b.t. automatiseringsprojecten)
zie RIO Beroepkwaliteit
- Regeling:** **SMO. Besluit Subsidies Maritiem Onderzoek**
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1995, 124 / vervallen in 1997 (Stb. 555)
- Onderwerp:** Innovatie (technologiestimulering)
- Doel:** het verlenen van subsidie voor een deel van de kosten van een haalbaarheidsproject, pre concurrentieel ontwikkelingsproject, een industrieel onderzoeksproject of een combinatie daarvan m.b.t. de maritieme sector. Doel van de regeling is het verbeteren van de kwaliteit van kennis t.a.v. maritieme activiteiten, het verbeteren van het product of productieproces in de sector, het stimuleren van de vernieuwingskracht van de sector en het stimuleren van samenwerking tussen ondernemers onderling en tussen ondernemers en onderzoekinstellingen
- Omvangscriterium:** nvt
- Periode:** 1995 - 2001
- Uitvoerder:** Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **SOC. Regeling Subsidiering Ontwikkelingscontracten**

- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1982, 240 (Subsidiering Ontwikkelingscontracten 1983)
Stcrt. 1983, 250 / Stcrt. 1984, 3 (Subsidiering Ontwikkelingscontracten 1984)*
- Onderwerp:** *Innovatie (technolestimulering)*
- Doel:** *de regeling maakt het mogelijk dat aan ondernemers die aan bep. voorwaarden voldoen, een subsidie wordt verstrekt ter zake van de kosten van research- of ontwikkelingsopdrachten (R&O), die worden gegeven aan derden*
- Omvangscriterium:** *max. 500 werknemers (kleine of middelgrote ondernemingen)*
- Periode:** *1979 - 1984*
- Uitvoerder:** *directeur van de RND*
- Regeling:** **SRM. Subsidieregeling referentieprojecten milieutechnologie** *(is de opvolger van het Proefprogramma referentieprojecten milieutechnologie)*
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1996, 149 / zoals gewijzigd in 1997 (Stcrt. 128 en 230), 1998 (Stcrt. 95 en 243)*
- Onderwerp:** *Innovatie (milieutechnologie)*
- Doel:** *het helpen van mkb-bedrijven die een nieuwe milieutechnologie met een substantieel milieueffect hebben ontwikkeld, bij het vinden van een eerste afnemer (referentie). Een referentie kan worden opgebouwd door het laten uitvoeren van een meetprogramma of door het uitvoeren van een eerste praktijktoepassing. Met ingang van 1 januari 2003 is de SRM-regeling komen te vervallen.*
- Omvangscriterium:** *max. 250 werknemers*
- Periode:** *1996 - 2002*
- Uitvoerder:** *Senter*
- Regeling:** **Stimuleringsmaatregel scholing van werkenden in het bedrijfsleven 1989**
De maatregel is in 1989 ingetrokken en vervangen door de Subsidieregeling scholing van werknemers in het bedrijfsleven
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1989, 29 / ingetrokken in 1989 (Stcrt. 201)*
- Onderwerp:** *Kennisoverdracht*
- Doel:** *het verstrekken van subsidie aan ondernemersorganisaties en samenwerkingsverbanden van ondernemers en werknemers in branches, die voor meer dan de helft uit mkb-bedrijven bestaan, voor het tot stand brengen van scholingsprojecten.*
- Omvangscriterium:** *het scholingsproject dient zich in voldoende mate te richten op ondernemingen met minder dan 10 werknemers*
- Periode:** *1989*
- Uitvoerder:** *Min. EZ*
- Regeling:** **Stimuleringsregeling innovatief management (en technologische ontwikkeling in middelgrote en kleine industriële en ambachtelijke ondernemingen)**
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1981, 127
Stcrt. 1982, 65*
- Onderwerp:** *Innovatie (kennisoverdracht)*
- Doel:** *de ondernemer te stimuleren d.m.v. subsidieverlening, tot een meer systematisch en toekomstgericht opsporen en aangrijpen van kansen en mogelijkheden, zowel op het vlak van de technologie als op de markt. Dit kan door ondernemers de mogelijkheid te bieden om praktijkgerichte cursussen te volgen, ondernemers te adviseren bij de invoering van een marketing- en innovatiestrategie, of het aanbieden van de mogelijkheid om haalbaarheidsonderzoeken te laten uitvoeren*
- Omvangscriterium:** *regeling biedt ondersteuning aan het management van kleine en middelgrote industriële ondernemingen*

- Periode:** 1981 - inmiddels vervallen
Uitvoerder: directeur RND (Rijksnijverheidsdienst van het min. EZ)
zie RIO Beroepenkwaliteit
- Regeling:** **Subsidieprogramma Milieu en Technologie**
 Het programma maakt sinds 1999 deel uit van de **Subsidieregeling milieugerichte technologie (MT)**. De min. van VROM is verantwoordelijk voor de MT-regeling
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1999, 36 / zoals gewijzigd in 2000 (Stcrt. 50), 2003 (Stcrt. 20)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het bieden van ondersteuning aan bedrijven voor:
  - het ontwikkelen en demonstreren van duurzame technologie die bedrijven in staat stelt om milieudoelstellingen te halen
  - sprongsgewijze vermindering van de milieubelasting door vernieuwing van productieprocessen
  - aanpak van niet-technische knelpunten bij marktintroductie van nieuwe duurzame producten
- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1988 - 1998, 1999 -
Uitvoerder: Novem (in opdracht van ministeries van EZ, VROM, LNV, OC&W)
- Regeling:** **Subsidieprogramma Reductie Luchtemissies Bedrijven**
 Het programma maakt sinds 2000 deel uit van de **Subsidieregeling Milieugerichte Technologie (MT)**. De min. van VROM is verantwoordelijk voor de MT-regeling
- Gepubliceerd:** Stcrt. 2000, 50 (sindsdien ieder jaar gewijzigd)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het ontwikkelen en toepassen van nieuwe technologie om de uitstoot van verzurende stoffen en niet-CO₂-broeikasgassen bij ondernemingen te reduceren en emissies die ontstaan bij de conversie van biomassa te beperken.
 Voor een kleine of middelgrote ondernemer (overeenkomstig de geldende communautaire definitie), geldt een max. subsidiepercentage (van 60%) en een max. subsidiebedrag
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 2000 - 2002 (in 1998: programma Reductie Luchtemissies Bedrijven 1998)
Uitvoerder: Novem
- Regeling:** **Subsidieprogramma Technologie 2000 (T-2000)**
 Het programma maakt sinds 2000 deel uit van de **Subsidieregeling milieugerichte technologie (MT)**. De min. van VROM is verantwoordelijk voor de MT-regeling
- Gepubliceerd:** Stcrt. 2000, 50 (sindsdien ieder jaar gewijzigd)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het bevorderen van de ontwikkeling en toepassing van technologie voor de milieuvriendelijke verwerking van (gevaarlijke) afvalstoffen t.b.v. hergebruik en nuttige toepassing van producten uit afval.
 Voor een kleine of middelgrote ondernemer (overeenkomstig de geldende communautaire definitie), geldt een max. subsidiepercentage (van 60%) en een max. subsidiebedrag
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 2000 (in 1998: programma T-2000 1998)
Uitvoerder: Novem
- Regeling:** **Subsidieregeling collectieve bedrijfsontwikkeling 1984**

<p>Gepubliceerd: Onderwerp: Doel:</p>	<p>Collectieve ontwikkelingshulp werd t/m 31-12- 1983 verleend op basis van Hoofdlijnen van het te voeren bedrijfsontwikkelingsbeleid 1978 (Stcrt. 50) Stcrt. 1983, 252 / ingetrokken in 1992 (Stcrt. 62)</p> <p>Bedrijfsontwikkeling en sanering</p> <p>subsidiering van een ondernemersorganisatie (rechtspersoonlijkheid bezittende organisatie van mkb-ondernemers) ter tegemoetkoming in de voor rekening komende kosten, die rechtstreeks zijn toe te rekenen aan: het in haar opdracht uitvoeren van een branche- of ruimtelijk economisch onderzoek, of het doen uitvoeren van een ander initiatief van belang voor de structuurverbetering van het mkb. De subsidie bedraagt 66,66 % van de kosten.</p>
<p>Omvangscriterium: Periode: Uitvoerder:</p>	<p>maatregel geldt alleen voor het mkb (ondernemersorganisatie)</p> <p>1984 - 1992</p> <p>Stichting Ontwikkeling en Sanering voor het MKB</p>
<p>Regeling:</p>	<p>Subsidieregeling collectieve bedrijfsontwikkeling 1992, 1994</p> <p>De Subsidieregeling collectieve bedrijfsontwikkeling 1984 wordt hierbij ingetrokken. De Subsidieregeling collectieve bedrijfsontwikkeling 1992 vervalt per 1-1-1994 en wordt opgevolgd door de Subsidieregeling collectieve bedrijfsontwikkeling 1994. Omdat de regeling als onvoldoende efficiënt werd beoordeeld (een te beperkte doelgroep werd bereikt) is zij m.i.v. 1-1-1995 ingetrokken</p>
<p>Gepubliceerd: Onderwerp: Doel:</p>	<p>Stcrt.1992, 62 /zoals gewijzigd in 1993 (Stcrt. 22 en 245), ingetrokken in 1994 (Stcrt. 232)</p> <p>Bedrijfsontwikkeling en sanering</p> <p>subsidiering van een ondernemersorganisatie (rechtspersoonlijkheid bezittende organisatie van mkb-ondernemers) ter tegemoetkoming in de voor rekening komende kosten, die rechtstreeks zijn toe te rekenen aan het in haar opdracht uitvoeren van een ruimtelijk-economisch onderzoek. Het onderzoek is gericht op het verbeteren van de economische positie van de mkb-ondernemers die zijn aangesloten bij de ondernemersorganisatie. De subsidie bedraagt 50% van de kosten met een maximum van FL 75.000,- per onderzoek. Wijzigingen t.o.v. de vorige regeling: er dient bij de vaststelling van de subsidie een onderzoeksrapport te worden overlegd, er geldt één subsidiepercentage van 50%, branche-onderzoek wordt niet meer subsidiabel geacht</p>
<p>Omvangscriterium: Periode: Uitvoerder:</p>	<p>max. 100 werknemers</p> <p>1992 - 1993, 1994</p> <p>Instituut voor het midden- en kleinbedrijf Nederland (IMK)</p>
<p>Regeling: Gepubliceerd: Onderwerp: Doel:</p>	<p>Subsidieregeling micro-elektronica-adviezen 1981</p> <p>Stcrt. 1981, 127</p> <p>Innovatie (stimulering micro-elektronica)</p> <p>de regeling beoogt middels een tegemoetkoming in de kosten van extern advies, de toepassing van micro-elektronica in vervaardigde producten of in productieprocessen, te stimuleren.</p>
<p>Omvangscriterium: Periode: Uitvoerder:</p>	<p>max. 500 werknemers (middelgrote en kleine ondernemingen)</p> <p>1981 - inmiddels vervallen</p> <p>directeur RND (Rijksnijverheidsdienst van het min. EZ)</p>
<p>Regeling: Gepubliceerd: Onderwerp: Doel:</p>	<p>Subsidieregeling onderzoek in middelgrote en kleine ondernemingen</p> <p>Stcrt. 1990, 49 / ingetrokken in 2002 (Stcrt. 220)</p> <p>Innovatie (technologiestimulering)</p> <p>het stimuleren van bedrijven om grensverleggend technisch-wetenschappelijk onderzoek te verrichten die bij voorkeur in de toekomst kunnen worden</p>

- gecommercialiseerd. Het betreft projecten die niet vallen onder de PBTS
 max. 250 werknemers
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 1990 - 2002
Uitvoerder: STW (Stichting voor de Technische Wetenschappen). Het budget van STW is voor een groot deel (40%) afkomstig van min. EZ
- Regeling:** **Subsidieregeling Samenwerking midden- en kleinbedrijf bij informatieprojecten 1981**
Gepubliceerd: Stcrt. 1981, 173
Onderwerp: Innovatie (informatietechnologie)
Doel: bevordering van de samenwerking van mkb-ondernemers bij de verbetering van de bestuurlijke en administratieve informatievoorziening in hun ondernemingen. De prijsverlaging van computerprogrammatuur door de toepassing van micro-elektronica heeft het mkb geen mogelijkheden geboden hiervan te profiteren. Door subsidiering wenst men de achterstand op het grootbedrijf kleiner te maken. De subsidieregeling heeft een experimenteel karakter. Een jaar na inwerkingtreding vindt er een evaluatie plaats. Dan wordt beoordeeld of de regeling kan worden gehandhaafd (al dan niet gewijzigd). De subsidie bedraagt een percentage van de kosten betaald voor externe adviseurs in het kader van vooronderzoek, advisering, begeleiding en ontwikkeling van programmatuur. Subsidieaanvragen moeten bij de minister van EZ worden ingediend
- Omvangscriterium:** max. 100 werknemers
Periode: 1981
Uitvoerder: Min. EZ
- Regeling:** **Subsidieregeling scholing van werknemers in het bedrijfsleven**
Gepubliceerd: Stcrt. 1989, 201 / zoals gewijzigd in 1990 (Stcrt. 153), 1991 (Stcrt. 123), ingetrokken in 2002 (Stcrt. 220)
Onderwerp: Kennisoverdracht
Doel: ter bevordering van de vakbekwaamheid van werknemers in het bedrijfsleven, verlenen van financiële steun aan organisaties uit het bedrijfsleven voor het tot stand brengen van scholingsprojecten. De subsidie wordt niet verstrekt aan de ondernemer maar aan een ondernemersorganisatie of een samenwerkingsverband van ondernemers en werknemers. De scholingsprojecten moeten zich in voldoende mate richten op kleine bedrijven de leden van de aanvragende instantie bestaan voor meer dan de helft uit ondernemingen met max. 100 werknemers
- Omvangscriterium:** max. 100 werknemers
Periode: 1989 - 2002
Uitvoerder: Min. EZ
- Regeling:** **Subsidieregeling Scholingsimpuls**
Gepubliceerd: Stcrt. 2001, 139
Onderwerp: Kennisoverdracht
Doel: de subsidieregeling ondersteunt brancheorganisaties die trajecten willen ontwikkelen om werknemers naar een hoger opleidings- of functieniveau bij te scholen. De subsidie kan worden aangevraagd door brancheorganisaties. Indien betrekking op kleine en middelgrote ondernemingen (mkb) bedraagt de subsidie 70% van de projectkosten (50% plus 20% extra)
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers (indien max. subsidie)
Periode: 2001 -
Uitvoerder: Senter
- Regeling:** **Subsidieregeling Transmit-bedrijfstakingen**
Gepubliceerd: Stcrt. 1993, 144

- Onderwerp:** *(Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid*
Doel: *het subsidiëren van branche-organisaties die Transmit-bedrijfstakingverkenningen uitvoeren of doen uitvoeren. Een Transmit-bedrijfstakingverkenning (of brancheverkenning) is een onderzoek naar veranderingen in de kwalificatie-eisen van het personeel in een bedrijfstaking met gebruikmaking van het door de minister ter beschikking gestelde Transmit-instrument. De regeling is bedoeld om branches te ondersteunen die vooral ondernemers uit het mkb vertegenwoordigen. De subsidie bedraagt 50% van de kosten met een maximum van FL 40.000,- per onderzoek*
- Omvangscriterium:** *max. 100 werknemers*
Periode: *1993 - 1994?*
Uitvoerder: *Min. EZ (aanvraag dient voor 1-10-1994 te worden ingediend bij de Stichting Adviescentrum Opleidingsvraagstukken te Bunnik)*
- Regeling:** **Subsidieregeling voor het MKB in de detailhandel 1979**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1979, 161*
Onderwerp: *Financiering (algemeen)*
Doel: *de tegenvallende inkomensontwikkeling van ondernemers in de detailhandel die behoren tot het mkb, d.m.v. subsidieverlening gunstig beïnvloeden De onderneming moet in het bestand van het C.R.K. (centraal Registratiekantoor Detailhandel-Ambacht) als detailhandel zijn opgenomen. Aanvraagformulieren moeten vóór 20-10-1979 door de minister zijn terugontvangen. Peildatum van de regeling: 1-7- 1979*
- Omvangscriterium:** *max. 50 werknemers*
Periode: *1979*
Uitvoerder: *Min. EZ*
- Regeling:** **Subsidieregeling waterschade 1994, 1995**
Ingevolge de Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ, dienen financiële verstrekkingen als deze te worden verstrekt krachtens AMvB. Vooruitlopend op deze AMvB is de faciliteit omwille van spoed, tot stand gebracht in een ministeriele regeling, de subsidieregeling waterschade
- Gepubliceerd:** *Stcrt. 1994, 28 (Subsidieregeling waterschade 1994)
Stcrt. 1995, 37 (Subsidieregeling waterschade 1995) / zoals gewijzigd in 1995 (Stcrt. 73, 129 en 157), ingetrokken in 1995 (Stb. 537)*
- Onderwerp:** *Financiering (schadevergoeding)*
Doel: *het verlenen van subsidies aan bedrijven die waterschade hebben geleden*
Omvangscriterium: *regeling richt zich op het mkb*
Periode: *1994, 1995*
Uitvoerder: *Stichting Watersnood Bedrijven Nederland*
- Regeling:** **Subsidiëring communautair initiatief Adapt**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1995, 113 / Stcrt. 1997, 33*
Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*
Doel: *Subsidiëren (met aan Nederland toegewezen ESF-gelden) van projecten met een vernieuwend karakter (kan gaan om uiteenlopende projecten: scholingsprojecten, begeleiding startende ondernemers mkb, samenwerking tussen onderzoeksinstituten, etc). Er moet een samenwerking zijn tussen de subsidie-ontvanger en tenminste twee andere lidstaten van de EU. Partners moeten ook onder het Adaptinitiatief of een ander communautair met een transnationale component worden gefinancierd*
- Omvangscriterium:** *nvt, regeling richt zich op het mkb*
Periode: *1995 - 2000*
Uitvoerder: *Min. SZW*

Regeling: **T&S. Subsidieregeling programma Technologie en Samenleving**
Gepubliceerd: Stcrt. 1998, 168 / Stcrt. 1999, 100 / zoals gewijzigd in 2000 (Stcrt. 49 en 172)
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: Subsidieregeling voor het intensiever gebruiken van technologie bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Projecten worden gesubsidieerd die een innovatieve inzet van technologie bewerkstelligen en die zowel maatschappelijk als economisch voordeel opleveren

Omvangscriterium: nvt
Periode: 1998 -
Uitvoerder: Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid

Regeling: **T&U. Besluit Subsidies Toeleveren & Uitbesteden** (regeling is de opvolger van de **Subsidieregeling Toeleveren & Uitbesteden 1992**)
Gepubliceerd: Stcrt. 1991, 147 (Subsidieregeling T&U)- / Stb. 1994, 433 (Besluit T&U)
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het bevorderen van de samenwerking tussen toeleverende en uitbestedende bedrijven, met name op het gebied van de technologie en productontwikkeling, d.m.v. het subsidiëren van technologische samenwerkingsprojecten

Omvangscriterium: nvt
Periode: 1992 - 1997
Uitvoerder: aanvraag dient te worden ingediend bij min. EZ, t.a.v. de directeur Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid

Regeling: **TAOM. subsidieregeling Technische Assistentie in Opkomende Markten**
Deze regeling is de opvolger van de IBTA-OE
Gepubliceerd: Stcrt. 2002, 47
Onderwerp: Export en internationale samenwerking
Doel: de regeling Technische Assistentie Opkomende Markten (TAOM) stimuleert Nederlandse midden- en kleinbedrijven (mkb) om te investeren in ondernemingen in opkomende markten en de samenwerking te intensiveren. Het doel van het programma is tweeledig: bijdragen aan de duurzame ontwikkeling van de onderneming in de opkomende markt en ondersteunen van een succesvolle positionering van Nederlandse mkb-ondernemingen op deze markten.

Omvangscriterium: nvt, TAOM richt zich uitsluitend op Nederlandse mkb-bedrijven in de opkomende markten;
Periode: 2002 -
Uitvoerder: de regeling wordt namens min. EZ uitgevoerd door de FMO (Nederlandse FinancieringsMaatschappij voor Ontwikkelingslanden NV)
zie RIO Exportbevordering (gereserveerd)

Regeling: **TCR. Tijdelijke compensatieregeling ziektekosten zelfstandigen**
Gepubliceerd: Stcrt. 1986, 62 / ingetrokken in 1988 (Stcrt. 36)
Onderwerp: Financiering (algemeen)
Doel: het compenseren van de nadelen voor bepaalde groepen (i.c. zelfstandigen) a.g.v. de wijziging van de Ziekenfondswet (opheffing vrijwillige verzekering). Zelfstandigen die op 31 maart 1986 een vrijwillige ziektekostenverzekering hadden in de zin van de Ziekenfondswet (stb. 1964, 392) en reductie genoten op de premie daarvan op grond van het besluit, hebben, indien zij bij een ziektekostenverzekeraar verzekerd zijn tegen ziektekosten, aanspraak op een tegemoetkoming in de kosten daarvan volgens de bepalingen van deze regeling. Het Min. EZ heeft met de TCR een tijdelijke regeling in het leven

- geroepen in afwachting van een definitieve regeling. De TCR geldt vanaf 1-4-1986
- Omvangscriterium:** nvt, maatregel geldt in het bijzonder voor het mkb
Periode: 1986 - 1988
Uitvoerder: (Particuliere) ziektekostenverzekeraar
- Regeling:** **TGP. Subsidieregeling Telematica Gidsprojecten**
Gepubliceerd: Stcrt. 1991, 96 (EZ-regeling)
Onderwerp: Innovatie (informatietechnologie)
Doel: de toepassing van telematica door het bedrijfsleven en de totstandkoming van een hoogwaardige telematica-infrastructuur in Nederland te bevorderen. De projecten hebben betrekking op een viertal technologieën multimedia, product data interchange (PDI), chipcards en beveiliging
- Omvangscriterium:** nvt
Periode: 1991 - 1994
Uitvoerder: min. EZ/ Senter (wordt geadviseerd door beoordelingscommissie TGP) zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **TIEB. Besluit Tenders Industriële EnergieBesparing (ook wel Tendem. Tenders Demonstratie- en Marktintroductieprojecten)**
Gepubliceerd: Stb. 1999, 278 (intrekking besluit)
Onderwerp: Innovatie (milieutechnologie)
Doel: het bevorderen en introduceren van nieuwe energiebesparende technieken in de industrie door het verstrekken van subsidies voor investeringsprojecten waarin vernieuwende energiebesparende technieken worden toegepast. De regeling maakt het mogelijk subsidie te verlenen aan de volgende projectsoorten: studies, demonstratieprojecten, marktintroductieprojecten
- Omvangscriterium:** nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling
Periode: 1990 - 1999
Uitvoerder: Novem
- Regeling:** **TNO MKB-Initiatief**
Gepubliceerd: -
Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
Doel: het ondersteunen van het mkb in de ontwikkeling van een strategie op het gebied van technologie en marktpositionering, d.m.v. advies en directe steun (max. tot 50% advieskosten wordt vergoed). Het mkb-bedrijf dient actief te zijn in de industrie of in de zakelijke dienstverlening. De helft van de advieskosten wordt gesubsidieerd door het min. EZ, de andere helft komt voor rekening van de ondernemer zelf.
- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 1995 - 2000
Uitvoerder: TNO
zie RIO Wetenschapsbeleid
- Regeling:** **TOP. Besluit subsidies Technische OntwikkelingsProjecten** (per 1-1-2003 afgeschaft) De subsidieregeling TOP vervangt drie regelingen: MPO, TOK en KREDO. Dit past in het Nederlandse beleid om het steuninstrumentarium te vereenvoudigen en te stroomlijnen
- Gepubliceerd:** Stb. 2001, 203
Onderwerp: Innovatie (technologiestimulering)
Doel: Projectfinanciering voor ondernemingen die technisch risicovolle projecten willen uitvoeren voor eigen rekening en risico. Deze projecten vormen een grote financiële belasting voor ondernemingen en zijn soms moeilijk te financieren. Het rentevrij en risicodragend krediet bedraagt voor het mkb 35%

Omvangscriterium:	nvt
Periode:	2001 - 2002
Uitvoerder:	Senter (namens EZ) <u>zie RIO Industrie- en Technologiebeleid</u>
Regeling:	Twinning Concept
Gepubliceerd:	-
Onderwerp:	Innovatie (informatietechnologie)
Doel:	het ondersteunen van startende en doorgroeiende ondernemingen in de ICT (zgn. Twinning). Het netwerk van Twinning bestaat uit personen die veel ervaring hebben in de ICT en waardevolle adviezen kunnen geven aan starters. Naast het netwerk zijn er Twinning Centers. Als ICT-starter is het mogelijk coaching en huisvesting te krijgen in een Twinning Center die daar speciaal op ingericht zijn. Indien sprake van een kapitaalttekort, dan is het mogelijk om via het Twinning Start Fonds kapitaal in de vorm van een lening of aandelenkapitaal te krijgen. Naast het Start Fonds is er ook een Groei Fonds dat er speciaal is voor ICT-bedrijven die zich in een snelle groeifase bevinden. Via dit fonds is het mogelijk een financier te krijgen die wil investeren in een snel groeiend ICT-bedrijf. Het Twinning concept is een initiatief van EZ en wordt door haar medegefinancierd
Omvangscriterium:	nvt, (bijna) uitsluitend door mkb gebruik gemaakt van regeling (doelgroep: ICT-starters)
Periode:	1998 -
Uitvoerder:	Twinning
Regeling:	TZZ. Regeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen Deze regeling is de opvolger van de Tijdelijke compensatieregeling ziektekosten zelfstandigen (TCR). Met de inwerkingtreding van de TZZ per 1-4-1988 wordt de TCR ingetrokken. De TZZ geldt (met terugwerkende kracht) vanaf 1 april 1986
Gepubliceerd:	Stcrt. 1988 (Stcrt. 36) / zoals gewijzigd in 1991 (Stcrt. 62)
Onderwerp:	Financiering (algemeen)
Doel:	Zelfstandigen en ex-zelfstandigen die bij een ziektekostenverzekeraar zijn verzekerd tegen ziektekosten hebben aanspraak op een tegemoetkoming in de kosten daarvan, alsmede in de verzekeringskosten van hun partner en kinderen volgens de bepalingen van deze regeling. Een aanvraag om een tegemoetkoming in de ziektekosten wordt ingediend bij de SUC (Stichting Uitvoering Compensatieregeling tegemoetkoming ziektekosten). De periode waarover krachtens de regeling een kostenvergoeding kan worden verkregen, is a.g.v. een latere aanpassing van de regeling in 1991, verlengd tot 1-4-1993
Omvangscriterium:	nvt, maatregel geldt in het bijzonder voor het mkb
Periode:	1986 - 1993
Uitvoerder:	Stichting Uitvoering Compensatieregeling (SUC)
Regeling:	V en D. Subsidieregeling Voorlichting & Doorlichting (Schooner Produceren)
Gepubliceerd:	Stcrt. 1998, 137 en 97
Onderwerp:	Innovatie (milieutechnologie)
Doel:	het mkb, dat zich op milieu- en energieterrein in een achterstandspositie bevindt, interesseren voor en activeren tot vermindering van milieubelasting. Intermediairs (bv. Syntens, KvK, bedrijfsmilieudiensten, financiële instellingen, adviesbureaus) kunnen in het kader van deze subsidieregeling een keer per jaar voorlichtingsprojecten indienen. Naast voorlichtingsactiviteiten kunnen ook korte doorlichtingen onderdeel uitmaken van een V&D-project

Omvangscriterium: max. 250 werknemers
Periode: 1998 - 2002
Uitvoerder: Senter

Regeling: **VEDI. Voorbeeldprojecten Electronic Data Interchange**
Gepubliceerd: Stcrt. 1988, 99 / Stcrt. 1990, 80 en 221
Onderwerp: Innovatie (informatietechnologie)
Doel: het stimuleren van de ontwikkeling en realisatie van een aantal demonstratieprojecten in verschillende sectoren om een brede toepasbaarheid van Electronic Data Interchange (EDI) te bevorderen. De projecten maken deel uit van het informatietechnologiebeleid van EZ dat beoogt ondernemers te wijzen op het belang van toepassing van informatietechnologie voor de kwaliteit van de bedrijfsvoering

Omvangscriterium: nvt
Periode: 1989 - inmiddels vervallen
Uitvoerder: Min. EZ

Kredietregelingen

Regeling: **AA-krediet (Achtergesteld Krediet)**
Het AA-krediet maakt deel uit van de **Regeling Bijzondere Financiering (RBF)** die per 27 november 1981 in werking is getreden. De RBF-regeling is gebaseerd op de **Regeling Bijzondere Financiering 1971**

Gepubliceerd: -
Onderwerp: Financiering (algemeen)
Doel: Het AA-krediet is achtergesteld krediet voor grote en middelgrote bedrijven die hun eigen vermogen willen uitbreiden en dat niet zelf kunnen. De regeling kan daarom worden gezien als een stimuleringsregeling. Het krediet wordt verstrekt door de Nationale Investeringsbank (NIB). De Staat geeft daarbij een (contra-)garantie van 90% aan de Nationale Investeringsbank

Omvangscriterium: nvt, geldt niet voor starters
Periode: 1971 - 1981, 1981 -
Uitvoerder: NIB (hier moet ook de aanvraag worden ingediend)
zie RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven

Regeling: **BBMKB. Besluit Borgstelling MKB-kredieten**
De regeling is door de min. EZ mede namens de min. VROM vastgesteld

Gepubliceerd: Stb. 1994, 225 (Hoofdstuk I) / zoals gewijzigd in 1997 (Stb. 599)
Onderwerp: Financiering (algemeen)
Doel: borgstelling door de overheid voor een deel van het krediet dat door een bank aan een onderneming wordt verstrekt. De regeling is bedoeld voor beginnende en bestaande ondernemingen die over onvoldoende middelen en een tekort aan zekerheden beschikken. Zonder zekerheden worden er namelijk door de banken weinig tot geen kredieten verstrekt.

Omvangscriterium: max. 100 werknemers
Periode: 1994 - 2001, vanaf 2001 bij Senter
Uitvoerder: min. EZ/ Senter (deze sluit een borgstellingsovereenkomst af met de kredietinstelling op een met de ondernemer te sluiten kredietovereenkomst. De kredietaanvraag dient te worden ingediend bij deze bankinstelling. Deze beslist ook onder welke voorwaarden, en of er een borgstellingskrediet verstrekt wordt)

- Regeling:** **BBMKB Bodemsanering. Besluit Borgstelling MKB-kredieten Bodemsanering**
Gepubliceerd: *De regeling is door de min. EZ mede namens de min. VROM vastgesteld Stb. 1994, 225 (Hoofdstuk II)*
Onderwerp: *Financiering (algemeen)*
Doel: *De BBMKB Bodemsanering is een kredietregeling t.b.v. het in eigen beheer saneren van verontreinigde bodems van bedrijfsterreinen (bodemsaneringsborgstellingskrediet). De minister van EZ staat borg voor een bodemsaneringskrediet*
- Omvangscriterium:** *max. 100 werknemers*
Periode: *1994 -*
Uitvoerder: *min. EZ (deze sluit een borgstellingsovereenkomst af met de kredietinstelling op een met de ondernemer te sluiten kredietovereenkomst. De kredietaanvraag dient te worden ingediend bij deze bankinstelling. Deze beslist ook onder welke voorwaarden, en of er een borgstellingskrediet verstrekt wordt)*
- Regeling:** **Besluit Borgstelling Waterschadekredieten**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1994, 28 / ingetrokken in 1995 (Stcrt. 37en 73)*
Onderwerp: *Financiering (schadevergoeding)*
Doel: *borgstelling door de overheid van kredieten door banken aan ondernemingen verstrekt in het kader van ontstane wateroverlast. De BBMKB voorziet hierin onvoldoende zodat er een aanvullende regeling is gemaakt*
- Omvangscriterium:** *max. 250 werknemers*
Periode: *1995*
Uitvoerder: *min. EZ*
- Regeling:** **EBF. Energiebesparingsfonds**
Gepubliceerd: *-*
Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *het stimuleren van bedrijven en instellingen om in energiebesparende apparatuur en voorzieningen te investeren. Het fonds is ingesteld door de energiebedrijven en maakt onderdeel uit van het Milieu Actie Plan (MAP). Bedrijven kunnen geld lenen voor energiebesparende maatregelen, tegen een rente die ten minste 3% lager is dan bij de bank. De regeling geldt m.n. voor bedrijven met relatief weinig investeringsruimte of liquiditeit*
- Omvangscriterium:** *nvt*
Periode: *? - loopt nog*
Uitvoerder: *Energiedistributiebedrijven (aanvragen dienen te worden ingediend bij het lokale energiebedrijf. Senter ondersteunt hen bij de uitvoering van de regeling)*
- Regeling:** **EKV. Exportkredietverzekering**
Gepubliceerd: *brochure NCM (regeling is afkomstig van de NCM)*
Onderwerp: *Export en internationale samenwerking*
Doel: *het stimuleren van de export door de betalingsrisico's voor Nederlandse exporteurs te beperken. Dit gebeurt d.m.v. herverzekering van de risico's die niet verzekeraar zijn op de particuliere markt. Deze risico's kunnen bij de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij (NCM) verzekerd worden. De niet-commerciële risico's die verbonden zijn aan investeringen in het buitenland kunnen worden verzekerd bij de NCM die deze herverzekert bij de Staat*
- Omvangscriterium:** *nvt*
Periode: *1983 -*
Uitvoerder: *min. Financiën (deze beslist op de aanvraag tot herverzekering. De aanvraag wordt ingediend via de NCM)*

zie RIO Herverzekerd

- Regeling:** **Groei- en Milieuprogramma van het Europees Investeringsfonds**
(Europese regeling)
- Gepubliceerd:** -
- Onderwerp:** *Innovatie (milieutechnologie)*
- Doel:** *door het bieden van een MKB-garantiefaciliteit het mkb in staat stellen makkelijker bankkredieten te verkrijgen voor milieu-investeringen. Het in 1994 opgerichte Europees Investeringsfonds (EIF) heeft tot taak garanties te verlenen, vnl. in het mkb. Het EIF biedt financiële instellingen die mkb-bedrijven een lening verstrekken voor de financiering van milieuvriendelijke investeringen, een garantie via de Groei- en Milieuregeling (kredietgarantie tot max. 50% van het bedrag van de lening)*
- Omvangscriterium:** *max. 100 werknemers (de concentratie ligt op ondernemingen met niet meer dan 50 werknemers)*
- Periode:** 1995 -
- Uitvoerder:** *financiële instellingen*
-
- Regeling:** **Groenfinanciering**
- Gepubliceerd:** -
- Onderwerp:** *Innovatie (milieutechnologie)*
- Doel:** *het stimuleren van de uitvoering van milieuvriendelijke projecten door de financiering ervan aantrekkelijker te maken. Beleggers in groenfondsen genieten een belastingvoordeel. De eigenaren van de groenfondsen (banken) kunnen hierdoor leningen aanbieden beneden de marktrente waarvan investeerders in groene projecten kunnen profiteren. Het project heeft een groenverklaring (beschikking) nodig van VROM. Investeerders kunnen een aanvraag voor een groenverklaring voor hen laten indienen bij Novem door een bank met groenfonds*
- Omvangscriterium:** *nvt*
- Periode:** 1995 -
- Uitvoerder:** *Novem*
-
- Regeling:** **IFMOE. Investeringsfaciliteit Midden- en Oost-Europa**
- Gepubliceerd:** -
- Onderwerp:** *Financiering (algemeen)*
- Doel:** *een Nederlandse ondernemer kan een achtergestelde lening krijgen in aanvulling op een investering in een Oost-Europese onderneming. De Nederlandse overheid staat borg voor een achtergestelde lening van de Nationale Investeringsbank (NIB) aan een Oost-Europees bedrijf (ook 100% Nederlandse dochter)*
- Omvangscriterium:** *max. 250 werknemers*
- Periode:** 1993 - 1998
- Uitvoerder:** *NIB (EZ staat borg voor lening welke door de NIB wordt verstrekt)*
-
- Regeling:** **IFOM. Investeringsfaciliteit Opkomende Markten/ OM Krediet**
- Gepubliceerd:** *brochure van de Nationale Investeringsbank, "Het OM-krediet: Investeringsfaciliteit Opkomende Markten", november 1998*
- Onderwerp:** *Financiering (algemeen)*
- Doel:** *De Investeringsfaciliteit Opkomende Markten maakt het mogelijk deelnemingen van Nederlandse mkb-ondernemingen in een aantal opkomende markten, een risicodragend, achtergesteld krediet te verstrekken. In beginsel worden geen zekerheden gevraagd waardoor de investeringsrisico's van de Nederlandse onderneming afnemen.*

- Omvangscriterium:** max. 250 werknemers
Periode: 1999 -
Uitvoerder: NIB (namens EZ)
- Regeling:** **KMKB. Kredietbeschikking midden- en kleinbedrijf 1965, 1976**
 De regeling werd in 1985 opgevolgd door de Kredietregeling MKB
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1965, 30 en 184 (Kredietbeschikking MKB 1965) / zoals gewijzigd in 1969 (Stcrt. 13 en 37)
 Stcrt. 1976, 248 (Kredietbeschikking MKB 1976) / zoals gewijzigd in 1978 (Stcrt. 181, 225 en 230), 1980 (Stcrt. 232), 1981 (Stcrt. 233), 1982 (Stcrt. 65, 22, 98, 111, 129, 164, 191), 1984 (Stcrt. 76) / ingetrokken in 1985 (Stcrt. 123)
- Onderwerp:** Financiering (algemeen)
Doel: het verlenen van kredieten (onder staatsgarantie) door banken aan het mkb. De KMKB 1976 biedt drie kredietvormen: het bedrijfskrediet (BK), het vermogensversterkingskrediet (VVK) en de bijzondere hypothecaire geldlening (BHG). Deze kredietvormen vullen elkaar aan en voorzien zowel in de behoefte aan risicomijdend als risicodragend kapitaal
- Omvangscriterium:** maatregel richt zich op het mkb
Periode: 1965 - 1985
Uitvoerder: min. EZ (geeft kredietgarantie)/ aanvragen van garantierekrediet kan bij een bankinstelling
- Regeling:** **Kredietregeling voor het Midden- en Kleinbedrijf 1985**
 De kredietbeschikking MKB 1976 is in 1985 ingetrokken en vervangen door deze nieuwe regeling. Reden was o.a. de wens van de overheid om de instrumenten waarmee het bedrijfsleven wordt gesteund te stroomlijnen
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1985, 103, 123, 247 / zoals gewijzigd in 1985 (Stcrt. 250), 1986 (Stcrt. 222), 1987 (Stcrt. 67 en 179) / ingetrokken in 1989 (Stcrt. 138)
- Onderwerp:** Financiering (algemeen)
Doel: het verlenen van kredieten (onder staatsgarantie) aan het mkb
- Omvangscriterium:** max. 100 werknemers
Periode: 1985 - 1989
Uitvoerder: Centrale Beoordelingscommissie
- Regeling:** **KREDO. Besluit Kredieten Elektronische-Dienstenontwikkeling** (dit besluit is de opvolger van de per 1-7-1997 vervallen **Kredietregeling Elektronische-Dienstenontwikkeling 1996**)
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1996, 112 (KREDO 1996)
 Stb. 1997, 554 (Besluit KREDO)
- Onderwerp:** Innovatie (technologiestimulering)
Doel: het stimuleren van de ontwikkeling van nieuwe elektronische snelwegen door het verstrekken van risicodragend krediet. In 2001 is de KREDO-regeling vervangen door TOP
- Omvangscriterium:** nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling
Periode: 1996 - 1997, 1997 - 2001
Uitvoerder: Senter
zie RIO Industrie- en Technologiebeleid
- Regeling:** **MPO. Kredietregeling milieugerichte productontwikkeling**
 De regeling is op 23 juni 1996 in werking getreden, in 1997 gewijzigd a.g.v. de invoering derde tranche Algemene wet bestuursrecht. Per 1-1-2001 is de regeling ingetrokken en vervangen door het Besluit subsidies Technische OntwikkelingsProjecten (TOP)
- Gepubliceerd:** Stcrt. 1996, 117 / zoals gewijzigd in 1997 (Stcrt. 240), 1998 (Stcrt. 240), 1999 (Stcrt. 237), 2000 (Stcrt. 37, 217 en 234)

Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *het stimuleren van de ontwikkeling van producten die het milieu minder belasten door het geven van krediet*
Omvangscriterium: *max. 250 werknemers (voor 1997: max. 500 werknemers)*
Periode: *1996 - 2000*
Uitvoerder: *Senter*

Regeling: **Natuurlijk Ondernemen / MKB-milieulening**
Gepubliceerd: -
Onderwerp: *Innovatie (milieutechnologie)*
Doel: *De Europese Unie wil met deze regeling het mkb aanmoedigen te investeren in maatregelen die leiden tot minder milieubelasting, dit door het verstrekken van leningen tegen lage rente (waarbij geen afsluitprovisie is verschuldigd). De regeling is een initiatief van het Europees Investeringsfonds (EIF). De ING-Bank fungeert als uitvoerder van de regeling*
Omvangscriterium: *max. 50 werknemers*
Periode: *? - loopt nog*
Uitvoerder: *ING-Bank*

Regeling: **Overbruggingskrediet voor zelfstandigen**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1974, 61*
Onderwerp: *Financiering (algemeen)*
Doel: *bedrijven die door de olieschaarste in liquiditeitsproblemen zijn geraakt kunnen van de overheid een overbruggingskrediet krijgen. Kredietaanvragen dienen te worden ingediend bij de Commissie Overbruggingskredieten van het ministerie van EZ. Ondernemers moeten een verklaring overleggen van de bank waaruit blijkt dat men niet in aanmerking kan komen voor een normaal krediet*
Omvangscriterium: *maatregel geldt voor zelfstandigen uit alle branches*
Periode: *1974 - ?*
Uitvoerder: *Min. EZ*

Regeling: **PMTS. ParticipatieMaatschappij voor Techno-Starters**
Deze regeling is de opvolger van de in 1995 vervallen PPM-regeling
Gepubliceerd: *TK 95-96, 24 229 (nr. 9) en 24 243 (nr. 4, 6)*
Onderwerp: *Innovatie (technologiestimulering)*
Doel: *het verbeteren van de toegang tot de kapitaalmarkt voor technostarters (innovatieve startende ondernemingen jonger dan 3 ½ jaar) door de oprichting van speciale participatiemaatschappijen die aan de startende ondernemers financiële middelen ter beschikking stellen. Bancaire instellingen, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, gemeenten, e.d., kunnen deelnemen aan een PMTS. De min. EZ levert bij deze PMTS'en 37,5% van de inzet van de andere partijen (in de vorm van verstrekte leningen aan de Participatie Maatschappijen). De fondsen zijn in 1996 opgericht.*
Omvangscriterium: *nvt, (bijna) uitsluitend door mkb gebruik gemaakt van regeling*
Periode: *1996 - inmiddels vervallen*
Uitvoerder: *PMTS / min. EZ*

Regeling: **PPM. Besluit Garantierегeling Particuliere ParticipatieMaatschappijen (voorheen GPPM. Garantierегeling Particuliere Participatie Maatschappijen 1981)**
Gepubliceerd: *Stcrt. 1981, 77 (GPPM 1981)*
Stb. 1994, 318 (PPM)
Onderwerp: *Financiering (algemeen)*

Doel: *vermogensverschaffers bewegen (onder professionele leiding) om aandelenparticipaties aan te gaan in kleine en middelgrote ondernemingen in Nederland. De rijksoverheid verstrekt een garantie voor elke participatie die bij De Nederlandsche Bank overeenkomstig de regeling is aangemeld. De helft van een evt. op een participatie te lijden verlies wordt van overheidswege vergoed*

Omvangscriterium: *max. 100 werknemers*

Periode: *1981 - 1994, 1994 - 1995*

Uitvoerder: *min. EZ / toezichthouder is De Nederlandsche Bank
zie RIO Staatsdeelnemingen en financiering van het bedrijfsleven*

Regeling: ***RBMKB. Regeling borgstelling MKB-kredieten 1988***
De regeling is bij de invoering van het Besluit Borgstelling MKB-kredieten ingetrokken.

Gepubliceerd: *Stcrt. 1988, 232 / zoals gewijzigd in 1989 (Stcrt. 23, 154, 250), 1991 (Stcrt. 253)*

Onderwerp: *Financiering (algemeen)*

Doel: *borgstelling door de overheid voor een deel van het krediet dat door een bank aan een onderneming wordt verstrekt. De EZ-regeling is bedoeld voor beginnende en bestaande ondernemingen die over onvoldoende middelen en een tekort aan zekerheden beschikken. Zonder zekerheden worden er namelijk door de banken weinig tot geen kredieten verstrekt. De regeling voorziet niet in een faciliteit t.b.v. de financiering van de sanering van de bodem van bedrijfsterreinen*

Omvangscriterium: *max. 100 werknemers*

Periode: *1988 - 1994*

Uitvoerder: *min. EZ*

Regeling: ***Regeling co-financiering MKB***
communautaire initiatief MKB (Europees programma)

Gepubliceerd: *Stcrt. 1999, 3 / Besluit co-financiering EFRO-programma's 1995/ 2001
Besluit co-financiering EFRO-programma's 2000/ 2006 (besluit van 2-4-01)*

Onderwerp: *Financiering (algemeen)*

Doel: *bepaald percentage van de door de ondernemer betaalde projectkosten wordt gesubsidieerd. De minister houdt daarbij rekening met bijdragen van derden in de financiering van het project. Het project dient te passen in het zgn. EFRO-programma (Europees Fonds voor regionale ontwikkeling)*

Omvangscriterium: *regeling richt zich op het mkb*

Periode: *1999 -*

Uitvoerder: *min. EZ (DG regionaal beleid)
zie RIO Regionaal Economisch Beleid*

Regeling: ***TOK. Technologisch Ontwikkelingskrediet (in 2001 vervangen door TOP)***

Gepubliceerd: *Stcrt. 1987, 241 (regeling TOK 1987)
Stcrt. 1991, 146 (regeling TOK 1991)
Stb. 1994, 435 (Besluit TOK) / zoals gewijzigd in 1996 (Stb. 1996, 611)*

Onderwerp: *Innovatie (technologiestimulering)*

Doel: *het bevorderen van technologische vernieuwing door risicovolle ontwikkelingsprojecten te ondersteunen. Hierbij kan de ondernemer voor 40% van de kosten van een R&D project een lening krijgen die alleen bij winst afgelost hoeft te worden*

Omvangscriterium: *regeling gold in beginsel voor het mkb, maar wordt sinds 1978 ook op grote ondernemingen toegepast*

Periode: *1954 - 2001*

Uitvoerder: *Senter (sinds 1987)*

Fiscale regelingen

Regeling:	Bijzonder tarief bij overlijden
Gepubliceerd:	-
Onderwerp:	Bedrijfsopvolging
Doel:	bijzonder tarief van 20% op de baten vrijvallend bij overlijden (stakingsfaciliteit). Een laag tarief is gunstig m.b.t. het belang bij bedrijfsopvolging. Het bijzonder tarief van 20% is inmiddels afgeschaft
Omvangscriterium:	-
Periode:	voor 1995 - 2000
Uitvoerder:	Belastingdienst
Regeling:	EIA. Energie-Investeringsaftrek
Gepubliceerd:	EIA is een fiscale regeling onder verantwoordelijkheid van Financiën en EZ Stb. 1996, 654 (Wet van 20-12-1996 tot wijziging van enkele belastingwetten/ Belastingplan 1997)
Onderwerp:	Innovatie (milieutechnologie)
Doel:	het bevorderen van investeringen in energiebesparende bedrijfsmiddelen of duurzame energie door een speciale fiscale aftrekregeling (vanaf 1 januari 2001 geldt een vast percentage van 55%. Dit percentage wordt genomen van de investeringskosten van de bedrijfsmiddelen, het bedrag is aftrekbaar van de fiscale winst. Voor de investering geldt een minimumbedrag (€ 1900,- in 2003). Om gebruik te kunnen maken van deze faciliteit, is een verklaring van EZ nodig. Deze wordt afgegeven door Senter. In de belastingaangifte kan de verklaring vervolgens worden verwerkt
Omvangscriterium:	nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling
Periode:	1997 -
Uitvoerder:	Senter / Belastingdienst
Regeling:	FOR. Fiscale oudedagreserve
Gepubliceerd:	- / gewijzigd Stb. 1992 (Wet wijziging fiscale regime onderhoudsvoorzieningen en spaarvormen)
Onderwerp:	Financiering (algemeen)
Doel:	de zelfstandige ondernemer in staat stellen om een adequate oudedagsvoorziening op te bouwen. De FOR is een reserve op de passiefzijde van de balans van een zelfstandige ondernemer. De toevoeging daaraan bedraagt 12% van de winst, maar maximaal € 10.545 (2003). De FOR is geen reserve in de zin van een pot met geld. Bij staking van de onderneming vervalt de reserve: het bedrag van de FOR wordt dan toegevoegd aan de stakingswinst en belast volgens progressief tarief.
Omvangscriterium:	nvt, maatregel (primair) gericht op het mkb
Periode:	voor 1995 -
Uitvoerder:	Belastingdienst
Regeling:	KIA. Kleinschaligheidsinvesteringsaftrek
Gepubliceerd:	Stb. 2000, 215 (Wet Inkomstenbelasting 2001, Belastingherziening 2001) Stb. 2000, 567 (Wet ondernemerspakket 2001) Stb. 2001, 641 (wijziging van belastingwetten c.a., Belastingplan 2002 II- Economische infrastructuur)
Onderwerp:	Financiering (algemeen)

Doel:	<i>het bevorderen van kleinschalige investeringen van mkb-bedrijven met een beperkte omvang. De ondernemer heeft recht op de investeringsaftrek wanneer hij een bepaald bedrag in bedrijfsmiddelen investeert. Het merendeel van de ondernemers valt in de Inkomstenbelasting. Het investeringsbedrag moet tussen de € 2000,- en € 279.000,- liggen (normbedragen 2003)</i>
Omvangscriterium:	<i>regeling geldt m.n. voor de startende (kleine) ondernemer</i>
Periode:	<i>1990 -</i>
Uitvoerder:	<i>Belastingdienst</i>
Regeling:	KOR. Kleine ondernemersregeling BTW/ verhoging ondergrens BTW-vrijstelling
Gepubliceerd:	<i>-</i>
Onderwerp:	<i>Financiering (algemeen)</i>
Doel:	<i>Op grond van de kleine ondernemersregeling BTW hoeven ondernemers/ natuurlijke personen, verschuldigde omzetbelasting (of een deel daarvan) niet aan de belastingdienst af te dragen (BTW-vrijstelling). Een ondernemer komt in aanmerking voor toepassing van de kleine ondernemersregeling indien over een jaarperiode na aftrek van voorbelasting minder dan een bepaald normbedrag (in 2002: € 1.883 BTW) afgedragen hoeft te worden. Door een verhoging van de ondergrens BTW-vrijstelling wordt beoogd meer ondernemers te laten profiteren van deze regeling. (in 1999 bleken ten opzichte van 1995 circa 14.000 ondernemers meer gebruik te maken van de totale vrijstelling, dus onder de ondergrens van de zogenaamde kleine ondernemersregeling uit de omzetbelasting te blijven)</i>
Omvangscriterium:	<i>nvt, regeling geldt voor (kleine) bedrijven in de inkomstenbelasting (geen BV of NV)</i>
Periode:	<i>voor 1995 -</i>
Uitvoerder:	<i>Belastingdienst</i>
Regeling:	Meewerkaftrek
Gepubliceerd:	<i>Stb. 2000, 215 (Wet van 11-5-2000 tot vaststelling van de Wet inkomstenbelasting 2001, Belastingherziening 2001)</i>
Onderwerp:	<i>Financiering (algemeen)</i>
Doel:	<i>ondernemer mag een bepaald bedrag van zijn winst aftrekken als de partner onbetaald meewerkt in de onderneming. Er moet voldaan worden aan het urencriterium en het bedrag hangt af van de hoogte van de winst en het aantal uren dat de partner meewerkt. De meewerkaftrek is een onderdeel van de ondernemersaftrek</i>
Omvangscriterium:	<i>nvt, maatregel (primair) gericht op het mkb</i>
Periode:	<i>voor 1995 -</i>
Uitvoerder:	<i>Belastingdienst</i>
Regeling:	MIA / VAMIL. Milieu-investeringsaftrek / Vrije afschrijving milieu-investeringen
	<i>MIA is een fiscale aftrekregeling onder verantwoordelijkheid van Financiën, EZ, VROM en LNV</i>
Gepubliceerd:	<i>MIA: Stb. 1999, 557 VAMIL: Stcrt. 1991, 166 (sindsdien ieder jaar gewijzigd)</i>
Onderwerp:	<i>Innovatie (milieutechnologie)</i>
Doel:	<i>het stimuleren van milieu-investeringen. Enerzijds door een bepaald percentage van de investering aftrekbaar te maken van de fiscale winst (MIA), anderzijds door het fiscaal vrij (willekeurig) afschrijven van bepaalde milieu-investeringen en energievoorzieningen (VAMIL). Beide regelingen werken met milieulijsten waarop staat welke bedrijfsmiddelen in aanmerking komen. De milieulijsten worden opgesteld door min. van VROM.</i>

	Om gebruik te kunnen maken van de VAMIL- faciliteit, is een verklaring van EZ nodig. Deze wordt afgegeven door Senter. In de belastingaangifte kan de verklaring vervolgens worden verwerkt
Omvangscriterium:	nvt
Periode:	MIA: 1999 - / VAMIL: 1991 -
Uitvoerder:	Senter / Belastingdienst (Bureau VAMIL)
Regeling:	Regeling aanwijzing filminvesteringen / Fiscale Filmfaciliteit
	De regeling bestaat uit twee onderdelen:
	- de filminvesteringsaftrek (FIA)
	- de willekeurige afschrijving (WA)
Gepubliceerd:	Stcrt. 2002, 131
Onderwerp:	Financiering (algemeen)
Doel:	de regeling is een fiscale faciliteit ter stimulering van de Nederlandse filmindustrie
Omvangscriterium:	max. 250 werknemers
Periode:	2002 -
Uitvoerder:	Senter
Regeling:	Scholingsaftrek
Gepubliceerd:	Stb. 1997, 731 (Wet van 18-12-1997 tot wijziging van enkele belastingwetten c.a. 1998/ fiscale structuurversterking)
	Stb. 2000, 215 (Wet Inkomstenbelasting 2001, Belastingherziening 2001)
	Stb. 2000, 569 (Wet van 14-12-2000 tot wijziging van belastingwetten c.a., Belastingplan 2001)
Onderwerp:	Kennisoverdracht
Doel:	het versterken van de concurrentiepositie van ondernemingen door het stimuleren van permanente educatie van hooggekwalificeerde krachten. Via de scholingsaftrek kan er een deel van de cursuskosten en kosten van opleidingen worden afgetrokken van de Vpb of IB
Omvangscriterium:	nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling
Periode:	1998 -
Uitvoerder:	Belastingdienst
Regeling:	TAR. Tante Agaath-regeling
Gepubliceerd:	-
Onderwerp:	Financiering (starters)
Doel:	het voor startende ondernemers makkelijker maken om aan beginkapitaal te komen. De regeling biedt fiscale voordelen voor particulieren die gelden aan beginnende ondernemers ter beschikking stellen, zoals een rentevrijstelling en een tegemoetkoming in de vermogensbelasting. Ook kunnen particulieren deelnemen in zgn. Tante Agaath-fondsen
Omvangscriterium:	max. 250 werknemers
Periode:	1996 -
Uitvoerder:	Belastingdienst
Regeling:	Vereenvoudiging bedrijfsopvolging (betalingsregeling successie- of schenkingsrecht)
Gepubliceerd:	-
Onderwerp:	Bedrijfsopvolging
Doel:	verruiming van de faciliteit voor bedrijfsopvolging (overdracht van ondernemingsvermogen) door het onder voorwaarden verminderen van successie- of schenkingsbelasting
Omvangscriterium:	-
Periode:	1996 -

Uitvoerder: Belastingdienst

*Regeling: **Verhoging ondernemingsvrijstelling in de Vermogensbelasting***
Gepubliceerd: 1993 (per 1-1-1994 is de vrijstelling verruimd)
Onderwerp: Financiering (algemeen)
Doel: voor ondernemers die onder de inkomstenbelasting vallen geldt een speciale vrijstelling voor ondernemingsvermogen. Daarnaast geldt de vrijstelling ook voor aandelenbezit indien men (directeur-grotaandeelhouder) een bepaald minimumpercentage aandelen in een BV of NV bezit. Indien beide partners voor de IB als ondernemer aangemerkt kunnen worden, genieten beiden de ondernemingsvrijstelling in de vermogensbelasting

Omvangscriterium: nvt
Periode: 1994 - 2000
Uitvoerder: Belastingdienst

*Regeling: **Verlaging tariefstapje Vennootschapsbelasting***
Gepubliceerd: -
Onderwerp: Financiering (starters)
Doel: stimuleren ondernemerschap t.a.v. jonge ondernemingen door de vermogenspositie van vooral kleinere bedrijven te verbeteren. In 1995 bedraagt het tarief van de Vpb 35%, met dien verstande dat de eerste HFL 100.000,- van de winst belast wordt tegen 40%. Per 1 januari 1996 is dit tariefstapje met 2% verlaagd maar met een verdere gefaseerde verlaging van het tariefstapje in latere jaren wordt rekening gehouden

Omvangscriterium: nvt, maatregel (primair) gericht op het mkb
Periode: 1996 -
Uitvoerder: Belastingdienst

*Regeling: **Vrijstelling stakingswinst (in 2001 vervangen door stakingsaftrek)***
Gepubliceerd: Stb. 2000, 215 en 216 (Wet inkomstenbelasting 2001)
Onderwerp: Bedrijfsontwikkeling en sanering
Doel: Bij staking van de onderneming wordt gewoonlijk stakingswinst gerealiseerd. Dat is meestal een gevolg van het realiseren van stille reserves, bijvoorbeeld in een pand of in de inventaris, of een vergoeding voor de goodwill. In de oude regeling golden voor de belastingheffing over de stakingswinst een aantal speciale regelingen. De belangrijkste waren de stakingsvrijstelling en het bijzondere tarief over de stakingswinst (45%). Het bijzondere tarief over de stakingswinst is in het nieuwe stelsel afgeschaft. Daarvoor geldt dan het gewone, progressieve tarief van (maximaal) 52%. De stakingsvrijstelling, die in de oude wet nog gold per onderneming en niet per ondernemer, is ook vervallen. Daarvoor is vanaf 2001 een bescheiden stakingsaftrek in de plaats gekomen. De aftrek wordt slechts één maal verleend indien een ondernemer een of meerdere ondernemingen geheel staakt.

Omvangscriterium: nvt, maatregel (primair) gericht op het mkb
Periode: voor 1995 - 2000, 2001 -
Uitvoerder: Belastingdienst

*Regeling: **WASO. Willekeurige afschrijving voor startende ondernemers***
Regeling van min. Financiën in overeenstemming met min. EZ en VROM
Gepubliceerd: Stcrt. 1995, 251 (Uitvoeringsregeling willekeurige afschrijving)
Onderwerp: Financiering (starters)
Doel: startende ondernemers in de inkomstenbelasting (eigen zaak, maatschap, c.v., v.o.f.) de mogelijkheid bieden om willekeurig (versneld) af te schrijven. In de startjaren kan de ondernemer de fiscale winst verlagen en op die wijze minder belasting betalen

<i>Omvangscriterium:</i>	<i>nvt, (bijna) uitsluitend door mkb gebruik gemaakt van regeling</i>
<i>Periode:</i>	<i>1996 -</i>
<i>Uitvoerder:</i>	<i>Belastingdienst</i>
<i>Regeling:</i>	WBSO Afdrachtvermindering Speur en Ontwikkelingswerk (S&O) <i>Ook wel genoemd de WVA/S&O. De Wet Vermindering Afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen / Speur & Ontwikkelingswerk</i> <i>De regeling is door de min. EZ en min. Financiën in het leven geroepen. De WVA/S&O is de opvolger van de WBSO. De min. EZ heeft echter besloten de naam WBSO te handhaven omdat de naam in de markt gebruikelijk is</i> <i>Stb. 1996, 656</i>
<i>Gepubliceerd:</i>	<i>Innovatie (technologiestimulering)</i>
<i>Onderwerp:</i>	<i>het bevorderen van speur- en ontwikkelingswerk in het Nederlandse bedrijfsleven (innovatieve projecten op technologische basis). De WBSO is echter een generieke maatregel veel gebruikt door het mkb</i>
<i>Doel:</i>	<i>het bevorderen van speur- en ontwikkelingswerk in het Nederlandse bedrijfsleven (innovatieve projecten op technologische basis). De WBSO is echter een generieke maatregel veel gebruikt door het mkb</i>
<i>Omvangscriterium:</i>	<i>nvt, mkb maakt relatief veel gebruik van regeling</i>
<i>Periode:</i>	<i>1994 - 1996, 1997 -</i>
<i>Uitvoerder:</i>	<i>Senter (beoordeelt namens het min. EZ)</i>
<i>Regeling:</i>	Zelfstandigenaftrek en Startersaftrek
<i>Gepubliceerd:</i>	<i>Stb. 1994 (Wijzigingswet Wet op de inkomstenbelasting 1964 / verhoging van de zelfstandigenaftrek)</i>
<i>Onderwerp:</i>	<i>Financiering (starters)</i>
<i>Doel:</i>	<i>de zelfstandigenaftrek is een aftrekpost, bij de berekening van de winst uit onderneming, op de aangifte inkomstenbelasting. Het bedrag van de aftrek hangt af van de hoogte van de winst uit onderneming. De startersaftrek is een hogere zelfstandigenaftrek, speciaal voor startende ondernemers. Doordat de aftrekposten gekoppeld zijn aan de winst uit onderneming geldt de regeling niet voor de BV of NV</i>
<i>Omvangscriterium:</i>	<i>nvt, (bijna) uitsluitend door mkb gebruik gemaakt van regeling</i>
<i>Periode:</i>	<i>1994 -</i>
<i>Uitvoerder:</i>	<i>Belastingdienst</i>

Wetgevende instrumenten

Ondernemingsrecht

<i>Regeling:</i>	Dereguleringsactie Grote Steden/ kansenzones
<i>Onderwerp:</i>	<i>Deregulering en kwaliteitsverbetering wetgeving</i>
<i>Doel:</i>	<i>verkennen mogelijkheden deregulering voor het mkb. In het convenant tussen het Rijk en de vier Grote Steden is afgesproken dat het Kabinet samen met de grote steden de mogelijkheden en grenzen zal verkennen van een specifieke dereguleringsinspanning voor de grote steden. Het gaat daarbij vooral om belemmerende regels voor kleine en startende ondernemingen. De verkenning is medio 1995 gestart. De regering bestudeert tevens de mogelijkheden voor invoering van zgn. kansenzones in achterstandswijken waarin het voor bedrijven door regelvrijstelling en fiscale privileges aantrekkelijk wordt gemaakt zich daar te vestigen. In het MDW-project Stad en Regels adviseert de minister van EZ (vanaf 1998 i.s.m. de minister die is belast met het Grotestedenbeleid) over de mogelijkheden tot verbetering van het ondernemingsklimaat door</i>

deregulering. De wet- en regelgeving (het gevolg van het ruimtelijk economisch beleid) wordt grotendeels bepaald door de projectgroep Marktwerking, Deregulering, Wetgevingskwaliteit (MDW), die wordt voorgezeten door het ministerie van Economische Zaken. Daarbij is het ministerie van Justitie betrokken.

Omvangscriterium: maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
Periode: 1995
Uitvoerder: min. EZ (i.s.m. met min. Justitie)
zie RIO Regionaal economisch beleid

Regeling: **Herziening Handelsregisterwet**
Gepubliceerd: Stb. 1996, 181
Onderwerp: Deregulering en kwaliteitsverbetering wetgeving
Doel: vereenvoudiging van de Handelsregisterwet t.b.v. de ingeschrevenen (ondernemers) waarbij de meervoudige inschrijving door een enkelvoudige inschrijving wordt vervangen en het stichtingen- en het verenigingenregister met het handelsregister wordt samengevoegd

Omvangscriterium: maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
Periode: 1996 -
Uitvoerder: Kamers van Koophandel
zie RIO Beroepenkwaliteit

Regeling: **Modernisering Vestigingswetgeving**
Gepubliceerd: Stb. 1995, 607 (Wet houdende intrekking van de Vestigingswet Detailhandel en wijziging van de Drank- en Horecawet en van de Vestigingswet Bedrijven 1954)

Onderwerp: Deregulering en kwaliteitsverbetering wetgeving
Doel: beperking en flexibilisering regelingen en vergunningen.
De Vestigingswetgeving legt een verbod op om in ruim tachtig branches een onderneming te starten zonder een vestigingsvergunning. Die vergunning kan in principe alleen worden verkregen indien men beschikt over het vereiste diploma. Door de modernisering van de Vestigingswetgeving wordt het aantal vestigingsregelingen tot 8 teruggebracht en wordt ook voor branches die vergunningplichtig blijven een grote flexibilisering tot stand gebracht

Omvangscriterium: maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
Periode: 1996 -
zie RIO Beroepenkwaliteit

Regeling: **Winkeltijdenwet 1996**
(liberalisering **Winkelsluitingswet 1976**)

Gepubliceerd: Stb. 1996, 182
Onderwerp: Deregulering en kwaliteitsverbetering wetgeving
Doel: de Winkeltijdenwet 1996 is een vereenvoudiging van de Winkelsluitingswet 1976 (welke wordt ingetrokken) en geeft grotere vrijheden voor openstelling van winkels buiten de werktijden. De bepaling dat een zaak max. 52 uur geopend mag zijn is opgeheven. Bovendien zijn de openingstijden van winkels verruimd

Omvangscriterium: maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
Periode: 1996 -
zie RIO Mededingingsbeleid

Arbeid & Sociale zekerheidsrecht

Regeling: **Aanpassing Ontslagbesluit**
Gepubliceerd: Stcrt. 1998, 238 / zoals gewijzigd in 2001 (Stcrt. 249), 2002 (Stcrt. 53 en 175)
Onderwerp: (Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid
Doel: Het inkorten van de preventieve ontslagtoets procedure.
Dit is een aanpassing van het ontslagrecht, waardoor ontslagprocedures korter worden. Lange procedures bij de Regionaal Directeur worden nu voorkomen door de invoering van de zogenoemde Verkorte procedure ingeval van ontslagverzoeken (verzoek om ontslagvergunning) vanwege bedrijfseconomische redenen. De regeling maakt onderscheid tussen ontslagverzoeken waarbij door de werknemer wel en die waarbij door de werknemer geen bezwaar wordt gemaakt. Indien geen bezwaar wordt gemaakt, worden partijen niet gehoord en wordt er niet door de ontslagadviescommissie geadviseerd. Hierdoor zal de toetsing door de Regionaal Directeur in beginsel beperkt blijven tot de beoordeling van de ontslaggrond en de naleving van de ontslagregels. Het Ontslagbesluit strekt tot uitvoering van art. 6 Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945

Omvangscriterium: -
Periode: 1998 -
Uitvoerder: Regionaal Directeur voor de Arbeidsvoorziening (RDA)
zie RIO Arbeidsverhoudingen

Regeling: **Aanpassing Wet op de Ondernemingsraden (WOR)**
Gepubliceerd: Stb. 1998, 107
Onderwerp: (Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid
Doel: meer decentralisatie en flexibilisering met als doel het vergroten van de mogelijkheden voor maatwerk en differentiatie. Er wordt aangesloten op recente ontwikkelingen in organisatiestructuren in het bedrijfsleven die o.a. worden veroorzaakt door een sterke internationalisering van het bedrijfsleven. Een van de belangrijkste wijzigingen is de structuur van het medezeggenschapstelsel. Tot de wetwijziging bestond er voor ondernemingen met meer dan 100 werknemers de verplichting om een OR in te stellen. Voor ondernemingen met 35 tot 100 werknemers gold een beperkter regime ("kleine OR"). Met ingang van 4-3-1998 is de structuur als volgt:
50 of meer werknemers: ondernemingsraad verplicht;
10 - 50 werknemers: vrijwillige personeelsvertegenwoordiging (PVT), of verplichte PVT indien meerderheid werknemers dit wenst, of indien geen PVT dan verplichte personeelsvergadering (PV);
1-10 werknemers: vrijwillige PVT, beperkt regime

Omvangscriterium: bedrijven met 1 - 10 werknemers / bedrijven met 10 - 50 werknemers
Periode: 1998 -
Zie RIO Arbeidsverhoudingen

Regeling: **ATW. Arbeidstijdenwet**
Regeling van het ministerie van SZW.
Vanaf 1-1-1996 is de nieuwe ATW gefaseerd in werking getreden. Op 1-1-1997 is de wet overal van toepassing

Gepubliceerd: Stb. 1995, 598
Onderwerp: (Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid
Doel: de AWT regelt de arbeids- en rusttijden voor alle sectoren van bedrijfsleven en overheid. De ATW verplicht de werkgever om een deugdelijke registratie van de arbeids- en rusttijden bij te houden.
Het stelsel van vergunningverlening wordt afgeschaft. Met de inwerkingtreding van de nieuwe wet zijn de oude wetten (bv. De Arbeidswet 1919) vervallen

Omvangscriterium: nvt, maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb
Periode: 1996 -

- Uitvoerder:** *Arbeidsinspectie
zie RIO Arbeidsverhoudingen*
- Regeling:** **Bbz. Besluit bijstandverlening zelfstandigen** (Algemene bijstandswet)
*Het Besluit bijstandverlening zelfstandigen vervangt het **Bijstandsbesluit zelfstandigen** (Bz)*
- Gepubliceerd:** *Stb. 1995, 203*
- Onderwerp:** *Financiering (algemeen)*
- Doel:** *voor een zelfstandige in tijdelijke financiële problemen is er het Besluit bijstandverlening zelfstandigen. Op grond van het besluit wordt het inkomen max. één jaar aangevuld tot de bijstandsnorm (met de mogelijkheid tot verlenging met twee jaar bij bijzondere omstandigheden). Ook startende zelfstandigen, oudere zelfstandigen met een niet-levensvatbaar bedrijf en zelfstandigen die hun bedrijf willen beëindigen kunnen een beroep doen op deze regeling. Het besluit is gebaseerd op de Algemene Bijstandswet. Dit houdt in dat ook het Bijstandsbesluit zelfstandigen pas ingaat als andere mogelijkheden vrijwel zijn uitgeput.*
- Omvangscriterium:** *nvt, maatregel geldt in het bijzonder voor het mkb*
- Periode:** *1995 -*
- Uitvoerder:** *B&W (veelal gemandateerd aan Gemeentelijk Sociale Dienst)
zie RIO Sociale voorzieningen*
- Regeling:** **IOAZ. Wet Inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen**
De IOAZ vervangt de in 1987 ingetrokken BBH-uitkering (Bedrijfsbeëindigingshulp) van het ministerie van EZ
- Gepubliceerd:** *Stb. 1987, 281*
- Onderwerp:** *Bedrijfsontwikkeling en sanering*
- Doel:** *het geven van een inkomensgarantie op het niveau van het sociaal minimum aan oudere en arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen. De uitkering dient te worden aangevraagd als men nog ondernemer is maar men genoodzaakt is te stoppen*
- Omvangscriterium:** *regeling van toepassing indien inkomsten laatste 3 boekjaar lager zijn dan normbedrag (in 2001: FL 44.100,-)*
- Periode:** *1987 -*
- Uitvoerder:** *B&W (veelal gemandateerd aan Gemeentelijk Sociale Dienst)
zie RIO Sociale voorzieningen*
- Regeling:** **Wiw. Wet inschakeling werkzoekenden**
Regeling van het ministerie van SZW
- Gepubliceerd:** *Stb. 1997, 760*
- Onderwerp:** *(Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid*
- Doel:** *Verruiming mogelijkheden detachering en afdrachtvermindering langdurig werklozen. De Wiw is een regeling voor gesubsidieerd werk waarmee de arbeidsmarkt toegankelijker wordt voor langdurig werklozen, uitkeringsgerechtigden en werkloze jongeren. Mogelijkheden: Wiw-dienstbetrekking (detachering), Wiw-werkervaringsplaats. De werkgever ontvangt een subsidie (loonkostenvergoeding, wva-korting), waarvan de hoogte in principe door de gemeente wordt bepaald*
- Omvangscriterium:** *nvt, maatregel (primair) gericht op stimulering van het mkb*
- Periode:** *1998 -*
- Uitvoerder:** *B&W (veelal gemandateerd aan Gemeentelijk Sociale Dienst)
zie RIO Sociale voorzieningen*
- Regeling:** **Wpma. Wet premiereregeling bij marginale arbeid**

Regeling van het ministerie van SZW
 Gepubliceerd: Stb. 1997, 85 / laatstelijk gewijzigd in 2001 (Stb. 625)
 Onderwerp: (Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid
 Doel: vanaf 1 maart 1997 geldt een vrijstelling van de premieplicht voor de werknemersverzekeringen voor uitkeringsgerechtigden die marginale arbeid verrichten (marginale arbeid is kortdurende incidentele arbeid in sectoren waar seizoensgebonden piekdruk heerst, zoals b.v. in de horeca). Door de premievrijstelling wordt de arbeid goedkoper voor de werkgever terwijl de werknemer netto meer overhoudt. Om voor premievrijstelling in aanmerking te komen mag het dienstverband niet langer dan 6 aaneengesloten weken duren
 Omvangscriterium: maatregel (primaire) gericht op stimulering van het mkb
 Periode: 1997 -
 Uitvoerder: uitvoeringsinstelling waarbij werkgever is aangesloten

Advisering en voorlichting

Regeling: Campagne "Innovatie Nu"
 Gepubliceerd: Stcrt. 1982, 215
 Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
 Doel: Min. EZ heeft een brochure uitgebracht over het Centraal Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf in het kader van de campagne "Innovatie Nu". In de brochure wordt beschreven welke rol het CIMK kan spelen voor de individuele ondernemer in het mkb, die beslissingen moet nemen over vernieuwingsplannen. Diensten die het CIMK de ondernemer kan verstrekken zoals bedrijfsdoorlichting, begeleiding bij innovatie, verstrekken van bouw- en inrichtingsadviezen worden in de brochure belicht
 Omvangscriterium: maatregel geldt alleen voor het mkb
 Periode: 1982
 Uitvoerder: Min. EZ

Regeling: Dreamstart
 Dreamstart is een initiatief (flankerende maatregel) van het ministerie van Economische Zaken
 Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)
 Doel: De ambitie van Dreamstart is om een zo gunstig mogelijk klimaat te scheppen voor ondernemers die in Nederland een op technologie gebaseerd bedrijf willen opzetten. Dreamstart helpt technostarters op weg met kennis, informatie en contacten. Zij faciliteert alle mensen die een op technologie gebaseerde onderneming willen starten -de zogenoemde technostarters- bij het uitwerken van hun idee tot en met het opstellen van een businesspresentatie. Dreamstart maakt alle relevante informatie en kennis, die nuttig en noodzakelijk is voor het opzetten van een eigen bedrijf, op eenduidige en overzichtelijke wijze toegankelijk. Daarnaast is Dreamstart de technostarters behulpzaam bij het leggen van de benodigde contacten.
 Omvangscriterium: geldt m.n. voor het mkb (starters)
 Periode: 2000 -
 Uitvoerder: -

Regeling: Informatiepakket voor beginnende ondernemers
 Gepubliceerd: Stcrt. 1981, 177
 Onderwerp: Kennisoverdracht
 Doel: ondernemers beter voorbereiden op het ondernemerschap. Door onvoldoende voorbereiding, gebrekkige financiering en beperkt inzicht in de afzetmarkt

overleven veel nieuw opgezette ondernemingen niet de eerste vijf à zes jaar van hun bestaan. Ook hebben starters onvoldoende zicht op de diverse adviesinstellingen die ondersteuning kunnen bieden bij het ondernemen. Acht organisaties en instellingen die op het mkb actief zijn, hebben een informatiepakket samengesteld voor de beginnende ondernemer. Zo is er een gratis werkboek verkrijgbaar bij alle participanten van het project. De participanten zijn: CIMK, KNOV, Min. EZ, NCOV, NMB, RND, Vereniging van Kamers van Koophandel en Fabrieken in Nederland, Stichting Coördinatie Dienstverleningscentra Kleinbedrijf (SCDK).

Omvangscriterium: maatregel geldt voor starters (mkb-ondernemers)

Periode: 1981

Uitvoerder: Min. EZ, CIMK, RND, e.a.

Regeling: **INFORME**

Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)

Doel: Informe is een informatiedienst van EZ, ondergebracht bij Senter. In 1997 werd bij Senter het voorlichtingsloket INFORME ingesteld, voor meer inhoudelijke informatie over projecten en programma's betreffende elektronische snelwegen, e-commerce en multimedia. EZ heeft besloten om de activiteiten van Informe per 31-12-2002 over te dragen aan andere onderdelen van Senter (IRC)

Omvangscriterium: maatregel geldt alleen voor het mkb

Periode: 1997 - 2002

Uitvoerder: Senter

Regeling: **Livewire**

Onderwerp: Innovatie (kennisoverdracht)

Doel: Livewire is een startpunt voor jonge ondernemers. Livewire stimuleert innovatief ondernemerschap onder jongeren tussen de 18 en 35 jaar. Het Livewire traject geeft voorlichting, advies en persoonlijke begeleiding aan vernieuwende, jonge ondernemers. De procedure gaat als volgt: aanmelding door de ondernemer bij Kamer van Koophandel/ Syntens. Indien wordt voldaan aan de criteria volgt een kennismakingsgesprek met Syntens. Deze stelt een persoonlijke coach aan waarna een vervolgtraject wordt uitgezet. Livewire is een internationaal Shell-project zonder winstoogmerk dat in Nederland wordt ondersteund door het min. EZ. Syntens is de uitvoerder van het programma en verzorgt de landelijke coördinatie

Omvangscriterium: maatregel geldt voor jonge innovatieve starters (mkb-ondernemers)

Periode: 1996 -

Uitvoerder: Syntens

Regeling: **MKBalans**

Onderwerp: Financiering (algemeen)

Doel: geven van inzicht in de bedrijfsvoering mkb-onderneming. Hierdoor krijgen financiers (banken) snel en duidelijk inzicht in de onderneming. Dit kan weer kan leiden tot een betere toegang tot de kapitaalmarkt.

Met de MKBalans kan de bedrijfsvoering van de mkb-onderneming worden vergeleken met bedrijven in de sector van dezelfde grootte. MKBalans wordt aangehouden door het min. EZ i.s.m. het NIVRA. Voor EZ is de MKBalans een hulpmiddel om nieuw beleid te ontwikkelen en beter te kunnen inspelen op de knelpunten van het mkb. De praktijk van de MKBalans werkt als volgt: de mkb-ondernemer kan een vragenlijst met ca. 80 vragen invullen (on-line), vervolgens wordt zijn score vergeleken met dat van ca. 750 andere mkb-ondernemingen en wordt inzicht gegeven in de stand van zaken. Bij

- ondergemiddelde scores wordt advies gegeven over mogelijke verbetering van de bedrijfsvoering.*
- Omvangscriterium:** *maatregel geldt alleen voor het mkb*
Periode: *? - loopt nog*
Uitvoerder: *min. EZ*
- Regeling:** **New Venture**
Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*
Doel: *New Venture is een organisatie die potentiële ondernemers hun innovatieve ideeën laten ontwikkelen tot een succesvol ondernemersplan via het (ieder jaar) uitschrijven van een wedstrijd. Op deze manier wordt aan ondernemers in spé een kans geboden te testen of hun innovatieve idee uit het goede hout is gesneden om een nieuw bedrijf te starten. Begin 2003 waren er al ruim 200 starters die na deelname aan de wedstrijd(en) een eigen bedrijf waren begonnen. New Venture is in 1998 opgezet door McKinsey. Door het grote succes besloot McKinsey het project voort te zetten maar werd de organisatie overgedragen aan de Baak, Management Centrum VNO-NCW. Ook andere bedrijven en instellingen zijn intensief betrokken bij de wedstrijd, waaronder het ministerie van Economische Zaken (medesponsor).*
- Omvangscriterium:** *geldt alleen voor (innovatieve) starters*
Periode: *1998 -*
- Regeling:** **nota "Het MKB in de Digitale Delta" / campagne "Nederland gaat digitaal"**
Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*
Doel: *Nederland gaat digitaal is het overkoepelende programma van de Nederlandse overheid om het gebruik van ICT en internet (elektronisch zakendoen en internettoepassingen) in het mkb te stimuleren d.m.v. gratis advisering, gratis workshops en gratis spreekuren. De uitvoering ligt voor een groot deel bij Syntens, het innovatienetwerk voor ondernemers (de activiteiten worden onder de noemer "Nederland gaat digitaal" door Syntens georganiseerd)*
- Omvangscriterium:** *maatregel geldt alleen voor het mkb*
Periode: *2000 - 2004*
Uitvoerder: *Syntens*
- Regeling:** **Oprichting van de Stichting Millennium Platform** *(opgezet door het ministerie van Economische Zaken samen met het ministerie van Binnenlandse Zaken en VNO-NCW)*
Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*
Doel: *het voorbereiden van het bedrijfsleven, door middel van ondernemersvoorlichting en andere acties, op mogelijke storingen of calamiteiten a.g.v. het millenniumvraagstuk. In de praktijk worden er verschillende pilots uitgevoerd om het bedrijfsleven te activeren de nodige maatregelen te nemen, wordt er een mkb-plan opgesteld (met daarin het aanbieden van adviseurs voor ondersteuning, een quick scan millenniumgraadmeter), een Teleac-cursus uitgezonden en een Werkboek mkb samengesteld*
- Omvangscriterium:** *maatregel geldt alleen voor het mkb*
Periode: *1997 - 2000*
- Regeling:** **Sp.OED. Stimuleringsprogramma Opkomst Elektronische Diensten**
Onderwerp: *Innovatie (kennisoverdracht)*
Doel: *begin 1996 is door EZ de voorlichtingscampagne Sp.OED opgezet, samen*

met VNO-NCW en MKB Nederland. Doel daarvan is om bij het mkb het bewustzijn over het belang van de elektronische snelweg te vergroten. Aan Syntens is per 1-1-1998 opdracht gegeven Sp.OED-Advies op te zetten waar individuele ondernemers een beroep kunnen doen op begeleiding en advies bij het betreden van de elektronische snelweg.

*Omvangscriterium: maatregel geldt alleen voor het mkb
Periode: 1996 - 2002?
Uitvoerder: Syntens (voor 1998: ICa)
zie RIO Beroepenkwaliteit*

6. Lijst van afkortingen

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
Awb	Algemene Wet Bestuursrecht
BSD	Basisselectiedocument
BV	Besloten vennootschap
BZK	(ministerie van) Binnenlandse Zaken en Koninkrijksaangelegenheden
CBB	College van Beroep voor het bedrijfsleven
CDK	(Stichting) Coördinatie Dienstverleningcentra Kleinbedrijf
CIMK	Centraal/Coördinerend Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
C.v.	Commanditaire vennootschap
DGI	Directoraat-Generaal Innovatie
DGO	Directoraat-Generaal Ondernemingsklimaat
EC	Europese Commissie
EDI	Electronic Data Interchange
EET	Programma Economie, Ecologie en Technologie
EG	Europese Gemeenschap
EIF	Europees Investeringsfonds
EIM	Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
EVD	Economische Voorlichtingsdienst
EZ	(ministerie van) Economische Zaken
FMO	(Nederlandse) FinancieringsMaatschappij voor Ontwikkelingslanden NV
ICa	(Regionale) Innovatiecentra
ICT	Informatie & Communicatietechnologie
IMK	Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
IRC	Innovatie Relay Centre
KB	Koninklijk Besluit
KNOV	Koninklijk Nederlands Ondernemersverbond
KvK	Kamer van Koophandel en Fabrieken
LNV	(ministerie van) Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
MAP	Milieu Actie Plan
MDW	Marktwerking, Deregulering en Wetgevingskwaliteit
mkb	midden- en kleinbedrijf
NCM	Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij
NCOV	Nederlands Christelijk Ondernemersverbond
NEHEM	Nederlandse Herstructureringsmaatschappij
NIB	Nationale Investeringsbank
NIVRA	(Koninklijk) Nederlands Instituut van Registeraccountants
Novem	Nederlandse onderneming voor energie en milieu BV
NV	Naamloze vennootschap
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OC&W	(ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling
O&S	(Stichting) Ontwikkeling en Sanering voor het MKB
PIVOT	Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn (van archieven).
R&D	Research and Development
RDK	Regionale Stichtingen Dienstverlening Kleinbedrijf
RDM	Regionaal Dienstencentrum voor het Midden- en Kleinbedrijf
(R)IMK	(Regionaal) Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf
RIO	Rapport Institutioneel Onderzoek

RMK	Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf
RND	Rijksnijverheidsdienst
R&O	Research en Ontwikkelingsopdrachten
RZO	Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap
SCDK	Stichting Coördinatie Dienstverlening Kleinbedrijf
S&O	Speur en Ontwikkelingswerk
Stb.	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
STW	Stichting voor de Technische Wetenschappen
SUC	Stichting uitvoeringsorgaan compensatieregeling tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen
SZW	(ministerie van) Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TNO	(Nederlandse Organisatie voor) Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
VNO-NCW	Vereniging van Nederlandse Ondernemers-Nederlands Christelijk Werkgeversverbond
V.o.f.	Vennootschap onder firma
VROM	(ministerie van) Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
V&W	(ministerie van) Verkeer en Waterstaat

7. Bronnen

Wet- en regelgeving

Besluit mandaat, volmacht en machtiging directoraat-generaal voor Ondernemingsklimaat Ministerie van Economische Zaken (Stcrt. 2001, 76)

Besluit mandaat, volmacht en machtiging directoraat-generaal voor Innovatie van het Ministerie van Economische Zaken (Stcrt. 2001, 73)

Kaderwetgeving:

Kaderwet verstrekking financiële middelen EZ (Stb. 1991, 767)

Kaderwet specifieke uitkeringen EZ (Stb. 1991, 768)

Kaderwet EZ-subsidies (Stb. 1996, 180 / Stb. 1997, 510 en 637)

Literatuur

Buuren, P.J.J. van en J.M. Polak, *Tekst & Commentaar Algemene wet bestuursrecht* (Kluwer, Deventer 1997)

Economisch Instituut voor het Midden-en Kleinbedrijf: Hoevenagel, Ruud [e.a.], *Energiebesparing in het MKB* (Zoetermeer, 14 feb. 2001)

Graaf, C.C. van de en E.A. van Noort, *Stimulering van het MKB. De effectiviteit van het beleidsinstrumentarium* (Zoetermeer, jan. 2002)

Ministerie van Economische Zaken, *Dossier Nieuwe Bewindspersonen Economische Zaken* (Den Haag, 2002)

Ministerie van Economische Zaken, *Nota Ruim baan voor ondernemen*. Nota op 2-12-1987 door de staatssecretaris aangeboden aan de Tweede Kamer (Stcrt. 1987, 234)

Ministerie van Economische Zaken, *Overzicht regelingen voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf* (Kluwer, Deventer 1995 / 1998)

MKB Maatregelenboekje (maart 1998)

Projectsecretariaat Schoner Produceren, *Subsidiewijzer MKB 2001/2002* (Amsterdam 2001)

Projectsecretariaat Schoner Produceren, *Subsidiewijzer MKB 1999/2000* (Amsterdam 1999)

Projectteam QA+ (Questions, Answers & More bv): Slingerland, S. [e.a.], *Eindrapport Pionier* (Den Haag, sept. 2001)

Research voor Beleid BV: Vossen, Marieke en Jaap Bouwmeester, *Zelfstandigen zonder personeel en sociaal-economische voorzieningen - Eindrapport* (Leiden, 22 maart 2002)

Kamerstukken:

TK 1981-1982, 17 553, nr. 1-2 *Het midden- en kleinbedrijf in hoofdlijnen*

TK 1995-1996, 24 232, nr. 7 *Herzieningswet adviesstelsel*

TK 1994-1995, 24 243, nr. 1 *Werk door ondernemen: Stimulering van het midden- en kleinbedrijf*

TK 1995-1996, 24 243, nr. 3, 9 *Werk door ondernemen: Stimulering van het midden- en kleinbedrijf*

TK 1996-1997, 24 243, nr. 4-6 *Werk door ondernemen: Stimulering van het midden- en kleinbedrijf*

TK 1995-1996, 24 416, nr. 5 *Kaderwet EZ-subsidies (nota n.a.v. het verslag)*

TK 1997-1998, 25 518, nr. 10 *Op innovatie gerichte clustervorming in de marktsector*

TK 1998-1999, 26 736, nr. 1-2 *De ondernemende samenleving: meer kansen, minder*

belemmeringen voor ondernemerschap

TK 2001-2002, 28 115, nr. 2 *Stimulering van midden- en kleinbedrijf en ondernemerschap*

(rapport van de Algemene Rekenkamer)

Staatsalmanak:

jaargang 1989, 1991 t/m 1999

Websites:

Belastingdienst:	www.belastingdienst.nl
Economisch Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf (EIM):	www.eim.nl
European Investment Fund (EIF):	www.eif.org
EnergyPair (milieusubsidies):	www.energypair.nl
De digitale delta:	www.dedigitaledelta.nl
De Europese Unie on line:	europa.eu.int
Dreamstart (voor technostarters):	www.dreamstart.nl
Instituut voor midden- en kleinbedrijf (IMK):	www.imk.nl
Innovation Relay Centre Nederland:	www.irc-nl.org
LiveWIRE Young Business Site:	www.livewire.nl
Ministerie van Economische Zaken:	www.minez.nl
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid:	www.szw.nl
MKBalans:	www.mkbalans.ez.nl
MKB-Nederland:	www.mkb.nl
Nationale Investeringsbank (NIB):	www.nibcapital.com
Nederland gaat digitaal:	www.nederlandgaatdigitaal.nl
New Venture:	www.newventure.nl
Novem:	www.novem.nl
Overheid (wet- en regelgeving vanaf 1995):	www.overheid.nl
Raad voor het Zelfstandig Ondernemerschap (RZO):	www.rzo.nl
Schoner Produceren:	www.schonerproduceren.nl
Senter:	www.senter.nl
Subsidieadviseur:	www.source-aut.nl/subsidie.html
Subsidieshop (min. Economische Zaken):	www.subsidieshop.nl
Syntens:	www.syntens.nl
Technologiestichting STW:	www.stw.nl
Twinning:	www.twinning.nl

Interviews/ commentaar**Beleidsmedewerkers:**

Boot, drs. R.J.	DG Ondernemingsklimaat/ Directie Ondernemerschap
Bovy, Mw. mr C.M.E.	DG Innovatie/ Directie Markt & Innovatie
Buys, drs. M.	DG Innovatie/ Directie ICT
Couzy, Ir A.P.	DG Innovatie/ Directie ICT
Kleijn, Mw. mr P.E.M. van der	DG Ondernemingsklimaat/ Directie Ondernemerschap
Oosterhout, J.P.	DG Ondernemingsklimaat/ Directie Bedrijven
Verrijt, Mw. mr A.M.	DG Ondernemingsklimaat/ Directie Ondernemerschap
Wong, Mw. drs. T.W.	DG Innovatie/ Directie Markt & Innovatie

Lokatiemanagers DIV:

Albers, J.	Interne Zaken/ DIV
Hil, Mw. H.H. van der	Interne Zaken/ DIV

8. Schematisch overzicht stimuleringsmaatregelen

Stimuleringsinstrumenten:						
	Sub.	Kred.	Fisc.	Wetg.	A&V	
Totaal						
Onderwerpen:						
Innovatie	(62)	(8)	(3)	(-)	(8)	(81)
<i>Kennisoverdracht</i>	13	-	-	-	8	21
<i>Informatietechnologie</i>	7	-	-	-	-	7
<i>Stimulering micro-elektronica</i>	4	-	-	-	-	4
<i>Milieutechnologie</i>	21	5	2	-	-	28
<i>Biotechnologie</i>	1	-	-	-	-	1
<i>Technologiestimulering</i>	16	3	1	-	-	20
Export en internationale samenwerking	5	1	-	-	-	6
Kennisoverdracht	6	1	-	-	1	8
Bedrijfsontwikkeling en sanering	4	1	-	1	-	6
Bedrijfsopvolging	-	2	-	-	-	2
Deregulering en kwaliteitsverbetering wetgeving	-	-	-	4	-	4
(Vergroting) flexibiliteit en kwaliteit van arbeid	1	-	-	5	-	6
Financiering	(5)	(12)	(10)	(1)	(1)	(29)
<i>Schadevergoeding</i>	2	1	-	-	-	3
<i>Starters</i>	-	-	4	-	-	4
<i>Algemeen</i>	3	11	6	1	1	22
Totaal aantal maatregelen	83	25	13	11	10	142

Toelichting

Sub.	<i>Subsidieregelingen</i>
Kred.	<i>Kredietregelingen</i>
Fisc.	<i>Fiscale regelingen</i>
Wetg.	<i>Wetgevende instrumenten</i>
A&V	<i>Advisering en voorlichting</i>